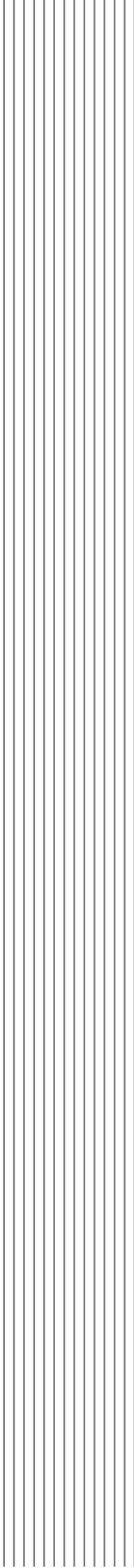
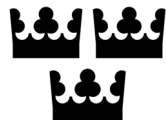


Bilaga 2

Svensk ekonomi



Bilaga 2

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

Förord.....	7
1 Inledning	7
1.1 Sammanfattning.....	7
1.2 Utvecklingen inom olika områden.....	10
2 Internationell utveckling.....	18
2.1 Utvecklingen i Europa	19
2.2 Utvecklingen i Förenta staterna.....	21
2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika.....	22
2.4 Utvecklingen i Ryssland, Polen och de baltiska länderna.....	23
2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten	23
3 Kapitalmarknaderna.....	24
3.1 Utvecklingen i omvärlden.....	24
3.2 Sverige	26
4 Utrikeshandel.....	28
4.1 Varuexport	28
4.2 Varuimport	30
4.3 Tjänstehandel.....	31
4.4 Bytesbalans	31
5 Näringslivets produktion	32
5.1 Industri.....	32
5.2 Byggnadsverksamhet.....	34
5.3 Tjänstesektorer	35
6 Arbetsmarknad	36
7 Löner	42
8 Inflation.....	44
9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter	46
9.1 Hushållens inkomster	46
9.2 Hushållens konsumtionsutgifter.....	48

10	Investeringar	54
10.1	Näringslivet	54
10.2	Bostäder	56
10.3	Lager	57
11	Den offentliga sektorn	58
11.1	Den konsoliderade offentliga sektorn	58
11.2	Den statliga sektorn	62
11.3	Ålderspensionssystemet	63
11.4	Kommunsektorn	64
11.5	Finanspolitiska mål och indikatorer	66
12	Alternativa scenarier	70
12.1	Lågtillväxtalternativet	71
12.2	Högtillväxtalternativet	73
Fördjupningsrutor		
	Sammansättningen av hushållens konsumtionsutgifter	52
	Hushållens förmögenhetsutveckling	53
	Redovisningen av skatter i nationalräkenskaperna	69

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Prognosförutsättningar.....	8
Tabell 1.2 Nyckeltal.....	10
Tabell 1.3 Den diskretionära finanspolitikens inriktning	10
Tabell 1.4 Försörjningsbalansen	13
Tabell 1.5 Bidrag till BNP-tillväxt	15
Tabell 1.6 Sparandets sammansättning.....	16
Tabell 1.7 De offentliga finanserna.....	17
Tabell 2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet.....	19
Tabell 3.1 Betalningsbalansen	27
Tabell 3.2 Ränte- och valutakursantaganden	27
Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster	28
Tabell 4.2 Bytesbalans	31
Tabell 4.3 Bruttonationalinkomst	31
Tabell 5.1 Näringslivets produktion.....	32
Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin	33
Tabell 5.3 Byggnadsverksamhet.....	35
Tabell 6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet.....	36
Tabell 6.2 Sysselsättning, branschfördelat	39
Tabell 6.3 Öppen arbetslöshet och sysselsättningsgrad i olika regioner.....	41
Tabell 7.1 Timlöner.....	42
Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling.....	44
Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter.....	46
Tabell 9.2 Bidrag till ökningen av hushållens reala disponibla inkomster 2000–2004.....	47
Tabell 9.3 Underliggande realinkomstökning 2000–2002	47
Tabell 9.4 Hushållens sparande	48
Tabell 10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren.....	54
Tabell 10.2 Övriga näringslivets investeringar.....	55
Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finanser.....	58
Tabell 11.2 Den offentliga sektorns finansiella sparande.....	60
Tabell 11.3 Skatter och avgifter	60
Tabell 11.4 Offentliga sektorns utgifter.....	61
Tabell 11.5 Statens finanser (exklusive statliga affärsverk och aktiebolag)	62
Tabell 11.6 Ålderspensionssystemet	63
Tabell 11.7 Kommunsektorns finanser	64
Tabell 11.8 Strukturellt överskott i offentlig sektor	67
Tabell 11.9 Indikator för effekter på efterfrågan.....	68
Tabell 12.1 Nyckeltal, basalternativet	70
Tabell 12.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet	72
Tabell 12.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet.....	74

Diagramförteckning

Diagram 1.1 Utveckling av BNP och BNP-gap.....	7
Diagram 2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan	18
Diagram 2.2 Industriproduktionen i Förenta staterna.....	21
Diagram 3.1 10-åriga statsobligationsräntor i Förenta staterna, Tyskland och Sverige.....	24
Diagram 3.2 Dollar mot euro.....	25
Diagram 3.3 Börsutvecklingen i Förenta staterna och Europa.....	25
Diagram 3.4 Differens mellan 10-årig statsobligationsränta i Sverige och Tyskland .	26
Diagram 3.5 Kronans växelkurs mot dollar och euro.....	26
Diagram 3.6 Börsutvecklingen i USA och Sverige	27
Diagram 4.1 Varuexport och exportordergång.....	29
Diagram 5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 11 OECD-länder.....	33
Diagram 5.2 Industrins bruttoöverskottsandel	34
Diagram 6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta	37
Diagram 6.2 Varsel om uppsägning	37
Diagram 6.3 Sysselsättning och arbetskraftsutbud	40
Diagram 6.4 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program	40
Diagram 7.1 Nominell och real timlön.....	43
Diagram 8.1 Konsumentprisutveckling.....	45
Diagram 9.1 Real disponibel inkomst 2000–2002.....	48
Diagram 9.2 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter	48
Diagram 9.3 Hushållens bruttoskuld i förhållande till disponibel inkomst.....	49
Diagram 9.4 Hushållens förmögenhet i förhållande till disponibel inkomst.....	50
Diagram 9.5 Hushållens förväntningar om ekonomin tolv månader framåt.....	50
Diagram 9.6 Hushållens nettosparkvot. Sparande (exkl. avtalspensioner) i förhållande till disponibel inkomst	51
Diagram 10.1 Investeringar, andel av BNP	54
Diagram 10.2 Kapitalkvoten i industrin	55
Diagram 10.3 Antalet outhyrda lägenheter respektive påbörjade nybyggnationer av lägenheter.....	56
Diagram 11.1 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning	59
Diagram 11.2 Den kommunala sektorns konsumtion och sysselsättning 1990–2004.....	65

Svensk ekonomi

Förord

I denna bilaga till budgetpropositionen för 2002 redovisas en bedömning av den internationella och svenska ekonomins utveckling t.o.m. 2004.

Bedömningen baseras på underlag från Statistiska centralbyrån (SCB), OECD och Konjunkturinstitutet (KI). Ansvar för bedömningarna åvilar dock helt Finansdepartementet.

Beräkningarna har gjorts med stöd av Konjunkturinstitutets modell KOSMOS och är betingad av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

För beräkningarna av volymutvecklingen har 2000 använts som fast basår i prognosen och den medelfristiga kalkylen t.o.m. 2004.

Ansvarig för beräkningarna är departementsrådet Mats Dillén. Beräkningarna baseras på information t.o.m. 7 september 2001.

1 Inledning

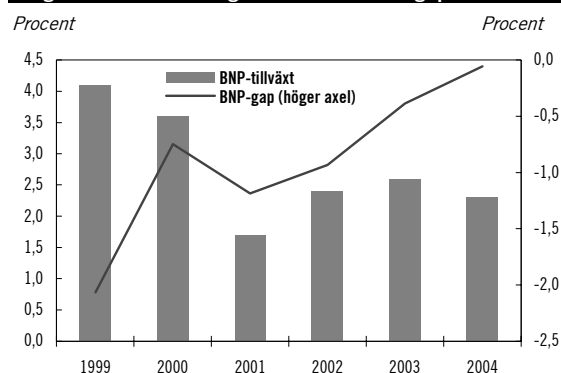
1.1 Sammanfattning

Den globala konjunkturavmattningen har ytterligare fördjupats under våren och sommaren. Den svenska exportindustrin har drabbats hårt. Enligt de preliminära nationalräkenskaperna minskade varuexporten under första halvåret i år med 1,9 % i jämförelse med första halvåret 2000. Sedan slutet av föregående år har även hushållens konsumtionstillväxt dämpats påtagligt i förhållande till föregående års höga tillväxttal. Mot denna bakgrund bedöms årets BNP-tillväxt uppgå till 1,7 %, vilket är 1 procentenhet lägre än prognosen i 2001 års ekonomiska vårproposition. År 2002 förutses en tillväxt på 2,4 % efter det att skatteförslagen i denna proposition har beaktats.

Vårens och sommarens statistik visar att den konjunkturavmattning i Förenta staterna som blev tydlig i början av året har åtföljts av sjunkande tillväxt i stora delar av övriga världen. Tillväxten i OECD-området väntas i år uppgå till 1,3 %, vilket ligger i nivå med tillväxttalen under lågkonjunkturåren i början av 1990-talet. Under slutet av innevarande år förutses en försiktig återhämtning i världsekonomin.

Det största enskilda osäkerhetsmomentet i prognosen är den internationella konjunkturen. Det finns ett antal faktorer som talar för att den negativa utvecklingen skall vända under slutet av året. I Förenta staterna har centralbanken genomfört mycket kraftiga räntesänkningar. Detta, tillsammans med de skatterabatter i form av checkar som skickats ut till amerikanska hushåll, innebär att den samlade ekonomiska politiken i Förenta staterna har blivit mycket mer expansiv än tidigare. Tillförsikten inför framtiden hos amerikanska hushåll är samtidigt fortfarande anmärkningsvärt stark. Förutsättningarna verkar med andra ord vara goda för att den expansiva politiken ska leda till att hushållen ökar sin efterfrågan. I Förenta staterna och sannolikt också i EU-området har tillväxten hämmats av en pågående lageranpassning.

Diagram 1.1 Utveckling av BNP och BNP-gap



Anm: BNP-gapet avser skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, i procent.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den negativa produktionsutvecklingen för varor och tjänster relaterade till informations- och kommunikationsteknik (IKT) hänger samman med att efterfrågeutvecklingen inom detta område har försvagats. Krisen har ytterligare fördjupats genom att investeringsbeslut har baserats på förväntningar som i olika avseenden har varit alltför optimistiska och därför resulterat i en kortsiktig överkapacitet. På lite längre sikt finns det skäl att tro på en fortsatt hög efterfrågan och god tillväxt för IKT-varor och IKT-tjänster, men expansionen kommer troligen att ske i en något lugnare takt än tidigare.

Den internationella konjunkturuppgång som väntas enligt prognosen förutsätter bl.a. att den ekonomiska politikens expansiva inriktning ger avsedda effekter, att IKT-sektorns och lagrens negativa inverkan på den globala tillväxten gradvis klingar av och att inte ytterligare börsfall försämrar investerings- och konsumtionsviljan. Några entydiga tecken på en förestående internationell konjunkturuppgång syns dock ännu inte i den inkommande statistiken.¹

Tabell 1.1 Prognosförutsättningar

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
BNP världen ¹	3,4	4,6	2,4	3,4	4,0	3,9
HIKP EU ²	1,2	2,1	2,5	1,8	1,9	1,8
Timlön i Sverige, kostnad ¹	3,4	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Dollarkurs (SEK) ²	8,3	9,2	10,2	9,7	8,8	8,1
TCW-index ²	124,8	124,6	134,1	130,3	125,8	121,8
Tysk långränta ³	4,5	5,3	4,9	5,0	5,0	5,0
Svensk långränta ³	5,0	5,4	5,2	5,2	5,2	5,2
Svensk kortränta ⁴	3,3	4,1	4,2	4,5	4,6	4,6

¹ Procentuell förändring

² Årsgenomsnitt

³ 10-års statsobligation, årsgenomsnitt

⁴ 6-månaders statsskuldväxel, årsgenomsnitt

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den svenska industriproduktionen har utvecklats svagt till följd av den låga efterfrågan från omvärlden. Försvagningen har varit särskilt markant för företag verksamma inom IKT-sektorn och inom motorfordonsindustrin. Den svenska

industrin har problem med oönskade lager. En lageranpassning förefaller att ha inletts under det andra kvartalet och väntas pågå ytterligare några kvartal. Under andra kvartalet föll importen mycket kraftigt, vilket indikerar att företagen i viss mån har ersatt importerade varor med varor från lager.

En återhämtning av den svenska industrikonjunkturen väntas ske gradvis under hösten. Viktiga faktorer som förutses stödja en sådan utveckling är ett förbättrat internationellt konjunkturläge och stimulans effekter från den svaga kronan. Dessutom förutses en begynnande återhämtning i IKT-sektorn. En uppgång i industrikonjunkturen förväntas också av de svenska industriföretagen. Enligt Konjunkturinstitutets senaste kvartalsbarometer tror företagen på en viss ökning av såväl orderingång som produktion.

Parallellt med att exporten har minskat har även hushållens konsumtion dämpats. Till viss del finns det gemensamma förklaringsfaktorer. Till exempel har den dramatiska nedgången i IKT-sektorn försvagat såväl exporttillväxten som hushållens förmögenhetsställning genom fallande börsvärden. En annan faktor är att den kraftiga tillväxten i hushållens inköp av kapitalvaror under tidsperioden 1997–2000 nu håller på att mattas av. Mest påtaglig är försvagningen av hushållens bilinköp som har minskat med hela 17 % under första halvåret i år i jämförelse med motsvarande period 2000. De i denna proposition föreslagna skattesänkningarna, införandet av maxtaxa inom barnomsorgen och andra reformer bidrar nästa år till en kraftig förstärkning av hushållens disponibla inkomster, vilket skapar utrymme för både en god konsumtionstillväxt och en stigande sparkvot.

Produktiviteten har under första halvåret i år utvecklats svagt både i industrin och i tjänstesektorn. Detta kan tyda på att företagen inte fullt ut har hunnit anpassa arbetskraften till det försämrade efterfrågeläget. De senaste månadernas statistik visar också på en mer dämpad sysselsättningstillväxt och de flesta sysselsättningsindikatorer har försvagats. Av dessa skäl är det rimligt att anta en svag utveckling av sysselsättningen under resten av året. I början av nästa år bör dock denna kortsiktiga anpassningsprocess vara avslutad varpå sysselsättningen återigen förutses börja öka i takt med att efterfrågan växer sig starkare.

¹ I avsnitt 12 analyseras närmare effekterna för svensk ekonomi och de offentliga finanserna av en mer omfattande internationell konjunkturavmattning.

Ett överraskande inslag i den ekonomiska utvecklingen under det första halvåret var den snabba inflationsuppgången i Sverige och även i övriga EU-området. Runt årsskiftet låg inflationen, mätt som förändringen i konsumentprisindex, på ca 1,5 %. Knappt ett halvår senare hade inflationen stigit till ca 3 %. En stor del av denna prisuppgång kan hänföras till stigande priser på villaolja, el och kött. Dessa prisökningar väntas i huvudsak ha tillfälliga effekter på inflationen. Därmed väntas inflationen nästa sommar ha fallit tillbaka till ca 2 % och sedan ligga kvar på den nivån. Inflationsprognosen bygger på förutsättningen att lönerna ökar med 3,5 % per år.

Prognosen förutsätter att den svenska kronan förstärks i förhållande till den senaste tidens svaga nivåer. Det är vanskligt att fastställa de underliggande orsakerna till varför kronan har varit svag. Därmed är också prognoser för kronans utveckling synnerligen osäkra. En snabbare förstärkning av kronan än vad som har antagits i prognosen kan inte uteslutas. Till riskerna hör också att den kronförstärkning som prognosen bygger på kan bli mindre eller komma senare än vad som antagits. En sådan utveckling skulle sannolikt bidra till att importpriserna och inflationen på kort sikt blir högre än beräknat.

Risken för överhettning i industrin till följd av en svag växelkurs är dock starkt begränsad på grund av resursläget. Kapacitetsutnyttjandet har sedan första halvåret 2000, enligt Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer, successivt minskat i industrin och är nu nere på historiskt sett låga nivåer. Spegelbilden av detta är den kraftiga försvagningen av produktivitetstillväxten i industrin. Därtill har exportpriserna, trots den svaga kronan, stigit mycket måttligt. Den svaga kronan och en gradvis starkare internationell konjunktur väntas bidra till att industrikonjunkturen förstärks under hösten. Även inom IKT-sektorn förutses stigande kapacitetsutnyttjande och högre produktivitetstillväxt. Industrin bedöms emellertid inte komma upp i fullt resursutnyttjande 2002 utan återhämtningen väntas fortgå även under 2003 och 2004. I den medelfristiga kalkylen innebär detta att produktivitetstillväxten i hela ekonomin åren 2003 och 2004 kommer att ligga något högre än den långsiktiga tillväxttakten.

Ett positivt bidrag till den inhemska efterfrågan väntas nästa år komma från bostadsinvesteringar och investeringar i tredje generationens mobilnät. Utvecklingen av industriinvestering-

arna hänger nära samman med det internationella konjunkturförloppet. Uteblir den förutsedda internationella återhämtningen drabbas inte endast exporten, utan även industriinvesteringarna torde minska. Investeringsnedgången riskerar då att bli kraftig eftersom kapacitetsutnyttjandet är lågt redan i utgångsläget.

Analysen av resursläget på arbetsmarknaden är något komplex. Vid utgången av 2002 bedöms det fortfarande finnas vissa lediga resurser på arbetsmarknaden. En successiv minskning av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program frigör ytterligare arbetskraft. Befolkningen i arbetsför ålder ökar med ca 0,5 % per år under 2003 och 2004. Andelen personer i ålderskategorier med en låg sysselsättningsgrad (dvs. personer i åldrarna 16–19 och 55–64 år) ökar relativt kraftigt under dessa år, vilket tenderar att hålla tillbaka sysselsättningstillväxten. Sammantaget väntas den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år 2004 ligga på ungefär samma nivå som 2002, dvs. knappt 78,5 %. Den öppna arbetslösheten bedöms uppgå till 3,8 % 2002. Eftersom de arbetsmarknadspolitiska programmen minskar gradvis bedöms den öppna arbetslösheten temporärt öka till 4 % år 2004.²

År 2000 minskade medelarbetstiden med nästan 1 %. Denna utveckling har fortsatt under första halvåret i år. En viktig delförklaring till nedgången är den snabbt stigande sjukfrånvaron. I prognosen förutses att medelarbetstiden under de kommande åren i stort sett ligger oförändrad. Denna utveckling innebär att antalet arbetade timmar 2004 förutses bli drygt 0,5 % lägre i föreliggande prognos än i vårpropositionen, trots att det prognoserade antalet sysselsatta 2004 är ungefär detsamma som i vårpropositionen.

Den samlade bedömningen av resursläget i ekonomin är att det s.k. BNP-gapet, dvs. skillnaden mellan faktisk och potentiell produktionsnivå, bedöms slutas först 2004 (se diagram 1.1). Under 2003 och 2004 väntas tillväxten uppgå till 2,6 % respektive 2,3 %, vilket överstiger den uppskattade långsiktiga tillväxttakten på 2,0 %. Eftersom det bedöms finnas lediga resurser i ekonomin vid utgången av 2002 och ytterligare resurser tillkommer genom sjunkande volymer inom bl.a. de arbetsmarknadspo-

² I avsnitt 12 beskrivs en alternativ utveckling där arbetsmarknaden fungerar bättre och där sysselsättningsmålet uppnås.

litiska programmen är de väntade tillväxttalen 2003 och 2004 förenliga med ett balanserat resursutnyttjande 2004.

Mot bakgrund av att resursutnyttjandet väntas sjunka i år och att överhettningriskerna på arbetsmarknaden har minskat, bedöms reporäntan ligga kvar på dagens nivå (4,25 %) under resten av året och även under 2002. De för nästa år föreslagna skattesänkningarna bedöms vara förenliga med en prisutveckling i linje med inflationsmålet.

Tabell 1.2 Nyckeltal

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
KPI, dec-dec	1,2	1,4	2,7	1,8	2,0	2,0
UNDIX, dec-dec	1,9	1,3	3,0	1,7	–	–
Disponibel inkomst ¹	2,7	2,6 ²	4,3	5,4	2,4	1,7
Sparkvot (nivå) ³	2,1	2,0	4,4	6,8	7,2	7,0
Industriproduktion ¹	4,1	6,3	1,0	3,6	3,8	2,8
Relativ enhetsarbetskostnad i industrin ¹	-3,2	-0,9	-6,0	1,8	–	–
Antal sysselsatta ¹	2,2	2,2	1,7	0,5	0,4	0,3
Öppen arbetslöshet ⁴	5,6	4,7	3,9	3,8	3,9	4,0
Arbetsmarknads-politiska program ⁴	3,3	2,6	2,4	2,2	2,0	1,7
Reguljär sysselsättningsgrad ⁵	75,9	77,2	78,2	78,2	78,3	78,3
Handelsbalans ⁶	139	139	132	141	160	177
Bytesbalans ⁷	3,7	2,9	2,3	2,6	3,0	3,3
Offentligt överskott enligt prognos ⁷	1,7	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
Offentligt överskott enligt mål ⁷	0,5	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0

¹ Årlig procentuell förändring

² Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 i nationalräkenskaperna överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn.

³ Inklusivt sparande i avtalspension

⁴ Procent av arbetskraften

⁵ Antal sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i denna åldersgrupp.

⁶ Miljarder kronor

⁷ Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Finansdepartementet

Det långsiktiga målet för de offentliga finanserna är ett överskott om 2 % i genomsnitt över en konjunkturcykel. Sådana överskott under en längre tid skapar ett finansiellt utrymme som behövs när den demografiska utvecklingen under kommande decennier leder till ökade resurskrav.

I år väntas de offentliga finanserna visa ett överskott på 4,6 % av BNP, vilket således överstiger det specificerade målet för 2001 på 2,5 %. Nästa år beräknas den offentliga sektorns finansiella sparande uppgå till 2,1 %. Den oväntat

höga nivån på det finansiella sparandet i år beror till stor del på tillfälligt höga skatteinkomster på grund av periodiseringseffekter (för närmare förklaring se avsnitt 11).

Vid hittills beslutade och föreslagna regler beräknas de offentliga finanserna år 2003 och 2004 visa överskott med 2,2 % respektive 2,3 % av BNP, vilket överstiger den målsatta nivån på 2 % av BNP.

Tabell 1.3 Den diskretionära finanspolitikens inriktning

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Diskretionär finanspolitik	-1,4	-1,7	-1,7	-0,5	-0,4
Därav direkt effekt på hushållens disp. ink.	-0,7	-1,2	-1,4	-0,2	0

Källa: Finansdepartementet

Den diskretionära finanspolitiken ett visst år definieras av beslutade och föreslagna eller aviserade förändringar av statliga inkomster och utgifter, vilka träder i kraft det aktuella året. I avsnitt 11.5 diskuteras olika indikatorer för finanspolitiken närmare. Som framgår av tabell 1.3 bedöms den diskretionära finanspolitiken bli expansiv såväl i år och som nästa år. En stor del av den finanspolitiska stimulansen riktas mot hushållen. I år beräknas den diskretionära finanspolitiken stärka hushållens disponibla inkomster med 1,2 % av BNP och nästa år med 1,4 % av BNP. De offentliga finansernas samlade effekt på efterfrågan begränsas nästa år dock av de s.k. automatiska stabilisatorerna, dvs. den förstärkning som sker av de offentliga finanserna när resursutnyttjandet ökar i ekonomin. Den finanspolitiska inriktningen bedöms, med hänsyn tagen till resursläget och att hushållen sannolikt önskar att öka sitt sparande, som välavvägd.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Den internationella utvecklingen

Det senaste halvårets internationella konjunkturutveckling kännetecknas av att tillväxten i de flesta av världens regioner har försämrats. I början av året reviderades tillväxtprognoserna för Förenta staterna ned ordentligt. Den prognos för Förenta staterna som beskrevs i vårpropositionen är i sina huvuddrag intakt, även om tillväxtens sammansättning har förändrats. Den globala konjunkturbilden har i stället förändrats

genom att tillväxten i bl.a. Japan, Latinamerika och i EU-området har mattats avsevärt mer än förväntat. Den globala tillväxten, som år 2000 uppgick till 4,6 %, förväntas minska till 2,4 % i år för att sedan öka till 3,4 % 2002.

I Förenta staterna är det framför allt konjunktursituationen i tillverkningsindustrin som har försämrats kraftigt: produktionen i tillverkningsindustrin har minskat successivt i snart ett år och prognoser pekar på kraftigt fallande vinster för börsföretagen i år. Den svaga industrikonjunkturen har bidragit till att investeringarna utanför bostadssektorn sjönk under det första halvåret. Allra sämst går det för företag inom IKT-sektorn där investeringar, produktion och vinster minskar i mycket snabb takt. Det finns inga tydliga tecken på att denna utveckling håller på att vända och risken för ytterligare börsfall är fortfarande stor.

Hushållssektorns konsumtionsvilja och framtidsoptimism samt en relativt god byggkonjunktur visar dock att stora delar av den inhemska efterfrågan i Förenta staterna fortfarande är stark. Därtill förväntas den expansiva inriktningen av den ekonomiska politiken ytterligare stimulera hushållens efterfrågan och bostadsbyggandet. De från halvårsskiftet påbörjade skattelättnaderna beräknas öka hushållens disponibla inkomster med motsvarande ca 1 % av andra halvårets BNP och med 0,75 % av BNP under 2002. Sedan årsskiftet har den amerikanska centralbanken sänkt sin styrränta med 3 procentenheter och ytterligare någon räntesänkning förväntas.

Det finns således en obalans i den amerikanska ekonomin, mellan en förhållandevis god konsumtionsefterfrågan och en svag industriproduktion, som förr eller senare måste korrigeras. Bedömningen är att den expansiva inriktningen på den ekonomiska politiken, en avslutad lagerkorrigering i industrin och en gradvis försvagning av dollarn, medför att produktionstillväxten stärks under slutet av innevarande år. Den fortsatta arbetsmarknadsutvecklingen har sannolikt en avgörande betydelse för vilken väg den amerikanska ekonomin kommer att följa. Statistik i augusti 2001 över antalet nyanmälda arbetslösa antyder att arbetsmarknadsläget möjligen har börjat stabiliseras. Hushållens låga sparande är en annan central riskfaktor. Hushållens finansiella utrymme att i framtiden upprätthålla konsumtionen vid en försämrad arbetsmarknadsutveckling eller en negativ börsutveckling är sannolikt begränsat. Mot denna mycket osäkra bakgrund

förutses en BNP-tillväxt i Förenta staterna på 1,6 % i år och 2,7 % nästa år, vilket för båda åren är lägre än den uppskattade potentiella tillväxttakten.

Den japanska ekonomin är i ett mycket utsatt läge. Efter tio år av svag tillväxt befinner sig nu Japan i en recession. Den internationella konjunkturavmattningen har medfört att sjunkande exportvolymen läggs till en redan mycket återhållen inhemska efterfrågan. Arbetslösheten och antalet konkurser ligger på historiskt höga nivåer. Banksektorn brottas med stora svårigheter på grund av en stor andel problemkrediter. Utrymmet för en expansiv finanspolitik är litet till följd av svaga statsfinanser. Tillväxten bedöms i år uppgå till -1,2 % och nästa år till -0,3 %. Risken för en betydligt sämre utveckling är dock stor.

Ett flertal av de övriga asiatiska länderna har drabbats hårt av krisen inom IKT-sektorn och industriproduktionen minskar därför i flera länder. Det inhemska efterfrågeläget är dock avsevärt bättre än under den s.k. Asienkrisen. Särskilt Indien och Kina har en stark tillväxt i den inhemska efterfrågan. I Asien (exklusive Japan) bedöms tillväxten uppgå till 5,2 % i år och 6,1 % nästa år. I Latinamerika är konjunkturförsvagningen mer påtaglig. Tillväxten väntas där sjunka från drygt 4 % år 2000 till knappt 1 % i år och stiga till 2,8 % nästa år.

Den försvagade internationella industrikonjunkturen har medfört att tillväxten i euroområdet har dämpats sedan slutet av förra året. Särskilt Tyskland och länder med en stor IKT-sektor, t.ex. Finland, Irland och Nederländerna, har uppvisat en kraftig inbromsning av tillväxten. Positiva effekter på hushållens reala disponibla inkomster av skattesänkningar och en gynnsam sysselsättningsutveckling har i viss mån motverkats av snabbt stigande inflation under det första halvåret.

I Tyskland har exporten mattats av ordentligt, investeringarna har fallit medan konsumtionen har utvecklats relativt gynnsamt. Tillväxten i Tyskland väntas i år uppgå till knappt 1 %. Tillväxten i euroområdet som helhet väntas i år uppgå till 1,8 %. Den väntade förstärkningen av det internationella konjunkturläget och positiva effekter av genomförda och antagna räntesänkningar är två viktiga faktorer som bedöms bidra till att tillväxten i euroområdet nästa år förutses stiga något till 2,1 %. Tillväxten i euroområdet

begränsas dock av att sysselsättningstillväxten förutses försvagas.

I Storbritannien väntas den inhemska konsumtionen fortsätta att utvecklas väl. I Danmark förutses en viss återhämtning i hushållens konsumtion ske under slutet av innevarande år. Den internationella avmattningen medför att exporttillväxten minskar i år i båda länderna. I Danmark förutses en dämpad investeringstillväxt, vilken bl.a. beror på att investeringarna under 2000 var höga till följd av den storm som drabbade landet i slutet av 1999. Tillväxten i år väntas i Storbritannien uppgå till 2,2 % och i Danmark till 1 %. Nästa år bedöms tillväxten öka till 2,5 % i Storbritannien och till 2,1 % i Danmark. I Norge har tillväxten dämpats genom en kraftig åtstramning av penningpolitiken under 2000 och svag tillväxt i oljesektorn. BNP förutses öka med 1,2 % i år och 1,9 % nästa år.

Räntor, valutor och inflation

Den globala avmattningen har haft kraftiga återverkningar på räntor och penningpolitik. Nedgången i de långa obligationsräntorna har varit särskilt omfattande i Förenta staterna. Under första halvåret 2000 låg den amerikanska 10-årsräntan på ca 6,50 %, vilket var drygt 1 procentenhet högre än den tyska 10-årsräntan. Den kraftiga relativa försämringen av tillväxten i Förenta staterna i förhållande till euroområdet har inneburit att den skillnaden sedan årsskiftet nästan har försvunnit. Även den tyska räntenivån har fallit från ca 5,50 % under inledningen av 2000 till knappt 5 % i början av september. Den tyska 10-årsräntan bedöms under prognosperioden ligga kvar runt 5 %. Den svenska 10-årsräntan har under den senaste tiden legat några tiondelar över den tyska, vilket den väntas fortsätta göra under kommande år.

Konjunkturavmattningen i Förenta staterna har också inneburit att den amerikanska centralbanken har sänkt styrräntan från 6,50 % i början av året till 3,50 %. En ytterligare styrräntesänkning med 0,25 procentenheter till 3,25 % antas i år. I takt med att den amerikanska konjunkturen förstärks under nästa år väntas den amerikanska centralbanken inleda styrräntehöjningar. Den europeiska centralbanken (ECB) har sedan årsskiftet sänkt den s.k. referäntan med 0,50 procentenheter till 4,25 %. Under våren och sommaren har inflationen legat högre än ECB:s tak för inflationen, vilket sannolikt har bidragit till ECB:s återhållsamhet med räntesänkningar. In-

flationen väntas dock minska samtidigt som konjunkturen i euroområdet bedöms vara förhållandevis svag framöver. Mot denna bakgrund bedöms ECB sänka styrräntan till 4,0 % i år.

Trots avmattningen i den amerikanska ekonomin stärktes dollarn mot de flesta andra valutor under det första halvåret i år. Någon förklaring till detta är svår att finna. I ett lite längre tidsperspektiv krävs det sannolikt en kraftig försvagning av dollarn för att de ackumulerade bytesbalansunderskotten inte skall bli ohållbart stora. Prognosen bygger därför på ett antagande om en dollarförsvagning i ett medelfristigt perspektiv. Vid utgången av 2002 antas dollarn ligga runt 0,95 dollar/euro.

Den svenska kronan har sedan sommaren 2000 successivt försvagats i termer av det handelsvägda TCW-indexet. Under sommaren stödköpte Riksbanken kronor och höjde styrräntan med 0,25 procentenheter till 4,25 %. I början av september låg TCW-index runt 140, vilket är den svagaste noteringen efter övergången till rörlig växelkurs 1992. Kronan har under det senaste året påverkats negativt av att utländska placerare sålt svenska aktier. Samtidigt har svenska placerare, bl.a. i samband med att premiepensionsmyndigheten och AP-fonderna startade sin verksamhet, köpt utländska finansiella tillgångar. Dessa flöden bör inte innebära en varaktig försvagning av kronan.

Prognosen bygger på ett antagande om att kronan gradvis förstärks så att TCW-index ligger på 133 i slutet av 2001 och på 128 i slutet av nästa år. Därefter antas kronan fortsätta att appreciera och 2004 antas TCW-index ligga på 120. Osäkerheten om kronans utveckling är emellertid mycket stor. Det är dock svårt att med ekonomiska argument motivera en utveckling där kronan ligger kvar på nuvarande nivå. En omfattande realdepreciering av växelkursen, i förhållande till prognosen, skulle innebära en kraftig förstärkning av konkurrenskraften och därmed sannolikt även av handelsbalansen och bytesbalansen.

Den svenska penningpolitiken vägleds av ett inflationsmål. Inflationen, mätt som förändringen i konsumentprisindex (KPI) över 12 månader, skall uppgå till 2 % med ett toleransintervall på +/- 1 procentenhet. Riksbanken har förtydligat att det för närvarande är UND1X som styr utformningen av penningpolitiken. UND1X är Riksbankens mått på den underliggande inflatio-

Tabell 1.4 Försörjningsbalansen

	Miljarder kronor 2000 ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens konsumtionsutgifter	1 051	2,7	3,8	3,0 ²	1,6	2,7	2,1	2,1
Offentliga konsumtionsutgifter	548	3,2	1,7	0,1 ²	1,2	1,1	0,8	0,8
Statliga	159	-5,3	2,7	-2,9	0,5	0,5	0,0	0,0
Kommunala	389	7,1	1,3	1,5 ²	1,5	1,4	1,1	1,2
Fasta bruttoinvesteringar	356	8,5	8,1	4,5	4,3	4,9	5,3	4,7
Näringsliv exkl. bostäder	267	9,7	6,7	6,4	4,0	4,5	4,1	3,3
Bostäder	41	3,2	22,3	7,9	8,6	7,7	15,0	15,0
Myndigheter	48	5,8	6,1	-7,4	2,4	4,4	2,4	2,0
Lagerinvesteringar ³	17	0,4	-0,5	0,6	-0,3	-0,2	0,0	0,0
Export	987	8,4	5,9	9,8	-0,4	5,2	6,3	5,7
Import	876	11,2	4,3	9,7	-1,0	5,5	6,3	6,1
BNP	2 083	3,6	4,1	3,6	1,7	2,4	2,6	2,3

Procentuell volymförändring

¹ Löpande priser² Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstalen för år 2000 för hushållens konsumtion 4,1 %, för offentlig konsumtion -1,7 % och för kommunal konsumtion -1,2 %.³ Förändring uttryckt i procent av BNP föregående år

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

nen där de direkta effekterna av förändrade räntor, indirekta skatter och subventioner har exkluderats från KPI.

Under våren har inflationen ökat. För perioden maj t.o.m. juli i år uppgick inflationen enligt både KPI och UND1X till ca 3 %, vilket kan jämföras med en inflationstakt på ca 1,5 % runt årsskiftet. Bakom den kraftiga prisuppgången ligger prisökningar på villaolja, el och kött som i huvudsak bedöms ha tillfälliga effekter på inflationen, dvs. priserna för dessa varugrupper bedöms inte ligga avsevärt högre i juli nästa år än i juli i år. I slutet av 2002 bedöms inflationen, mätt med KPI och UND1X, ligga något under 2 %.

Den största risken för en högre inflation i år och nästa år än prognoserat är att kronan inte förstärks på det sätt som antagits. Genomslaget av kronans hittillsvarande svaghet är en annan osäkerhetsfaktor. Inflationsprognosen bygger på att handeln i betydande omfattning höjer sina vinstmarginaler under nästa år, vilket delvis kompenserar för årets ökade kostnader för importerade varor. Avmattningen i den svenska ekonomin och indikationer på att bristen på arbetskraft generellt sett har minskat innebär att resursläget i ekonomin under den senaste tiden har blivit mindre ansträngt, vilket bör reducera inflationsriskerna.

Försörjningsbalansen

Efter en varuexportuppgång på nästan 11 % år 2000 visar de preliminära nationalräkenskaperna en minskning av varuexporten första halvåret 2001 med 1,9 % i jämförelse med första halvåret 2000. Framför allt två faktorer förklarar den kraftiga avmattningen. För det första har den internationella konjunkturedgången varit särskilt påtaglig på viktiga svenska exportmarknader. På några av dessa, t.ex. i Tyskland och i Förenta staterna, har dessutom importtillväxten varit svag i förhållande till BNP-tillväxten. Sannolikt beror detta på ett minskat importbehov i industrin på grund av lagerkorrigerings och försämrade industrikonjunktur. För det andra har några viktiga svenska exportbranscher, teleproduktindustrin och motorfordonsindustrin, varit särskilt hårt drabbade av en sjunkande global efterfrågan.

Den förväntade internationella återhämtningen mot slutet av året, en mindre negativ utveckling inom teleproduktindustrin och ett gott konkurrensläge till följd av den svaga kronan förutses innebära att exporten successivt ökar under andra halvåret. Ett visst stöd för en sådan utveckling ges av Konjunkturinstitutets senaste kvartalsbarometer där nedgången i exportorderingen förefaller ha bromsats upp och företagen förväntar sig en svag ökning i exportorderingen framöver.

Ökningen av omvärldens efterfrågan på bearbetade varor, dvs. världsmarknadstillväxten, väntas i år uppgå till 3,8 %. Den svenska exporten av bearbetade varor bedöms emellertid minska med 2,2 %. Förlusten av marknadsandelar förklaras i hög grad av nedgången i teleproduktindustrin. Den totala varuexporten, dvs. bearbetade varor och råvaror, beräknas i år minska med 1,9 %.

Nästa år väntas det internationella efterfrågeläget stärkas något och världsmarknadstillväxten beräknas öka till ca 6 %. Inriktningen av den internationella efterfrågan förutses också bli mer fördelaktig för Sverige. Bland annat bedöms efterfrågan på insatsvaror öka, vilket gynnar svensk exportindustri. Exporten av teleprodukter bedöms åter visa positiva tillväxttal, dock betydligt lägre än under perioden 1995–2000. Sammantaget väntas varuexporten nästa år öka med 5,2 %.

Varuimporten ökade med hela 10,2 % år 2000 jämfört med 1999. I slutet av 2000 överskattade industriföretagen och handeln hushållens och omvärldens efterfrågan vilket bidrog till en ofrivillig lageruppbyggnad. Under första halvåret har importen anpassats till minskade behov av importerade insatsvaror i industrin och lägre efterfrågan på importvaror, särskilt varaktiga konsumtionsvaror, från hushållen. Därutöver har en lagerkorrigerande inletts, vilket betyder att företag och handel i högre grad har utnyttjat lagervaror i stället för att importera. Den svaga kronan har fördyrat importen och kan ha inneburit att företag har skjutit importbeslut på framtiden eller ersatt importerade varor med inhemskt producerade varor. Av dessa skäl har varuimporten utvecklats mycket svagt under det första halvåret och för hela 2001 väntas varuimporten minska med 2,6 % jämfört med 2000. I takt med att exporten och hushållens konsumtion ökar snabbare igen nästa år stiger även importen. Varuimporten förutses öka med 5,2 % nästa år.

Trots att varuimporten i volymtermer procentuellt sett väntas minska mer än varuexporten i år försämras handelsbalansen från ett överskott på ca 140 miljarder kronor 2000 till ca 130 miljarder kronor i år. Det beror dels på att exportvolymen i utgångsläget är högre än importvolymen och dels på att importpriserna i år väntas stiga snabbare än exportpriserna.

Liksom varuhandeln har såväl tjänsteexporten som tjänsteimporten försvagats under året. Den svaga kronan bedöms dock påverka turistinkomsterna positivt och turistutgifterna negativt.

Tjänstebalansen väntas i år därför för första gången sedan 1994 ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten. Nästa år väntas tjänstebalansen åter ge ett negativt BNP-bidrag.

Investeringarna ökade med 4,5 % år 2000 och har fortsatt att öka under första halvåret i år. Enligt SCB:s investeringsenkät från maj månad planerar industrin att öka sina investeringar med hela 6 % i år. Riskerna är dock påtagliga att dessa planer avspeglar förväntningar om en betydligt starkare industrikonjunktur än den som har realiserats. Industrinvesteringarna bedöms därför bli svagare än planerna och öka med 3,5 % i år. Det svaga konjunkturläget väntas medföra att det finns ledig kapacitet i industrin i början av nästa år. Industrinvesteringarna väntas därför nästa år ligga kvar på samma nivå som i år. Om förbättringen i industrikonjunkturer uteblir är risken stor för att investeringstillväxten i industrin nästa år blir kraftigt negativ.

Investeringsutvecklingen i övrigt näringsliv har under ett antal år varit mycket stark och en fortsatt god utveckling förutses. Investeringsstillväxten i industrirelaterade tjänstesektorer väntas dock på grund av avmattningen inom industrin bli lägre än under tidigare år. Detta kompenseras av en hög investeringstillväxt inom byggindustrin och utbyggnaden av tredje generationens mobiltelefonnät. Utbyggnadens omfattning och fördelning över tiden är mycket osäker. Prognosen bygger på ett antagande om att 3 miljarder kronor investeras i år och 11 miljarder kronor nästa år. Totalt sett väntas investeringarna i övrigt näringsliv öka med 4,3 % i år och 6,3 % nästa år.

Förutsättningarna för en fortsatt hög tillväxt i bostadsinvesteringarna är gynnsamma. Hushållens ekonomiska situation är god och bostadsräntorna är låga. Därutöver stimuleras bostadsbyggandet av regeringens stöd till byggande av hyresrätter, studentbostäder och ekologiska bostäder. Dessutom är nivån på bostadsbyggandet mycket låg både i förhållande till den bostadsbrist som, enligt Boverkets enkäter, råder i flera av landets kommuner och i förhållande till de långsiktiga behoven. I år väntas bostadsinvesteringarna öka med knappt 9 % och nästa år med knappt 8 %. Statliga satsningar på vägar och järnvägar och ökade investeringar i kommunerna innebär att offentliga myndigheters investeringar, efter att ha fallit kraftigt i fjol, väntas öka i år och nästa år. Sammantaget väntas investeringarna i hela ekonomin öka med 4,3 % i år och 4,9 %

nästa år. Lagerinvesteringarna ger i år ett negativt bidrag till BNP-tillväxten på 0,3 procentenheter. Även nästa år väntas lagerbidraget bli negativt och uppgå till -0,2 % av BNP.

Under de två senaste åren har hushållens konsumtionsutgifter visat höga tillväxttal. Ett antal faktorer förklarar den goda konsumtionstillväxten. Hushållens förmögenhetsställning förbättrades snabbt, t.ex. steg hushållens finansiella nettoförmögenhet mellan tredje kvartalet 1999 och första kvartalet 2000 med ca 330 miljarder kronor. Därutöver ökade även hushållens reala förmögenhet, bl.a. till följd av snabbt stigande småhuspriser. Hushållens inkomster och tillförsikt inför framtiden påverkades vidare positivt av en mycket god sysselsättningstillväxt. Efter en period i början av 1990-talet med en låg tillväxt av hushållens inköp av kapitalvaror ökade kapitalvaruinköpen under andra halvan av 1990-talet kraftigt. Den goda förmögenhetstillväxten och det förhållandet att kapitalvaruinköp kan betraktas som en form av sparande bidrog till att hushållens sparkvot gradvis sjönk och blev negativ³ 1998.

En del av de faktorer som påverkade konsumtionen i positiv riktning åren 1999 och 2000 har i år givit upphov till negativa effekter. Hushållens finansiella förmögenhet första kvartalet 2001 var på grund av fallande aktiepriser ca 420 miljarder kronor lägre än ett år tidigare. Under fjärde kvartalet 2000 blev det också tydligt att tillväxten i hushållens inköp av kapitalvaror började sjunka. Särskilt nybilsförsäljningen försämrades mycket snabbt och under första halvåret i år låg hushållens inköp av bilar ca 17 % under nivån ett år tidigare. Därtill har första halvårets uppgång i inflationen urholkat hushållens köpkraft. Ett minskat sparande i kapitalvaror i kombination med att hushållens finansiella förmögenhet har reducerats, har bidragit till en uppgång i sparkvoten. Tillväxten i hushållens konsumtionsutgifter bedöms mot denna bakgrund halveras från 3 % 2000 till 1,6 % i år.

Det finns dock skäl att förvänta sig en starkare konsumtionstillväxt nästa år. Tillväxten i hushållens reala disponibelinkomster bedöms då uppgå till hela 5,4 %. Senast hushållen hade en realinkomstökning på över 5 % var i mitten av 1960-talet. Tillväxten i nästa års disponibla inkomster

stärks såväl av reformer, t.ex. maxtaxan inom barnomsorgen, som av skattesänkningar motsvarande drygt 20 miljarder kronor riktade till hushållen. Arbetsmarknadsläget som bedöms utvecklas svagt under andra halvåret i år väntas stärkas igen under nästa år. Trots att den senaste tidens fallande börsvärden sannolikt på kort sikt har haft en negativ påverkan på konsumtionen är hushållens förmögenhetsställning i grunden god. Givet dessa förutsättningar bedöms hushållens konsumtion nästa år öka med 2,7 %.

Två osäkerhetsmoment, utöver börsutvecklingen, bör särskilt framhållas. Risker för en sämre utveckling ligger i att hushållen i högre grad än förväntat fortsätter att minska sina inköp av bl.a. kapitalvaror. Med den mycket kraftiga ökningen av de reala disponibelinkomsterna som förutses finns det dock utrymme både för en hög konsumtionstillväxt och en snabbt stigande sparkvot. Det kan inte uteslutas att hushållen i högre grad än vad som antas i prognosen väljer att använda sina inkomster till konsumtion.

Tabell 1.5 Bidrag till BNP-tillväxt

Procentenheter						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens konsumtionsutgifter	1,9	1,5	0,8	1,4	1,1	1,1
Offentliga konsumtionsutgifter	0,5	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2
Fasta bruttoinvesteringar	1,3	0,8	0,7	0,9	0,9	0,9
Lagerinvesteringar	-0,5	0,6	-0,3	-0,2	0,0	0,0
Export	2,6	4,3	-0,2	2,4	3,0	2,8
Import	-1,6	-3,7	0,4	-2,2	-2,7	-2,7
Netto utrikeshandel	1,0	0,6	0,2	0,2	0,4	0,1
BNP	4,1	3,6	1,7	2,4	2,6	2,3

Anm. Bidragen för år 2000 redovisas exklusive effekten av att Svenska kyrkan fr.o.m. 2000 ingår i hushållssektorn.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den statliga konsumtionen har ökat något i år och för helåret 2001 beräknas en ökning på 0,5 %. Även för nästa år väntas en ökning med 0,5 %, delvis till följd av att staten övertar ansvaret för vårdhögskolorna.

Utgifterna för kommunal konsumtion steg år 2000 med 1,5 % (exklusive kyrkoeffekten). Enligt kommunallagen är kommuner och landsting skyldiga att uppnå balans i budgeten från och med år 2000. Om kostnaderna överstiger intäkterna något år skall detta underskott täckas inom två år. Balanskravet har tagits i beaktande i prognosen för den kommunala konsumtionsutveck-

³ Avser nettosparkvoten exklusive sparande i avtalspensioner (se avsnitt 9.1).

lingen. Den kommunala skattesatsen antas under perioden vara oförändrad på 2001 års nivå.

Tillfälligt höga skatteinkomster 2001 och 2002 möjliggör en något högre ökningstakt av den kommunala konsumtionen än vad som bedöms vara långsiktigt hållbart. Kommunerna antas dock ej öka sin konsumtion i proportion till de tillfälligt höga skatteinkomsterna utan anpassar sig på sikt till balanskravet. Konsumtionsutgifterna prognoseras öka med ca 1,5 % per år och sektorn som helhet bedöms uppfylla balanskravet från och med innevarande år. Enskilda kommuner och landsting visar dock fortfarande underskott. År 2003 och 2004 beräknas de kommunala konsumtionsutgifterna öka med drygt 1 % per år.

Tillväxten och sparandets sammansättning

Nedgången i BNP-tillväxten från 3,6 % år 2000 till 1,7 % i år förklaras till stor del av minskade tillväxtbidrag från hushållens konsumtionsutgifter och lager (se tabell 1.5). Trots att exporttillväxten i år väntas bli negativ beräknas utrikeshandeln ge ett positivt bidrag till tillväxten motsvarande 0,2 procentenheter. Detta beror på att fallet i importen är kraftigare än exportminskningen. Sett isolerat minskar dock exportens bidrag till tillväxten mycket kraftigt från 4,3 procentenheter år 2000 till -0,2 procentenheter i år. Nästa år förutses en förstärkning av såväl export som import och därför ett fortsatt svagt positivt tillväxtbidrag. Den högre BNP-tillväxten nästa år förklaras i stället nästan helt av en starkare tillväxt i hushållens konsumtionsutgifter.

Tabell 1.6 Sparandets sammansättning

Löpande priser, procent av BNP

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Bruttosparande	19,8	21,0	20,4	20,8	21,5	22,1
Realt sparande	17,0	17,9	18,1	18,2	18,5	18,8
<i>Fasta investeringar</i>	16,8	17,1	17,6	18,0	18,3	18,6
<i>Lagerinvesteringar</i>	0,2	0,8	0,5	0,2	0,2	0,2
Finansiellt sparande ¹	2,8	3,1	2,3	2,6	3,0	3,3
<i>Offentlig sektor</i> ²	1,9	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
<i>Hushåll</i>	1,4	1,2	2,4	3,5	3,5	3,1
<i>Företag</i>	-0,5	-2,2	-4,7	-3,0	-2,7	-2,0

¹ Enligt Riksbankens definition

² Enligt prognos

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken och Finansdepartementet

Den goda investeringsutvecklingen innebär att investeringarnas andel av BNP väntas öka från 17 % år 1999 till knappt 19 % 2004 (se tabell

1.6). Även det finansiella sparandet i den offentliga sektorn och i hushållssektorn väntas öka relativt kraftigt mellan 1999 och 2004. Det totala finansiella sparandet, vilket i stort överensstämmer med bytesbalansens saldo, bedöms ligga runt 3 % under de kommande åren.

Arbetsmarknaden

Under det första halvåret i år ökade sysselsättningen med 103 000 personer eller 2,5 % jämfört med första halvåret 2000, enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar. Ökningstakten i sysselsättningen har dock tenderat att minska under de senaste månaderna. Liksom tidigare är det framför allt i näringslivets tjänstesektorer som sysselsättningen har ökat snabbt, men även i byggindustrin har sysselsättningen ökat påtagligt. Den svagare industrikonjunkturen har dock medfört att sysselsättningen inom industrin har minskat kraftigt.

Ett flertal faktorer talar för en avmattning av sysselsättningen under det andra halvåret. Det förhållandet att sysselsättningstillväxten under det första halvåret ökade snabbt trots att den samlade efterfrågan försvagades innebär sannolikt att en del företag har kapacitet att en tid framöver möta en starkare efterfrågan utan att öka antalet sysselsatta. Företagens anställningsplaner, enligt KI:s senaste kvartalsbarometer, och utvecklingen av antalet nyanmälda lediga platser till landets arbetsförmedlingar tyder också på en försvagad tillväxt i sysselsättningen. Därtill har antalet varsel stigit kraftigt. Under årets 7 första månader har antalet varsel uppgått till 31 000 vilket kan jämföras med 16 000 under motsvarande period 2000. Nivån är dock låg jämfört med början av 1990-talet. Mätt som årsgenomsnitt bedöms sysselsättningen i år öka med 1,7 %. Den förutsedda konjunkturförstärkningen väntas innebära att sysselsättningstillväxten nästa år tar fart. Mätt som årsgenomsnitt ökar sysselsättningen 2002 dock endast med 0,5 %. Anledningen till att årsgenomsnittet 2001 är högt är att sysselsättningen steg kraftigt under senare delen av 2000. Nästa års låga årsgenomsnitt påverkas i stället kraftigt av en förväntad sysselsättningsminskning under det andra halvåret i år. Av dessa skäl skiljer sig sysselsättningsförändring under loppet av 2001 och 2002 kraftigt från årsgenomsnittet.

Antalet arbetade timmar har inte ökat i samma omfattning som antalet sysselsatta. Första halvåret året ökade antalet arbetade timmar en-

dast med 1,2 %, enligt nationalräkenskaperna, jämfört med motsvarande period året innan. Medelarbetsstunden minskade således med 1,3 %. Den främsta orsaken till den lägre arbetstiden är en kraftigt ökad sjukfrånvaro, men minskad övertid och lägre s.k. vanligen arbetad tid har också bidragit. I år väntas medelarbetsstunden minska med 0,8 %. Nästa år väntas sjukfrånvaron fortsätta att öka. Maxtaxan inom barnomsorgen, det höjda s.k. fribeloppet i det nya studiemedelssystemet och åtgärder för att minska deltidsarbetslösheten väntas dock ha positiva effekter på medelarbetsstunden. Sammantaget väntas medelarbetsstunden minska med 0,1 % 2002.

Arbetskraftsutbudet beräknas, liksom sysselsättningen, visa en svagare tillväxt under det andra halvåret i år för att sedan återigen öka under 2002. Totalt sett väntas arbetsutbudet öka med 56 000 personer mellan 2000 och 2002, och den öppna arbetslösheten bedöms minska från 4,7 % år 2000 till 3,8 % 2002. Under perioden fram t.o.m. 2004 påverkas arbetsutbudet i positiv riktning av att antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program och i vuxenutbildning minskar. Under 2003 och 2004 väntas arbetsutbudet stiga något snabbare än sysselsättningen vilket gör att arbetslösheten temporärt ökar till 4 % år 2004.

Offentliga finanser

De offentliga finanserna förstärks ytterligare i år. Skatteinkomsterna ökar som andel av BNP, trots skattesänkningar och en svagare konjunktur, och inkomsterna bedöms bli betydligt större än vad som beräknades i den ekonomiska vårpropositionen. Ränteutgifterna minskar kraftigt till följd av minskad statsskuld och av att lån omsätts till lägre räntor. Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas till nära 100 miljarder kronor eller 4,6 % av BNP, vilket är 20 miljarder kronor högre än prognosen i vårpropositionen. Det finansiella sparandet stiger med 0,5 % av BNP mellan 2000 och 2001.

De oväntat stora skatteinkomsterna 2001 beror emellertid till större delen på periodiserings-effekter, som inte höjer nivån för följande år. Det medför att skatteinkomsterna även före de nu föreslagna skattesänkningarna 2002 minskar kraftigt som andel av BNP. Därtill kommer att de föreslagna skattesänkningarna reducerar inkomsterna med ytterligare ca 1 % av BNP. Utgifterna minskar marginellt som andel av BNP. Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas uppgå till 47 miljarder kronor eller 2,1 %

av BNP 2002. Det är i stort sett oförändrat jämfört med vårpropositionen efter att hänsyn tagits till skattesänkningarna.

Åren 2003 och 2004 sjunker skatteinkomsterna som andel av BNP ytterligare när skattesänkningarna för 2002 successivt får genomslag i de offentliga finanserna. Även utgifterna minskar något som andel av BNP, trots att införandet av en beskattad garantipension höjer utgifterna (och skatterna) med 0,6 % av BNP. Det finansiella sparandet beräknas till 2,2 % av BNP år 2003 och till 2,3 % av BNP 2004.

Tabell 1.7 De offentliga finanserna

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	59,5	59,1	56,3	56,2	56,1
Utgifter	55,4	54,5	54,2	54,0	53,8
Finansiellt sparande enligt prognos	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
Finansiellt sparande enligt mål	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0
Konsoliderad bruttoskuld ¹	55,6	52,3	49,7	47,3	45,2
Nettoskuld	2,0	-7,2	-9,4	-11,5	-13,5

¹ Givet ett finansiellt sparande enligt mål.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Fördelningen av sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet påverkas under perioden 1999–2001 av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. Åren 2002–2004, när effekten av infasningen upphör, beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till nära 3 % av BNP. Det innebär att mer än hela det finansiella överskottsmålet för den samlade offentliga sektorn används för att bygga upp pensionsfonderna inför den belastning som väntar i framtiden. Samtidigt kommer statens finansiella sparande visa underskott.

Överskotten i den offentliga sektorn medför en stadig förbättring av den finansiella ställningen. Nettoskulden vänds i år till en positiv förmögenhet på över 7 % av BNP. Denna förmögenhet växer i takt med det finansiella sparandet. Genom att överskotten från och med 2002 ligger i ålderspensionssystemet kommer förmögenheten att växa genom ackumulering av finansiella tillgångar både i fördelningssystemet och i premiepensionssystemet.

2 Internationell utveckling

Den globala konjunkturedgången har under sensvåren och sommaren snabbt fördjupats, inte minst i OECD-området. En viktig faktor i sammanhanget är att den ekonomiska aktiviteten i flertalet regioner och länder nu dämpas samtidigt, vilket förstärker djupet i avmattningen. Konjunkturavmattningen i Förenta staterna har under sensvåren åtföljts av sjunkande tillväxt i framför allt Japan, EU och Latinamerika.

Ett gemensamt drag i flertalet regioner har varit en snabb och kraftig konjunkturavmattning i tillverkningsindustrin, inte minst inom sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT). Samtidigt har hushållssektorn utvecklats förhållandevis gynnsamt, framför allt i Förenta staterna, men också i EU-området.

Avmattningen i Förenta staterna har bl.a. ytttrat sig i en snabb och kraftig lageranpassning samt fallande investeringar och då särskilt investeringar i IKT. Trots den snabba och kraftiga avmattningen har hushållens efterfrågan utvecklats anmärkningsvärt positivt, vilket sannolikt till en del kan förklaras av att arbetslösheten varit fortsatt låg i ett historiskt perspektiv.

I prognosen förutses BNP-tillväxten i Förenta staterna uppgå till 1,6 % i år där hushållens konsumtion utgör den avgörande drivkraften. Som en anpassning till den minskade efterfrågan inom IKT-sektorn bedöms näringslivets investeringar minska samtliga kvartal i år. Under nästa år väntas tillväxten återhämta sig till drygt 2,5 %, bl.a. som en följd av tidigare och i prognosen antagna räntesänkningar. Prognosen innebär att den amerikanska ekonomin antas växa under sin långsiktiga potentiella tillväxttakt både i år och nästa år.

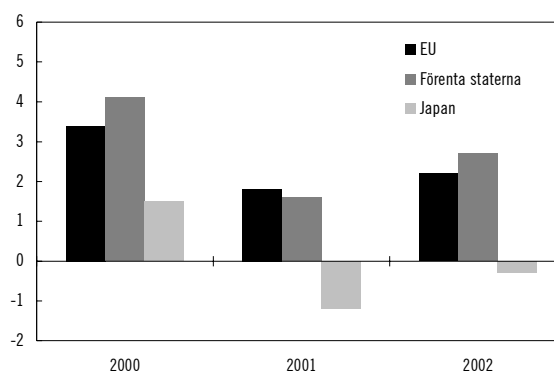
Även i EU-området har konjunkturedgången varit koncentrerad till tillverkningsindustrin, vilket bl.a. tagit sig uttryck i en anpassning av lagren, inte minst i Tyskland. I några mindre EU-länder där IKT-sektorn utgör en stor del av ekonomin har konjunkturavmattningen en tydlig koppling till det globala efterfrågebortfallet i denna sektor. I regionen som helhet har samtidigt hushållens konsumtion utvecklats relativt gynnsamt, vilket sannolikt till stor del kan förklaras av dels en gynnsam sysselsättningsutveckling, dels omfattande inkomstskattesänkningar i ett antal EU-länder. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten i EU-området uppgå till knappt 2 % i år och till drygt 2 % nästa år. Den relativt försik-

tiga återhämtningen under nästa år kan ses mot bakgrund av en något svagare arbetsmarknadsutveckling.

I Japan har den snabba globala konjunkturedgången exponerat ekonomins underliggande svagheter och problem. Ekonomin befinner sig i recession och priserna har fortsatt att falla. Samtidigt har arbetslösheten stigit till en historiskt hög nivå. Det offentliga sparandet fortsätter att uppvisa stora underskott och skulden som andel av BNP, som redan tidigare var den högsta inom OECD-området, fortsätter att öka i snabb takt. Mot bakgrund av de underliggande problemen förutses BNP falla både i år och nästa år.

Diagram 2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan

Procentuell förändring



Källor: Nationella källor och Finansdepartementet

Den mycket svaga utvecklingen i Japan bedöms dock få relativt begränsade effekter på länderna i övriga Asien, bl.a. då dessa länders beroende av Japan som exportmarknad minskat under ett antal år. För de mindre asiatiska länderna har istället den snabbt vikande efterfrågan inom IKT-sektorn varit den avgörande faktorn till den negativa utvecklingen. I Kina och Indien har emellertid en fortsatt stark inhemsk efterfrågan kompenserat för efterfrågebortfallet i omvärlden.

Osäkerheten om utvecklingen i Latinamerika har ökat. De långvariga problemen i Argentina har under sensvåren och sommaren förvärrats. Åtgärder för att sanera ekonomin har presenterats, men problemen är fortsatt stora. Den finansiella oron i Argentina har också fått negativa återverkningar på framför allt Brasilien som samtidigt dras med en inhemsk energikris. För regionen som helhet väntas BNP-tillväxten mattas av kraftigt i år.

Sammantaget förutses den globala tillväxten mattas av från historiskt höga 4,6 % förra året till 2,4 % i år. En viss återhämtning väntas under

nästa år, tillväxten bedöms då stiga till 3,4 %, bl.a. till följd av redan genomförda och antagna räntesänkningar, inte minst i Förenta staterna. Prognosen innebär att konjunkturedgången både globalt och i OECD-området blir lika djup som vid lågkonjunkturen i början på 1990-talet.

Osäkerheten i bedömningen är dock mycket stor. Detta gäller särskilt utvecklingen av investeringar och hushållens konsumtion under nästa år.

Beträffande investeringarna är det mycket svårt att bedöma hur utdraget fallet i IKT-sektorn blir. Det beror till stor del på graden av strukturell anpassning i sektorn. Är nedgången en återspeglning av långsiktigt nedreviderade förväntningar om tillväxtpotentialen inom sektorn måste investeringarna sannolikt falla mer än vad som nu antas för att anpassa kapitalstocken. Det skulle innebära att fallet blir relativt sett djupare och återhämtningen på medellång sikt långsammare. I sådant fall skulle också de förväntade stimulerande effekterna av en lättare penningpolitik bli relativt sett mindre.

Hushållens konsumtion globalt bedöms samtidigt fortsätta att utvecklas relativt gynnsamt under prognosperioden. Skulle den globala konjunkturförsvagningen på ett mer påtagligt sätt sprida sig till hushållssektorn kan detta få avsevärda effekter på världsekonomin med en betydande risk för en negativ spiral i form av fallande sysselsättning och en svagare konsumtion.

Det finns även region- eller landspecifika risker där utvecklingen i Japan är särskilt oroande. En mer spridd och fördjupad finansiell kris i Latinamerika utgör en annan risk.

Samtidigt kan de genomförda och antagna räntesänkningarna i främst Förenta staterna komma att påverka tillväxten mer gynnsamt än vad som nu antas. Gällande de relativt omfattande skattesänkningarna i Förenta staterna har försiktiga antaganden gjorts om effekterna på hushållens konsumtion. Det kan inte uteslutas att sänkningarna påverkar konsumtionen mer, såväl i år som nästa år.

Den snabba och kraftiga globala konjunkturvattningen, inte minst i ett antal för Sverige viktiga handelsländer, bl.a. Tyskland och de nordiska länderna, medför att de internationella förutsättningarna för svensk export försämras påtagligt under prognosperioden. Efter att ha uppgått till drygt 12 % förra året förutses marknadstillväxten, som utgör ett handelsviktat genomsnitt av importtillväxten av bearbetade varor

på Sveriges exportmarknader, uppgå till historiskt svaga 3,8 % i år. Under nästa år förutses en viss återhämtning, tillväxten stiger då till knappt 6 %, men även denna tillväxt understiger det historiska genomsnittet.

Tabell 2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet

Procentuell förändring, där inget annat anges

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Bruttonationalprodukt</i>						
Världen	3,4	4,6	2,4	3,4	4,0	3,9
Förenta staterna	4,1	4,1	1,6	2,7	3,8	3,5
Japan	0,8	1,5	-1,2	-0,3	1,6	2,0
EU	2,6	3,4	1,8	2,2	2,7	2,6
Euroområdet	2,6	3,5	1,8	2,1	2,7	2,7
Tyskland	1,8	3,0	0,9	1,7	2,5	2,4
Frankrike	3,0	3,4	2,0	1,9	2,4	2,4
Italien	1,6	2,9	1,8	2,0	2,5	2,5
Storbritannien	2,3	3,0	2,2	2,5	2,5	2,5
Norden	2,9	3,6	1,4	2,2	2,7	2,7
Danmark	2,1	3,2	1,0	2,1	2,3	2,4
Finland	4,2	5,7	1,7	2,3	3,8	4,0
Norge	1,2	2,3	1,2	1,9	2,5	2,5
<i>Konsumtpriser¹</i>						
EU	1,2	2,1	2,5	1,8	1,9	1,8
Euroområdet	1,2	2,4	2,7	1,8	1,9	1,7
Förenta staterna	2,2	3,3	3,2	2,5	2,3	2,2
<i>Arbetslöshet, procent av arbetskraften²</i>						
EU	9,3	8,4	8,0	7,8	7,5	7,3
Euroområdet	9,9	9,1	8,6	8,5	8,2	8,0
Förenta staterna	4,2	4,0	4,7	5,0	4,8	5,0
<i>Marknadstillväxt, bearbetade varor</i>						
	5,3	12,1	3,8	5,9	7,6	7,7

¹ HIKP för EU-länder och KPI för Förenta staterna

² ILO-definitionen för EU-länder och nationell definition för Förenta staterna

Källor: Nationella källor och Finansdepartementet

2.1 Utvecklingen i Europa

Euroområdet

År 2000 ökade euroområdets samlade BNP med nära 3,5 %, vilket är den högsta tillväxten sedan början på 1990-talet. Under det sista kvartalet år 2000 mattades emellertid tillväxten av betydligt, en utveckling som har fortsatt under innevarande års första hälft.

Utöver den försvagade internationella konjunkturen har den kraftiga avmattningen inom IKT-sektorn haft en tydligt negativ inverkan på

euroområdet. Detta gäller framför allt i vissa mindre länder som Finland, Nederländerna och Irland, där denna sektor är av särskilt stor betydelse.

Samtidigt har hushållens konsumtion i euroområdet utvecklats förhållandevis gynnsamt under det första halvåret i år. Konsumtionstillväxten har sannolikt främst gynnats av den starka sysselsättningstillväxten i flera euroländer. Ett antal länder har dessutom under året genomfört skattereformer som bl.a. har innefattat lägre inkomstskatter.

Inflationstakten förutses avta under årets andra hälft till följd av konjunkturavmattningen och lägre oljeprisnivåer än föregående år. Detta väntas få en viss positiv inverkan på hushållens konsumtion. En lägre inflationstakt i kombination med måttliga löneökningar och en appreciering av euron antas dessutom möjliggöra ytterligare någon sänkning av räntan under innevarande år. Samtidigt spelar sysselsättningens fortsatta utveckling en avgörande roll för utvecklingen av hushållens konsumtion. Under senvåren har allt fler tecken indikerat en avmattning av sysselsättningstillväxten, exempelvis i Frankrike, Italien och Tyskland. Även den tidigare positiva utvecklingen vad gäller arbetslösheten har avstannat.

Sammantaget bedöms BNP-tillväxten inom euroområdet bli avsevärt svagare i år än förra året och uppgå till 1,8 %. Trots antagna och redan genomförda räntesänkningar och en något förbättrad internationell konjunktur, motiverar de försämrade utsikterna för sysselsättningstillväxten en relativt måttlig återhämtning år 2002 med en tillväxt på drygt 2 %. Skillnaderna i tillväxt mellan enskilda EU-länder förutses vara stora under prognosperioden. Mest påtaglig väntas avmattningen under prognosperioden bli i några mindre länder samt i Tyskland där BNP-tillväxten väntas uppgå till 1 % innevarande år och drygt 1,5 % nästa år. Prognosen innebär att euroområdet förutses växa något under sin långsiktiga potentiella tillväxttakt i år och nästa år.

Storbritannien

Den brittiska ekonomin uppvisar en tudelad utveckling. Tillväxten i tjänstesektorn är fortsatt god medan produktionen inom tillverkningsindustrin faller. Under prognosperioden förutses hushållens konsumtion fortsätta att utgöra den viktigaste drivkraften bakom tillväxten medan nettoexporten väntas ge ett negativt bidrag till BNP. Sammantaget förutses BNP-tillväxten avta

från 3,0 % år 2000 till 2,2 % i år för att därefter stiga till 2,5 % nästa år.

Norge

Norsk ekonomi präglades under 1990-talets senare del av stark tillväxt, högt kapacitetsutnyttjande, stigande lönekostnader och hög inflation. Den kraftiga åtstramningen av penningpolitiken under år 2000 i kombination med en svagare utveckling av oljesektorn har lett till att tillväxten har dämpats påtagligt under inledningen av innevarande år. Sammantaget väntas BNP-tillväxten avta till 1,2 % i år. En viss återhämtning förutses under år 2002 då tillväxten bedöms uppgå till 1,9 %.

Danmark

Trots en negativ utveckling av hushållens konsumtion under år 2000 uppgick BNP-tillväxten till 3,2 %. Den höga tillväxten förklaras av en stark export och ett stort investeringsbehov, bl.a. till följd av den omfattande storm som drabbade Danmark i slutet av 1999. Under prognosperioden väntas investeringarna normaliseras. Hushållens konsumtion förutses successivt öka till följd av en mer neutral finanspolitik och ett fortsatt gynnsamt arbetsmarknadsläge. Dämpningen av den inhemska efterfrågan mildras härmed. Sammantaget förväntas emellertid den svaga utvecklingen av inhemska efterfrågan, i kombination med den internationella konjunkturavmattningen, leda till att BNP växer med måttliga 1,0 % i år och 2,1 % nästa år.

Finland

Finsk ekonomi har utvecklats mycket starkt under de senaste åren och växte förra året med historiskt höga 5,7 %. Tillväxten leddes av en stark export, en god inhemska efterfrågan och en hög investeringstakt. Avmattningen i den internationella konjunkturen i kombination med det kraftiga fallet i IKT-sektorn har emellertid varit mycket kännbar för finsk exportindustri. BNP-tillväxten väntas uppgå till måttliga 1,7 % år 2001 och 2,3 % år 2002. Arbetslösheten förväntas samtidigt stiga under prognosperioden som en följd av den svaga ekonomiska tillväxten.

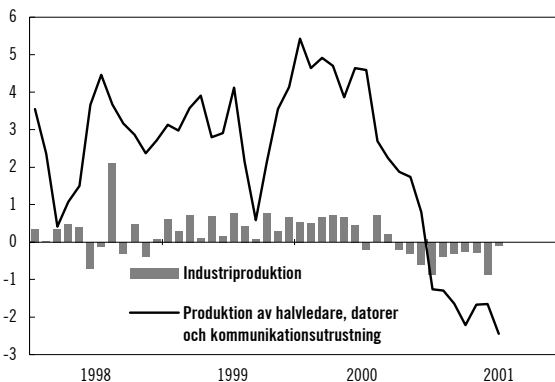
2.2 Utvecklingen i Förenta staterna

Efter nära nio år av stabil och hög ekonomisk tillväxt dämpades den amerikanska konjunkturun märkbart under slutet av förra året. En inbromsning av den ekonomiska aktiviteten var sannolikt nödvändig för att undvika en ännu kraftigare konjunkturedgång framöver. Avmattningen har dock varit oväntat djup. Den amerikanska centralbanken har reagerat kraftfullt på den svaga utvecklingen genom att sänka styrräntan från 6,5 % till 3,5 %. Konjunkturutsikterna är dock alltjämt förknippade med stor osäkerhet.

Den kraftiga inbromsningen i efterfrågan har varit mycket kännbar för stora delar av amerikansk tillverkningsindustri. Detta gäller inte minst de högteknologiska delarna av industrin (datorer, halvledare och kommunikationsutrustning) vilka sedan årsskiftet minskat sin produktion i snabb takt.

Diagram 2.2 Industriproduktionen i Förenta staterna

Procentuell förändring månad till månad, säsongrensade data



Källa: Ecowin

Det snabba fallet i kapacitetsutnyttjandet har, tillsammans med den allmänt ökade osäkerheten kring den framtida vinstutvecklingen, bidragit till ett kraftigt fall i näringslivets investeringar. Då kapacitetsutnyttjandet fortfarande befinner sig på en historiskt låg nivå förutses investeringarna fortsätta att falla under den resterande delen av innevarande år. Detta skall delvis ses som en anpassning av den överkapacitet som bedöms ha uppstått framför allt i IKT-sektorn. Under nästa år förutses dock en stabilisering i näringslivets investeringar, bl.a. som en följd av tidigare och i prognosen antagna räntesänkningar.

Avmattningen i Förenta staterna har också karakteriserats av en snabb och kraftig lageranpassning, vilket inverkat negativt på produktio-

nen och importen. Det är för närvarande mycket svårt att avgöra exakt hur långt denna anpassning fortskridit. Vissa tecken tyder dock på att de negativa tillväxteffekterna av lageranpassningen redan inträffat och att effekterna på BNP successivt kan komma att bli mer neutrala.

Hushållens konsumtion utgör alltjämt den viktigaste, och för närvarande i princip enda, drivkraften bakom tillväxten i Förenta staterna trots att konsumtionstillväxten avtagit något sedan årsskiftet.

Ett viktigt skäl till den mer dämpade tillväxten i hushållens konsumtion är att sysselsättnings-tillväxten gradvis mattats sedan förra sommaren. Arbetslösheten som i juli uppmättes till 4,5 % är dock fortfarande mycket låg i ett historiskt perspektiv. Utöver den mindre gynnsamma situationen på arbetsmarknaden har hushållen fått se sin förmögenhet falla framför allt som ett resultat av börsnedgången. Den tidigare positiva förmögenhetseffekten har därmed gradvis ersatts av en negativ förmögenhetseffekt, vilket har inverkat dämpande på konsumtionstillväxten.

Trots dessa relativt negativa faktorer har hushållens konsumtionsbenägenhet varit fortsatt förhållandevis stark, vilket fått till följd att spar-kvoten ligger kvar på en historiskt låg nivå. Risken att hushållen anpassar sin konsumtion i syfte att öka sitt sparande och minska sin skuldsättning är dock uppenbar. Mot ett sådant förlopp talar emellertid att förtroendet i hushållssektorn efter det snabba fallet i början av året nu tycks ha stabiliserats på en relativt hög nivå. Ytterligare en motverkande faktor utgörs av den expansiva ekonomiska politiken med kraftigt sänkta räntor och betydande skattesänkningar. Skattelättnaderna beräknas öka hushållens disponibla inkomster med motsvarande ca 1 % av andra halv-årets BNP 2001 och ca 0,75 % av BNP under 2002. Sammantaget förutses därför en viss uppgång i konsumtionstillväxten framöver. I denna prognos ligger emellertid ett antagande om att skattelättnaderna endast till en mindre del kommer att användas till en ökad konsumtion.

Hushållens ekonomiska situation spelar också en avgörande roll för utvecklingen i bostadsinvesteringarna. Efterfrågan på bostäder tilltog under det första halvåret i år. En viktig förklaring till detta är sannolikt de lägre bostadsräntorna. Den goda efterfrågan och de låga bostadsräntorna väntas, tillsammans med det historiskt låga utbudet av nya bostäder, bidra till en stabil tillväxt i bostadsinvesteringarna även framöver.

I prognosen förutses BNP-tillväxten minska från 4,1 % år 2000 till 1,6 % i år. Den mer expansiva ekonomiska politiken väntas dock, tillsammans med en stabilisering av börskurser och en mer dämpad inflationstakt, bidra till en gradvis återhämtning i den inhemska efterfrågan under nästa år. BNP förutses då öka med 2,7 %.

Osäkerheten kring den framtida utvecklingen i Förenta staterna är mycket stor. Det kan inte uteslutas att de obalanser som byggts upp i den amerikanska ekonomin, bl.a. i form av en hög skuldsättning och ett lågt sparande i hushållssektorn samt ett mycket stort bytesbalansunderskott, kan leda till ett mer dramatiskt konjunkturförlopp än vad som nu förutses.

2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika

Japan

Efter ett årtionde av svag utveckling befinner sig den japanska ekonomin nu i recession. Läget är allvarligt inte minst då den inhemska efterfrågan har dämpats markant samtidigt som den internationella konjunkturen mattats av. Arbetslösheten och antalet konkurser har därför nått historiskt höga nivåer. Framtidstron är dämpad och aktiepriserna på Tokyobörsen har fallit till den lägsta nivån sedan 1984. Den svaga efterfrågan återspeglas samtidigt i prisutvecklingen i form av fortsatt deflation.

Den under en längre tid svaga utvecklingen kan till stor del förklaras av en alltför långsam reformprocess och svårigheter att förbättra ekonomins funktionssätt. En ökad reformtakt inom i synnerhet finans- och företagssektorerna är därför nödvändig för att den långsiktiga tillväxtpotentialen skall kunna höjas. Regeringen har på dessa områden i år aviserat betydande förändringar. Vissa av dessa nödvändiga reformförslag riskerar dock på kort sikt att dämpa konjunkturen ytterligare. Försöken att få bankerna att göra sig av med sina dåliga lån riskerar t.ex. att leda till en kreditåtstramning, en ökning av antalet konkurser och en högre arbetslöshet. Motsvarande problematik i termer av målkonflikten mellan kort och lång sikt återfinns även på det finanspolitiska området. I syfte att hindra den stora bruttoskulden från att växa ytterligare har regeringen aviserat ett medelfristigt mål för de offentliga finanserna om balans i det offentliga primära sparandet. Om en finanspolitisk åtstramning skulle

äga rum kan detta verka återhållande på hushållens konsumtion. Den hittills långsamma takten i reformarbetet kan sannolikt till stor del förklaras av ovan nämnda problematik. Det är emellertid inte självklart att effekterna behöver bli så negativa på kort sikt. Man kan t.ex. inte utesluta positiva förtroendeeffekter till följd av en ökad reformtakt och budgetkonsolidering, vilket kan få en stimulerande effekt på konsumtionen. Regeringens förslag att omfördela resurser från offentliga investeringsprojekt till att stärka det sociala skydds nätet utgör dessutom ytterligare en positiv faktor i sammanhanget. Hur hushållen kommer att agera är avgörande för den framtida utvecklingen.

Mot bakgrund av de omfattande underliggande problemen, den dämpade framtidstron och den svaga internationella efterfrågan väntas konjunkturen bli fortsatt svag både i år och nästa år. BNP bedöms falla med 1,2 % i år och med 0,3 % nästa år. Det kan dock inte uteslutas att negativa spiraleffekter leder till en betydligt sämre utveckling än den förväntade, i synnerhet mot bakgrund av problemen inom banksektorn.

Övriga Asien

De mindre asiatiska ekonomierna drabbas hårt av den globala avmattningen och framför allt av fallet i IKT-sektorn, då dessa länder generellt sett har en stor andel högteknologisk export samtidigt som exporten utgör en betydande andel av BNP. Kina och Indien väntas emellertid uppvisa en stark tillväxt både i år och nästa år. Den negativa inverkan från minskad exportefterfrågan kompenseras i dessa båda länder av en stark inhemsk efterfrågan och fortsatt expansiv finanspolitik. Tillväxten i regionen som helhet väntas mattas av från runt 7 % förra året till 5,2 % i år, för att därefter stiga till 6,1 % nästa år. Skillnaderna i tillväxt länderna emellan bedöms emellertid förbli mycket stora under hela prognosperioden, och här går skiljelinjen framför allt mellan de större och de mindre ekonomierna.

Latinamerika

Efter flera år av svag ekonomisk utveckling, delvis till följd av en kraftig appreciering av valutan och höga räntor, har Argentina fått stora problem att hantera den växande statsskulden. Den finansiella oron som följt av krisen i Argentina har fått negativa effekter framför allt på Brasilien, genom ett minskat kapitalinflöde och ett de-

precieringstryck på valutan. Samtidigt hämmas den ekonomiska aktiviteten i den brasilianska ekonomin ytterligare av en inhemsk energikris. Även tillväxten i Mexiko väntas bli mycket svag, främst beroende på minskad export. Förbättrade offentliga finanser som stärker utländska investerarens förtroende, samt att spridningseffekterna från krisen i Argentina förblir relativt begränsade, utgör förutsättningar för återhämtningen i regionen. Tillväxten i regionen som helhet väntas mattas av från drygt 4 % år 2000 till 0,8 % år 2001, för att därefter stiga till 2,8 % år 2002.

2.4 Utvecklingen i Ryssland, Polen och de baltiska länderna

Höga råvarupriser, i synnerhet på olja, och en gynnsam rubelkurs var de främsta orsakerna till den ryska ekonomins starka tillväxt som uppgick till över 8 % förra året. I takt med att effekten av dessa faktorer avtagit har tillväxten mattats av. Ett problem i sammanhanget utgörs av den fortsatt höga inflationen. Den ryska tillväxten förväntas uppgå till ca 4 % 2001 och drygt 4 % 2002. För att en hög tillväxt skall vara möjlig på längre sikt måste ytterligare strukturreformer och avregleringar genomföras.

Efter en lång period av hög tillväxt i Polen dämpades konjunkturen under andra halvåret 2000, en utveckling som har fortsatt under innevarande år. BNP-tillväxten bedöms mattas av från ca 4 % år 2000 till 2 % i år och 3 % nästa år. Den senaste tidens utveckling, inklusive problemen med att skapa enighet kring nästa års budget, utgör dock en osäkerhetsfaktor i prognosen.

Under 2000 fortsatte återhämtningen i de baltiska länderna vilkas sammanvägda tillväxt uppgick till drygt 4 %. Den snabba avmattningen i EU-området bedöms leda till att tillväxten mattas av under prognosperioden.

2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten

Mot bakgrund av den tydligt dämpade konjunkturen och då särskilt på ett antal av Sveriges viktigaste exportmarknader, bl.a. Förenta staterna, Tyskland och de nordiska länderna, har förutsättningarna för svensk export försämrats påtagligt. Världsmarknadstillväxten, dvs. den handelsviktade importefterfrågan för bearbetade varor som den svenska exporten möter, beräknas därmed falla kraftigt från drygt 12 % förra året till historiskt låga 3,8 % i år för att sedan öka något till 5,9 % nästa år. Prognosen innebär att marknadstillväxten utvecklas svagare än det historiska genomsnittet både i år och nästa år.

3 Kapitalmarknaderna

Parallellt med den ekonomiska avmattningen i Förenta staterna och i övriga omvärlden föll obligationsräntorna kontinuerligt under andra halvåret 2000 och under första kvartalet i år. Långräntorna har därefter stigit under våren för att återigen falla tillbaka något de senaste månaderna.

Sedan årsskiftet har den amerikanska centralbanken Federal Reserve (Fed) sänkt styrräntan vid ett flertal tillfällen, totalt från 6,50 % till 3,50 %. Fed väntas sänka ytterligare något i år, i syfte att åstadkomma en återhämtning i Förenta staterna. Den europeiska centralbanken (ECB) har sänkt styrräntan betydligt mindre, med 0,50 procentenheter. Även ECB väntas fortsätta sänka styrräntan. En viktig orsak är den svaga konjunkturutvecklingen i euroområdet, främst i Tyskland.

Tillväxutsikterna i Förenta staterna bedöms under prognosperioden vara bättre än i euroområdet, vilket kan komma att hålla tillbaka en fortsatt euroförstärkning under hösten. Euron bedöms samtidigt vara fundamentalt undervärderad och antas på medellång sikt stärkas mot dollarn.

Parallellt med att långräntorna föll kraftigt från våren 2000 till våren 2001 föll börserna runt om i världen. I takt med att företagen levererat sämre resultat än förväntat har marknadsbedömare reviderat ned sina förväntningar avseende företagens framtida vinster. Den internationella konjunkturavmattningen har lett till försämrade marknadsutsikter för företagen, vilket återspeglat sig i fallande aktiekurser.

Konjunkturavmattningen har haft en negativ inverkan på kronan, dels genom att utländska placerare sålt svenska aktier, dels genom att svenska exportföretags efterfrågan på kronor minskat. Den tidigare negativa korräntedifferensen mot omvärlden har sannolikt bidragit till att sätta press på kronan sedan ett år tillbaka.

Riksbanken intervenerade under sommaren genom att stödköpa kronor. En kraftig kronförstärkning uteblev och Riksbanken valde kort därefter att höja styrräntan från 4,00 % till 4,25 %. Den svaga kronan hotade, enligt Riksbankens bedömning, att få effekt på inflationen.

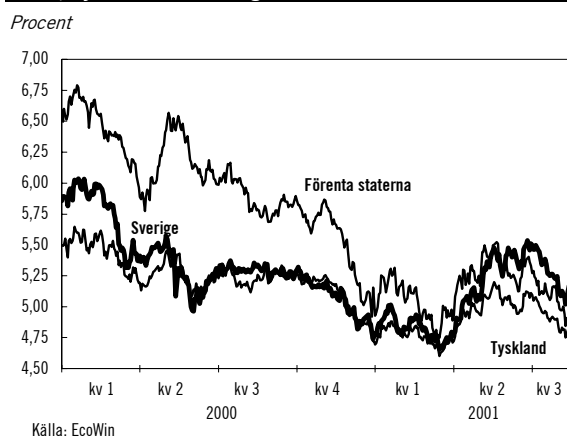
3.1 Utvecklingen i omvärlden

Ränteutvecklingen i Förenta staterna

Efter ett antal år av hög tillväxt mattades den amerikanska konjunkturen påtagligt mot slutet av år 2000. Efter att under senhösten 2000 ha omvärderat konjunkturläget har Fed genomfört ett antal räntesänkningar sedan årsskiftet. Totalt har den amerikanska styrräntan sänkts med 3,0 procentenheter från 6,50 % till 3,50 %. Den fortsatta konjunkturavmattningen under våren, som skapat oro på finansmarknaderna, har bidragit till att Fed valt att genomföra kraftiga räntesänkningar. Totalt genomfördes 5 räntesänkningar, vardera om 0,5 procentenheter, under perioden januari till maj. Vid de senaste tillfällena (juni och augusti) har Fed slagit av på takten till 0,25 procentenheter. Räntesänkningarna har dock ännu inte haft någon tydlig effekt. För att förbättra förutsättningarna för en varaktig återhämtning i konjunkturen väntas Fed sänka styrräntan ytterligare under hösten till 3,25 %. På längre sikt antas den höjas igen i takt med att det sker en viss återhämtning i ekonomin.

De långa obligationsräntorna i Förenta staterna föll successivt efter en topp i början av 2000. Totalt föll den 10-åriga statsräntan med två procentenheter från början av 2000 till slutet av mars i år. Efter ett års långräntefall som skedde parallellt med en period av ekonomisk avmattning i Förenta staterna steg de långa obligationsräntorna igen under senvåren 2001.

Diagram 3.1 10-åriga statsobligationsräntor i Förenta staterna, Tyskland och Sverige



Uppgången under våren kan ha berott på att placerare hoppades att konjunkturen skulle vända och att botten var nådd på aktiemarknaderna. Under sommaren har dock långa räntor återigen börjat falla tillbaka, vilket kan förklaras av den

fortsatt svaga ekonomiska utvecklingen. Mot bakgrund av den förutsedda försiktiga återhämtningen i Förenta staterna antas de långa obligationsräntorna ligga något över nuvarande nivåer mot slutet av året.

Ränteutvecklingen i euroområdet

Den europeiska centralbanken ECB har sänkt styrräntan med totalt 0,5 procentenheter sedan årsskiftet, senast vid mötet den 30 augusti. Ekonomin i euroområdet har snabbt försvagats under senvåren och sommaren och särskilt påtaglig har avmattningen i Tyskland varit. Trots konjunkturavmattningen har inflationstakten i euroområdet varit överraskande hög under våren, vilket hållit tillbaka räntesänkningar från ECB. Inflationsstatistik för juni och juli månad visade dock att inflationen avtagit. Mot bakgrund av den förutsedda fortsatta konjunkturförsvagningen antas ECB sänka styrräntan med ytterligare 0,25 procentenheter i år, vilket också prissätts i rådande marknadsräntor.

Långa räntor i euroområdet har fallit under större delen av 2000, men inte i samma utsträckning som i Förenta staterna. Från den historiskt höga nivån i början av 2000 till i mars i år föll den 10-åriga tyska statsräntan med drygt en procentenhet till strax över 4,60 %. Under våren följde, liksom i Förenta staterna, en ränteuppgång som avstannade i maj. Därefter har räntorna fallit tillbaka under sommaren. Även i euroområdet antas de långa räntorna hamna något över dagens nivåer mot slutet av året.

Utvecklingen av euro-dollarkursen

De senaste månaderna har dollarn försvagats något mot andra valutor. Dollarn har dessförinnan varit stark under en längre tid, trots tydliga tecken på en avmattning i ekonomin. Möjliga orsaker till den senaste tidens försvagning är dels en fortsatt svag konjunkturutveckling, dels den senaste tidens börsnedgång i Förenta staterna. I prognosen förutses tillväxten i Förenta staterna vara relativt god i jämförelse med utsikterna i euroområdet. Detta skulle kunna innebära att eurons förstärkning mot dollarn är temporär och att dollarn stärks igen på kort sikt. Fundamentalt sett bedöms dock euron vara undervärderad och ha förutsättningar att stärkas mot dollarn på medellång sikt.

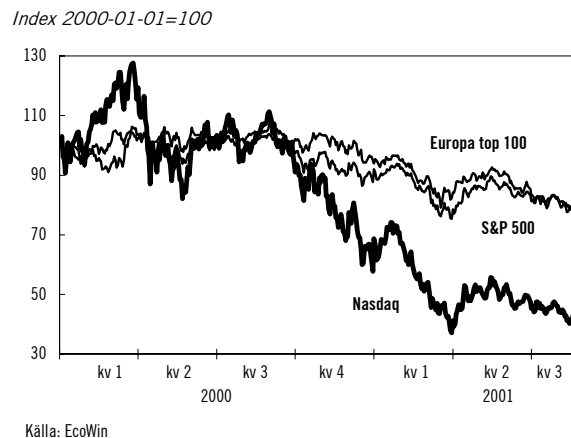
Diagram 3.2 Dollar mot euro



Den internationella börsutvecklingen

Parallellt med konjunkturavmattningen och nedgången i långa räntor har aktiemarknaderna fallit i Förenta staterna. En temporär uppgång skedde under våren som återspeglade förhoppningar om en snar återhämtning i konjunkturen. Under sommaren har aktiemarknaden åter fallit tillbaka som en följd av nya vinstrevideringar. Mellan mars 2000 och augusti 2001 föll Nasdaq-börsen, som domineras av företag inom IKT-sektorn, med ca 65 %. Även bredare index som Standard & Poor's 500 har fallit med ca 25 % under perioden.

Diagram 3.3 Börsutvecklingen i Förenta staterna och Europa



Flera amerikanska företag har under det senaste året skrivit ned sina prognoser för den framtida försäljningstillväxten mot bakgrund av den vikande efterfrågan. Marknadens förväntningar om framtida vinststillväxt har reviderats ned kraftigt, så att aktiepriserna i förhållande till framtida vinster (P/E-talen) fortfarande ter sig höga i ett historiskt perspektiv. Trots att börserna har fallit kraftigt finns det alltså tecken på att värderingen

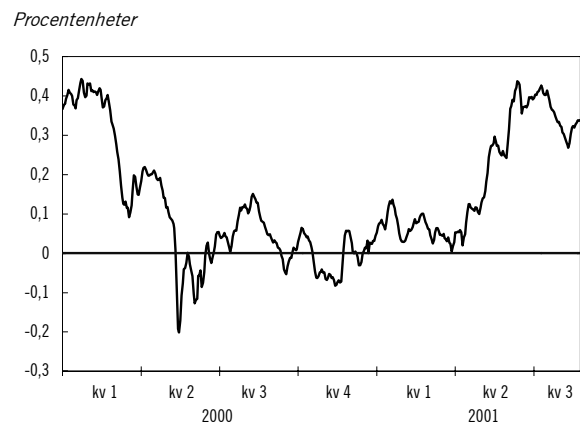
fortfarande är hög. Det finns således fortfarande en risk att den amerikanska börsen kommer att utvecklas negativt framöver. I Europa har utvecklingen på aktiemarknaderna varit likartad, men de amerikanska börserna har fallit kraftigare än de europeiska. Detta hänger samman med att andelen företag inom IKT-sektorn står för en större del av det totala börsvärdet i Förenta staterna än i Europa.

3.2 Sverige

Kronans kraftiga försvagning under maj och juni månad föranledde Riksbanken att ändra sin syn på inflationsutsikterna. Under juni nådde kronan nya bottennivåer samtidigt som KPI för april månad uppvisade en oväntat hög inflation på 2,8 %. Riksbanken gjorde då bedömningen att om kronan låg kvar på den dåvarande svaga nivån under en längre tid så skulle detta få effekt på inflationen på lång sikt, och valde därför att intervensera på valutamarknaden för att stärka kronan. Riksbanken signalerade i samband med interventionerna att en höjning av styrräntan skulle bli aktuell om stödköpen inte räckte till för att stärka kronan. Efter en tillfällig förstärkning föll kronan tillbaka till samma nivåer som före interventionerna. Riksbanken höjde då styrräntan med 0,25 procentenheter till 4,25 % vid mötet den 5 juli. I och med avmattningen i konjunkturen har risken för en accelererande inflation minskat. Riksbanken bedöms därför lämna reporäntan oförändrad under resten av året.

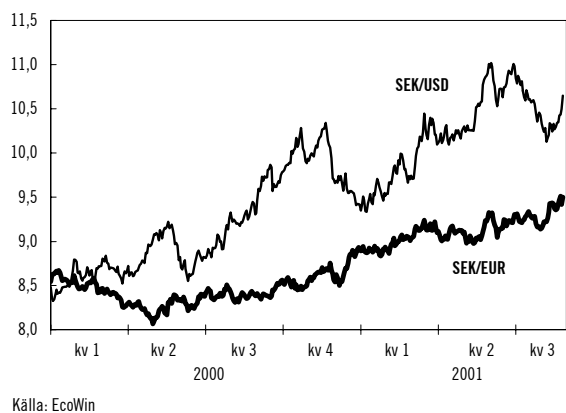
Den 10-åriga svenska statsräntan har under våren stigit mer än motsvarande räntor i Förenta staterna och euroområdet, vilket hänger samman med den oväntade inflationsutvecklingen i Sverige och Riksbankens räntehöjning i juli. Skillnaden mellan tysk och svensk 10-årsränta har under sommaren legat på samma nivåer som i januari 2000, ca 0,4 procentenheter.

Diagram 3.4 Differens mellan 10-årig statsobligationsränta i Sverige och Tyskland



Den svenska kronan nådde historiskt svaga nivåer både jämfört med dollarn och jämfört med andra valutor under våren och sommaren. I TCW-termer har kronan fallit från ca 124 i början av förra året till ca 140 i början av september, vilket är den svagaste nivån sedan 1995. Kronan stärktes temporärt i samband med att Riksbanken intervenerade på valutamarknaden i juni.

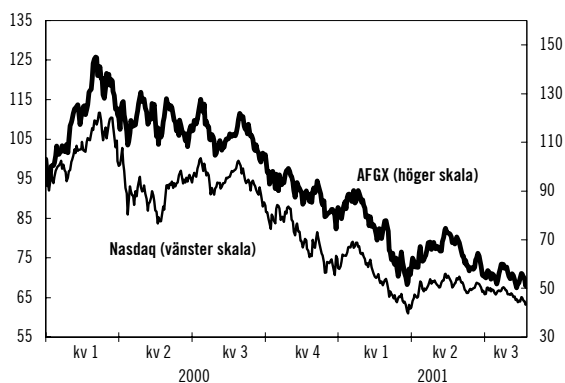
Diagram 3.5 Kronans växelkurs mot dollar och euro



Det finns ett flertal faktorer som bidragit till kronförsvagningen. Avmattningen i den internationella konjunkturen har medfört att exporten har fallit kraftigt och därmed har efterfrågan på svenska kronor minskat. Denna utveckling förstärks av ett försämrat bytesförhållande, då priserna på svensk export ökat förhållandevis mindre än priserna på import från utlandet. Försämrade vinstutsikter för svenska företag, främst inom IKT-sektorn, har också inneburit att utländska placerare sålt aktier i svenska företag, vilket genererat kronförsäljningar.

Diagram 3.6 Börsutvecklingen i USA och Sverige

Affärsvärldens generalindex (AFGX) och Nasdaq, index 2000-01-01=100



Källa: EcoWin

Dessutom fortgår diversifieringarna av svenska placerares portföljer, då bl.a. AP-fonderna och försäkringsbolagen ökar sina innehav av utländska tillgångar, vilket också påverkar kronan negativt. Betalningsbalansstatistik från Riksbanken visar att nettot av svenska placerares köp och försäljningar av utländska aktier och utländska placerares motsvarande handel i svenska aktier skapat ett nettoutflöde motsvarande 131 miljarder kronor hittills i år. Vad gäller placeringar i räntebärande papper är förhållandet det omvända. Nettot av svenska placerares affärer i utländska räntebärande tillgångar och utländska placerares handel med svenska tillgångar har medfört ett inflöde på ca 95 miljarder kronor. Sammantaget innebär det att posten ”portföljinvesteringar”, dvs. transaktioner i aktier och räntebärande instrument sammantaget, står för ett utflöde på drygt 36 miljarder kronor hittills i år. Hur dessa flöden påverkat kronan beror bl.a. på i vilken utsträckning portföljpositionerna har valutasäkrats.

Tabell 3.1 Betalningsbalansen

Flöden, miljarder kronor

	2000 ¹	2001 ¹
Bytesbalans	24,8	19,5
Kapitaltransferringar	3,2	5,9
Finansiell balans	-16,1	75,5
Direkta investeringar	-45,8	-6,6
Portföljinvesteringar	-68,4	-36,4
Räntebärande värdepapper	-199,1	94,6
I svenska kronor	-128,1	31,2
I utländsk valuta	-71,0	63,3
Aktier	130,7	-131
Svenska	137,1	-19,7
Utländska	-6,4	-111,3
Finansiella derivat	5,0	-29,1
Övrigt kapital	65,1	122,2
Valutareservens förändring	4,8	15,6
Restpost	11,3	-91,1

¹ T.o.m. juni.

Källa: Riksbanken

Tabell 3.2 Ränte- och valutakursantaganden

Värde vid respektive års slut

	2001	2002	2003	2004
Reporänta	4,25	4,25	4,50	4,50
6-månadersränta	4,40	4,50	4,60	4,60
5-årsränta	4,90	5,00	5,00	5,00
10-årsränta	5,25	5,20	5,20	5,20
10-årsdiff. SEK – DEM	0,30	0,20	0,20	0,20
6-mån. DEM – EURIBOR	3,90	4,25	4,60	4,60
TCW-index	133	128	124	120
SEK/USD	10,11	9,26	8,49	7,82
SEK/EUR	9,10	8,80	8,70	8,60

Källa: Finansdepartement

4 Utrikeshandel

Den goda utveckling som svensk export uppvisade förra året har de senaste månaderna avbrutits. Framför allt har exporten av teleprodukter sjunkit kraftigt i år till följd av en betydande avmattning i sektorn för informations- och kommunikationsteknik, IKT-sektorn. Även om företagen, enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer, är svagt positiva inför den närmaste framtiden, kan det konstateras att också exportorderingången har minskat kraftigt det senaste halvåret. Till följd av en viss internationell återhämtning och ett gott konkurrensläge för svensk exportindustri väntas dock exporten stiga igen i slutet av innevarande år. Trots det förutses varuexporten i år minska med 1,9 % mätt som årsge-nomsnitt.

Nästa år väntas de negativa effekterna från avmattningen i IKT-sektorn avta. Teleprodukt-exporten beräknas då åter uppvisa positiva tillväxttal, om än betydligt lägre än tidigare år. Sammantaget bedöms svensk exports goda konkurrensläge och en högre importtillväxt på Sveriges exportmarknader medföra att svensk varuexport stiger med 5,2 % nästa år. Utvecklingen inom i synnerhet IKT-sektorn är dock fortsatt mycket osäker.

Efterfrågan på importerade varor har försvagats kraftigt i år. Den svaga industrikonjunkturren har gjort att företagens behov av importerade varor har minskat betydligt. I takt med att det internationella konjunkturläget stärks något och den inhemska efterfrågan tilltar bedöms dock efterfrågan på importerade varor öka mot slutet av året. Till följd av den svaga utvecklingen under första halvåret beräknas varuimporten minska med 2,6 % i år för att nästa år öka med 5,2 %.

För första gången sedan 1994 väntas i år tjänstehandeln ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten. Det beror bl.a. på den svaga kronan, som bedöms påverka turistinkomsterna positivt och turistutgifterna negativt. Nästa år förutses bidraget till BNP-tillväxten åter bli negativt.

Sammantaget väntas utrikeshandelns överskott minska något i år jämfört med i fjol. Även kapitalavkastningens netto beräknas bli något svagare än förra året. Försvagningarna av handelsbalansen och kapitalavkastningen innebär att bytesbalansen bedöms visa något lägre överskott i år än i fjol. Bytesbalansens överskott som andel av BNP väntas bli cirka 2,3 % i år och 2,6 % nästa år.

Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster

Procentuell volymförändring

	2000	2001	2002	2003	2004
Varuexport	10,7	-1,9	5,2	6,5	5,7
Bearbetade varor ¹	11,5	-2,2	6,1	7,0	6,2
Tjänsteexport	5,9	5,5	5,5	5,5	5,5
Total export	9,8	-0,4	5,2	6,3	5,7
Varuimport	10,2	-2,6	5,2	6,2	5,9
Bearbetade varor ¹	11,6	-3,3	5,9	7,3	6,9
Tjänsteimport	8,0	4,1	6,3	6,5	6,5
Total import	9,7	-1,0	5,5	6,3	6,1

¹ Varugrupping baserad på SNI

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

4.1 Varuexport

År 2000 var ett mycket starkt år för svensk varuexport. Till skillnad mot de närmast föregående åren, då exporttillväxten till stor del har förklarats av en hög tillväxt av teleproduktexporten, ökade även exporten av andra varor kraftigt. Teleproduktexporten fortsatte dessutom att uppvisa tillväxttal i samma storleksordning som tidigare, vilket ledde till att varuexportökningen förra året uppgick till 10,7 %. Varuexporten ökade kraftigt till Förenta staterna, som därmed är Sveriges näst största exportmarknad. Exporten till flera asiatiska länder, till exempel Kina, Japan och ett antal av de mindre länderna i Asien, uppvisade också mycket höga tillväxttal förra året.

I slutet av förra året började emellertid tillväxten mattas av i flera av Sveriges viktiga exportländer, vilket, i kombination med den kraftiga avmattningen i IKT-sektorn, ledde till att svensk varuexport minskade med nära 2 % det första halvåret i år jämfört med motsvarande period i fjol.

I flera länder i EU, bland andra Sveriges viktigaste exportland Tyskland, väntas importtillväxten dämpas kraftigt i år. Avmattningen i Europa har stor betydelse för svensk export, eftersom drygt hälften av Sveriges export av bearbetade varor går till länder inom EU. Även i Förenta staterna förutses importtillväxten av bearbetade varor dämpas betydligt i år jämfört med förra året. Exporten av bearbetade varor till Förenta staterna mattades av redan i mitten av förra året, men har i år utvecklats något starkare än exporten till EU-området.

Avmattningen har varit mindre tydlig i ett antal länder utanför OECD-området, däribland ett

flertal stora länder i Asien. Till följd av den relativt starka utvecklingen i dessa länder har svensk export av bearbetade varor till länder utanför OECD-området ökat hittills i år jämfört med motsvarande period förra året.

Sammantaget väntas importtillväxten av bearbetade varor på Sveriges exportmarknader uppgå till historiskt låga 3,8 % i år, vilket kan jämföras med förra årets tillväxt på cirka 12 %. Nästa år beräknas marknadstillväxten bli cirka 6 %.

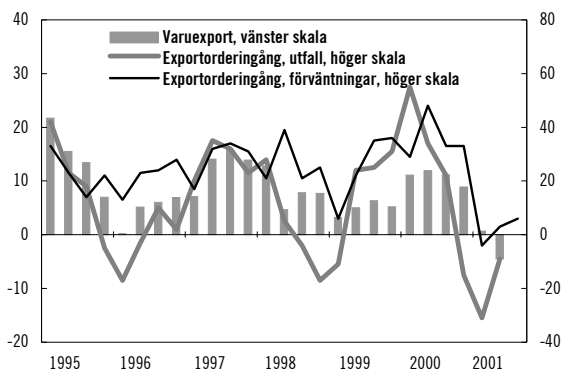
Bland de industrier som har uppvisat lägst exporttillväxt i år finns teleproduktindustrin och motorfordonsindustrin, som tidigare har påverkat exporten mycket positivt. Nedgången i teleproduktexporten beror på att IKT-sektorn är en av de sektorer som har mattats av tydligast.

Avmattningen av exporten är också tydlig i statistik och indikatorer avseende exportorderingen. KI:s barometer visar att företagen inom tillverkningsindustrin, framför allt inom teleproduktindustrin, har erfarit en minskad exportordergång sedan i slutet av förra året (se diagram 4.1). Minskningen har fortsatt i år, även om färre företag än tidigare har erfarit en minskad ordergång de senaste månaderna. Företagens förväntningar har den senaste tiden vänt uppåt, och framöver väntar sig företagen en liten ökning av exportorderingen. Vändningen kan indikera att exportnedgången närmar sig botten.

Diagram 4.1 Varuexport och exportordergång

Årlig procentuell förändring

Nettotal



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet

Trots den senaste tidens försvagning av kronan och internationella exportprisökningar har exportpriserna på svenska industriprodukter utvecklats återhållsamt hittills i år. Detta beror till viss del på att exportpriserna på teleprodukter har fallit kraftigt. KI:s barometer indikerar att företagen inom tillverkningsindustrin väntar sig

en fortsatt återhållsam utveckling av priserna framöver. Trots att den svaga kronan möjliggör prisökningar utan förlust av konkurrenskraft, väntas därför exportpriserna endast öka måttligt i år. I stället bedöms den svaga kronan leda till en kraftig ökning av den svenska exportens konkurrenskraft.

Nästa år förutspås en successiv stärkning av kronan, vilket är den främsta anledningen till att exportpriserna då väntas sjunka något. Även om förstärkningen av kronan bedöms ge upphov till en viss försämring av konkurrensläget, väntas konkurrenskraften vara fortsatt god.

Sammantaget bedöms det goda konkurrensläget för svensk exportindustri och den internationella återhämtningen innebära att exporten åter stiger i slutet av innevarande år. Trots det väntas exporten av bearbetade varor minska med 2,2 % i årsgenomsnitt för innevarande år, vilket är en betydligt lägre tillväxttakt än den genomsnittliga importtillväxten i handelsländerna. En viktig förklaring till att svensk export av bearbetade varor växer långsammare än den genomsnittliga marknadstillväxten är den stora andelen teleprodukter i svensk export. Exkluderas teleprodukter, väntas exporten av övriga bearbetade varor öka något i år. Tillväxten bedöms dock bli något lägre än den genomsnittliga marknadstillväxten, framför allt p.g.a. motorfordonsexportens svaga utveckling.

Nästa år bedöms marknadstillväxten bli något högre än i år. Det förbättrade internationella konjunkturläget leder till ett ökat behov av in-satsvaror, vilket gynnar svensk exportindustri. Svensk exportindustri är också mycket konkurrenskraftig till följd av den svaga kronan. Dessutom bedöms de negativa effekterna av den kraftiga avmattningen i IKT-sektorn ha klingat av och exporten av teleprodukter förväntas åter öka något. Teleproduktexportens tillväxttakt nästa år förutses dock bli betydligt lägre än tidigare.

Sammantaget väntas exporten av bearbetade varor öka med 6,1 % nästa år, vilket innebär att den svenska exporttillväxten bedöms bli något högre än den genomsnittliga marknadstillväxten.

Osäkerheten om tidpunkten för återhämtningen är mycket stor. I prognosen förutses export stiga igen i slutet av innevarande år, men risken att återhämtningen sker senare är inte obetydlig. I synnerhet är utvecklingen av teleproduktexporten mycket osäker. Under 1990-talet har teleproduktexportens kraftiga tillväxt bidragit till att svensk export har tagit marknads-

andelar. I år är istället förhållandet det motsatta: exporten av teleprodukter väntas minska kraftigt. Planerna på den tredje generationens mobiltelefonnät är dock långt framskridna i flera länder, vilket bedöms påverka svensk teleproduktindustri positivt framöver. Det är dock osäkert i vilken utsträckning teleproduktexporten kommer att påverkas.

4.2 Varuimport

Förra året ökade importen av varor starkt. Efterfrågan på importerade varor steg i takt med att exporttillväxten breddades till att omfatta de flesta branscher samtidigt som investeringstakten och hushållens konsumtion av varaktiga varor var hög. Varuimporten steg med 10,2 % förra året. Även om hänsyn tas till att den inhemska efterfrågan och därmed behovet av importerade varor var hög under 2000 var importtillväxten förhållandevis stark. En del av de importerade varorna kan ha lagts i lager till följd av en över-skattning av efterfrågan, vilket indikeras av den lageruppbyggnad som skedde under 2000. Under slutet av 2000 började importtillväxten mattas av. Industrikonjunkturen försvagades och hushållens konsumtion ökade inte lika starkt som tidigare, vilket drog ner importen.

Efterfrågan på importerade varor har fortsatt att försvagas i år. Första halvåret var importen av varor 1,5 % lägre än första halvåret 2000, enligt de preliminära nationalräkenskaperna från SCB. Avmattningen av industrikonjunkturen gör att industrins efterfrågan på insatsvaror har minskat kraftigt. Den avsevärt försvagade varuexportutvecklingen bidrar i stor utsträckning till att minska efterfrågan på importerade varor. Den lageruppbyggnad som skedde under förra året och företagens allt större missnöje med lagersituationen tyder på att en lagerkorrigering nu sker i industrin och i handeln. Företagen förädlar och säljer därför varor från lager i större utsträckning i stället för att importera. Hushållens konsumtion av varaktiga varor ökar inte heller lika starkt som tidigare. Importen av investeringsvaror har också mattats av under inledningen av innevarande år. Detta tyder på att de företag som har möjlighet att skjuta upp investeringar i exempelvis maskiner kan ha valt att göra det till följd av det försämrade efterfrågeläget och den svaga kronan.

Ytterligare en orsak till den svaga importutvecklingen står att finna i de stigande världsmarknadspriserna och den betydande deprecieringen av kronan. Det har därmed blivit avsevärt dyrare att importera varor. Framöver förutses den svenska kronan apprecieras. Priserna på världsmarknaden väntas visserligen fortsätta att stiga, men inte i lika snabb takt som tidigare till följd av det svagare internationella konjunkturläget. Sammantaget väntas importpriserna sjunka successivt under återstoden av innevarande år och under nästkommande år.

Den försvagning av industrikonjunkturen som ägt rum under slutet av 2000 och under inledningen av 2001 väntas nu ha nått botten. Industriproduktionen förutses ta fart i takt med att det sker en viss förstärkning av det internationella konjunkturläget. Industrins behov av att importera insatsvaror och investeringsvaror väntas därmed öka igen. Efterfrågan på svenska varor förutses stiga och den ökade exporttillväxten väntas då bidra till en högre varuimport. Dessutom väntas sjunkande importpriser leda till att efterfrågan på importerade varor ökar. Den nu pågående lagerkorrigeringen väntas fortsätta under andra halvåret i år och i början av nästa år, vilket kan ha en dämpande effekt på efterfrågan på importerade varor. Trots att importen av varor beräknas stiga under andra halvåret i år innebär den kraftiga försvagningen hittills i år att importen av varor minskar med 2,6 % i år för att nästa år öka med 5,2 %.

Varuhandelns bidrag till BNP-tillväxten är svagt positivt i år, till följd av att den svaga exportutvecklingen motverkas av en ännu svagare importutveckling. Nästa år väntas utrikeshandeln med varor bidra något mer till BNP-tillväxten än i år eftersom exporten av varor bedöms öka mer än importen av varor.

Oljepris

Importpriserna på energirelaterade produkter varierar kraftigt. I december förra året låg priset på brentolja under 22 USD per fat för att bara ett par månader senare ligga på 31 USD. Samtidigt är det svårt att förutse vilka produktionsbegränsningar de oljeexporterande länderna kommer att genomföra. Framöver förutses priset på olja ligga i stort sett stilla i förhållande till dagens nivå. Priset på brentolja beräknas ligga på 26 USD per fat i slutet av 2001 och på 25 USD i slutet av 2002.

4.3 Tjänstehandel

Enligt nationalräkenskaperna ökade tjänsteexporten med 6 % och tjänsteimporten med 8 % förra året. I tjänstehandeln är det export och import av företagstjänster, exempelvis marknadsföring, databehandling och finansiella tjänster, som har ökat kraftigast de senaste åren.

Tjänstehandeln har sedan 1994 bidragit negativt till BNP-tillväxten, men i år väntas tjänstehandelns bidrag bli positivt. Anledningen till detta är bl.a. den svaga kronan, som påverkar turistinkomsterna positivt och turistutgifterna negativt. Både export och import av tjänster väntas dock uppvisa lägre tillväxttakter i år än förra året. Detta beror delvis på att en minskad varuhandel dämpar efterfrågan på både transporttjänster och vissa typer av företagstjänster. I takt med att varuhandeln åter tar fart väntas tjänstehandeln öka och åter ge ett negativt bidrag till BNP-tillväxten. Sammantaget väntas tjänstehandeln ge ett bidrag på 0,1 procentenheter i år och -0,2 procentenheter nästa år.

4.4 Bytesbalans

Bytesbalansen utgör tillsammans med kapitaltransfereringarna det finansiella sparandet för svensk ekonomi. Förra året uppgick det finansiella sparandet till 3,1 % av BNP och i år väntas det uppgå till 2,3 % av BNP. Orsaken till försvagningen är att handelsbalansens överskott väntas minska något i år samtidigt som underskottet i kapitalavkastningen bedöms öka. Trots att exporten väntas ha en högre volymtillväxt än importen, beräknas handelsbalansen försvagas. Det beror på att importpriserna i år förutses öka betydligt mer än exportpriserna, bl.a. som en konsekvens av importprisökningarna på energirelaterade produkter. Kapitalavkastningens försvagning beror till stor del på att den svaga svenska kronan ökar utgifterna för räntebetalningarna på den svenska statsskulden i utländsk valuta. Nästa år väntas bytesbalansen åter stärkas och det finansiella sparandet uppgå till 2,6 % av BNP. Förstärkningen beror delvis på ett ökat överskott i handelsbalansen nästa år. Dessutom förutses kronan förstärkas framöver, vilket bedöms innebära att underskottet i räntenettet minskar nästa år.

Tabell 4.2 Bytesbalans

Miljarder kronor, där ej annat anges

	1999	2000	2001	2002
<i>Handelsbalans</i>	139	139	132	141
% av BNP	7,0	6,7	6,1	6,3
Varuexport	704	800	800	835
Varuimport	565	661	668	694
<i>Tjänstebalans</i>	-19	-29	-32	-31
Transport	10	7	4	-1
Resevaluta	-32	-36	-34	-37
Övriga tjänster	3	1	-2	7
<i>Löner</i>	-2	-2	-2	-2
<i>Kapitalavkastning</i>	-15	-17	-20	-18
Räntor	-55	-51	-54	-52
Direktinvesteringar	40	35	35	35
Portföljaktier	1	-1	0	0
<i>Löpande transfereringar</i>	-30	-31	-29	-32
Bytesbalans	73	61	49	58
Kapitaltransfereringar	-18	3	0	0
Finansiellt sparande, % av BNP	2,8	3,1	2,3	2,6

Anm: Bytesbalansen visas enligt Riksbankens definition.

¹ Finansiellt sparande utgörs av bytesbalansen och kapitaltransfereringar.

Källor: Riksbanken och Finansdepartementet

Bruttonationalinkomsten, BNI, erhålls genom att till BNP lägga de inkomster som genererats av svenska medborgare i utlandet och dra ifrån de inkomster som genererats av utländska medborgare i Sverige. BNI understiger BNP i huvudsak på grund av räntebetalningar till utlandet. Skillnaden mellan BNP och BNI väntas dock reduceras under perioden 2001 till 2004 på grund av sjunkande räntebetalningar till utlandet. Bruttonationalinkomsten ligger till grund för biståndsanslag och EU-avgift.

Tabell 4.3 Bruttonationalinkomst

Miljarder kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP	2083	2151	2248	2357	2464
Primära inkomster ¹	-26	-27	-20	-19	-16
BNI	2057	2124	2228	2337	2448

¹ Kapitalavkastning, löner, subventioner och skatter netto gentemot utlandet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

5 Näringslivets produktion

Näringslivets produktion ökade med 4,6 % förra året, vilket är något högre än genomsnittet för 1994–2000. Uppgången omfattade stora delar av näringslivets sektorer.

Hittills i år har produktionstillväxten inom näringslivet dämpats. Produktionen under första halvåret i år var drygt 2,5 % högre än under samma period föregående år, enligt de preliminära nationalräkenskaperna från SCB.

Produktionsavmattningen i näringslivet förklaras till stor del av en kraftigt försvagad produktion i industrin. Den internationella konjunkturedgången har slagit hårt mot svensk industri, särskilt på grund av att den globala efterfrågan på teleprodukter har fallit avsevärt. Dessutom har den inhemska konjunkturen varit svagare inledningsvis i år. Hushållens konsumtion, som tidigare till viss del drivit produktionsökningen inom tjänstesektorerna, har inte utvecklats lika starkt som tidigare. Aktiviteten för industrinära tjänstesektorer såsom datakonsult- och uppdragsverksamhet har också mattats av hittills i år.

Tabell 5.1 Näringslivets produktion

Procentuell volymförändring

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Jord- och skogsbruk, fiske	0,6	-0,3	-1,0	-1,0	-	-
Industri	4,1	6,3	1,0	3,6	3,8	2,8
El-, gas-, värme- och vattenverk	-0,5	-4,5	3,0	3,0	-	-
Byggindustri	5,9	3,3	4,0	4,7	-	-
Tjänstesektorer	5,1	4,6	2,5	2,3	-	-
Summa näringsliv	4,6	4,6	2,1	2,8	3,0	2,5

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Botten väntas nu vara nådd för försvagningen av industrikonjunkturen och en återhämtning förutses under slutet av i år och nästa år i takt med en viss förstärkning av den internationella konjunkturen och att efterfrågan på teleprodukter stiger. Produktionen inom tjänstesektorerna beräknas, i likhet med industriproduktionen, inte öka lika starkt som under de senaste åren, delvis till följd av sämre förutsättningar för industrinära tjänstesektorer. Byggindustrin förväntas däremot fortsätta växa i god takt både i år och nästa år bl.a. på grund av ökade bostads- och infrastrukturinvesteringar. Trots återhämtningen bedöms produktionsökningen i näringslivet som

helhet bli lägre än den genomsnittliga tillväxttakten för 1994–2000. Sammantaget förutses näringslivets produktion öka med 2,1 % i år och med 2,8 % nästa år.

Eftersom det antas finnas lediga resurser i ekonomin år 2002 fortsätter återhämtningen år 2003 och 2004. Näringslivets produktion bedöms växa något snabbare perioden 2003–2004 än under perioden 2001–2002.

Produktiviteten i näringslivet ökade med 2,3 % i fjol, vilket till stor del förklaras av en hög produktivitetstillväxt i industrin. I år förutses produktiviteten i näringslivet stiga med endast 0,9 %. Den svaga ökningen i år beror på att företagen har anpassat produktionen i större omfattning än personalstyrkan till det dämpade efterfrågeläget. Under senare delen av innevarande år och nästa år beräknas produktionen öka snabbare än sysselsättningen. Därmed stiger produktiviteten. Nästa år förutses produktivitetstillväxten i näringslivet uppgå till 2,3 %.

5.1 Industri

Produktion och produktivitet

Försvagningen av industrikonjunkturen under slutet av förra året och under början av innevarande år har varit omfattande. Första halvåret i år var industriproduktionen endast ca 1,5 % högre än första halvåret 2000. Produktionen har dragits ner kraftigt inom bl.a. teleproduktindustrin, massa- och pappersindustrin samt inom motorfordonsindustrin.

Försvagningen av industrikonjunkturen i Sverige är till stor del en följd av att det internationella konjunkturläget har mattats av. Efterfrågan på varor från informations- och kommunikationstekniksektorn, IKT-sektorn, har varit särskilt svag. Det drabbar Sverige hårt eftersom utvecklingen i denna sektor är mycket betydelsefull för svensk export. En annan förklaring är det svagare inhemska konjunkturläget som har bidragit till att dämpa efterfrågan på varor. Produktionen kan emellertid till viss del ha hållits uppe av att företagen underskattat efterfrågebortfallet och inte anpassat produktionen till efterfrågan, vilket har lett till en ofrivillig lageruppbyggnad. I Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer syns att missnöjet med lagerstorleken ökat inom både handel och industri.

En viss återhämtning av den internationella konjunkturen väntas under andra halvåret i år

och under nästa år, vilket bedöms öka efterfrågan på svenska exportvaror. Även den negativa effekten av teleproduktexporten beräknas klinga av till följd av förstärkningen av den internationella konjunkturen i kombination med utbyggnaden av tredje generationens mobiltelefonnät. Utvecklingen inom IKT-sektorn är emellertid mycket svårbedömd.

Under slutet av innevarande år och under nästa år väntas även den inhemska efterfrågan förstärkas, vilket bidrar till ökningen av industriproduktionen. Produktionsökningen bedöms emellertid hållas tillbaka både i slutet av i år och under nästa år av att företagen behöver korrigera lagren efter den ofrivilliga lageruppbyggnad som skett den senaste tiden.

Industrikonjunkturen förefaller redan nu ha stabiliserats. Konfidensindikatorn i senaste barometern från KI har vänt uppåt, om än från låg nivå. Produktionsvolymen minskar inte lika kraftigt som tidigare och andelen företag som uppger minskad ordergång är färre än i föregående barometer. Företagens förväntningar för de närmaste månaderna tyder också på en svag uppgång av produktionsvolymen. Även förväntningarna om ordergången indikerar en viss ökning under hösten, både från hemmamarknaden och från exportmarknaden.

Sammantaget bedöms industriproduktionen öka med 1 % i år och med 3,6 % nästa år.

Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin

Procentuell förändring

	1999	2000	2001	2002
Produktionsvolym	4,1	6,3	1,0	3,6
Arbetskraftskostnad	1,9	4,7	3,5	3,5
Produktivitet	2,9	4,7	1,5	3,3
Enhetsarbetskostnad (ULC)	-0,9	0,0	2,0	0,2
ULC i 11 OECD-länder ¹	-0,3	-1,0	0,7	1,0
ULC i 11 OECD-länder ¹ , SEK	2,4	0,9	8,5	-1,6
Relativ ULC, SEK	-3,2	-0,9	-6,0	1,8
Vinstmarginal	-0,9	-0,5	-1,5	-0,9
Bruttoöverskottsandel ²	33,4	33,3	29,5	26,9

¹ 11 OECD-länder avser Kanada, Förenta staterna, Japan, Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Storbritannien, Tyskland, Danmark och Norge.

² Avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Produktivitetstillväxten i industrin var 4,7 % förra året. Särskilt stark var utvecklingen inom teleproduktindustrin, som under flera år bidragit kraftigt till produktivitetstillväxten inom industrin som helhet. Hittills i år har industriföretagen dragit ner produktionen till följd av det sva-

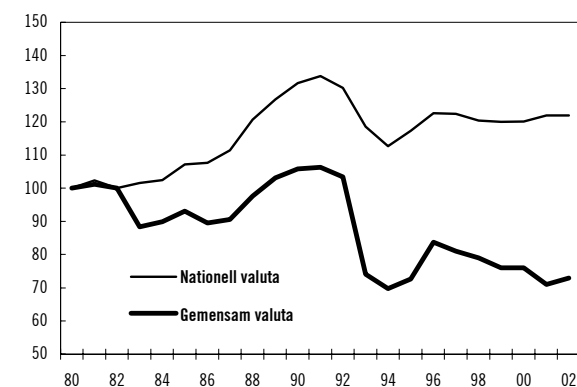
gare efterfrågeläget, men de förefaller inte ha anpassat personalstyrkan i samma utsträckning. Detta har medfört en låg produktivitetstillväxt. Under slutet av året förväntas produktionen ta fart samtidigt som personalstyrkan anses vara tillräckligt stor för att klara av produktionsökningen. Produktivitetstillväxten förutses därmed stiga. Däremot bedöms inte teleproduktindustrin bidra lika starkt till den totala produktivitetstillväxten för industrin som den tidigare gjort. Sammantaget beräknas produktiviteten i industrin öka med 1,5 % i år och med 3,3 % nästa år.

Konkurrenskraft

Arbetskraftskostnaden för svenska företag steg med nästan 5 % förra året. Enhetsarbetskostnaden var emellertid oförändrad till följd av en stark produktivitetstillväxt i industrin. Trots att kostnaderna för arbetskraft väntas öka något långsammare i år än förra året beräknas enhetsarbetskostnaden stiga. Det beror på den svagare produktivitetstillväxt som väntas inom den svenska industrin i år. Nästa år förväntas produktivitetstillväxten stiga och till stor del kompensera ökningen av arbetskraftskostnaderna. Enhetsarbetskostnaden inom den svenska industrin förutses därmed endast öka svagt år 2002.

Diagram 5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 11 OECD-länder

Index 1980=100



Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

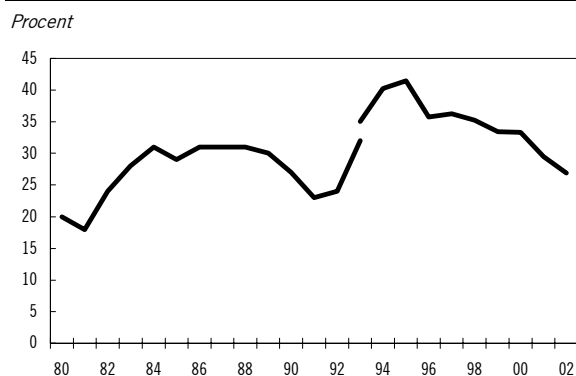
Enhetsarbetskostnaden i Sverige har de senaste åren utvecklats i ungefär samma takt som i våra handelsländer, mätt i nationell valuta. Förhållandevis låga löneökningar och en god produktivitetstillväxt har inneburit mycket måttliga kostnadsökningar såväl i Sverige som i våra viktigaste handelsländer. Den svenska kronan har försvagats kraftigt de senaste åren, vilket inneburit att den relativa enhetsarbetskostnaden, mätt i ge-

mensam valuta, har fallit kraftigt och därmed har svensk exportindustris konkurrenskraft kraftigt förbättrats. Trots en förutsedd kronförstärkning och en försämrad relativ enhetsarbetskostnad väntas ändå svensk industris konkurrensläge vara gott de närmaste åren. Enhetsarbetskostnaden i nationell valuta bedöms även framöver utvecklas ungefär i samma takt i Sverige som i våra handelsländer.

Lönsambet

Importpriserna har stigit betydligt hittills i år till följd av den kraftiga deprecieringen av kronan, vilket gjort det dyrare för företagen att importera insatsvaror. Den låga produktiviteten under innevarande år leder dessutom till att enhetsarbetskostnaden stiger. Trots ökade insatsvarukostnader och stigande enhetsarbetskostnad förefaller inte företagen ha kompenserat kostnadsökningen fullt ut genom att höja priserna i stor utsträckning vare sig på hemmamarknaden eller på exportmarknaden. Hemmamarknadspriserna och exportpriserna har inte stigit lika mycket som importpriserna enligt statistik från SCB. Företagens vinstmarginal har därmed fortsatt att minska. Sammantaget i år förutses industrins bruttoöverskottsandel sjunka till knappt 30 % i år.

Diagram 5.2 Industrins bruttoöverskottsandel



Anm: Beräkningarna är gjorda enligt gamla nationalräkenskaper SNA 1968 för 1980–1993, samt nya nationalräkenskaper ENS 1995 för 1993–2002.
Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Framöver väntas importpriserna sjunka i takt med att värdet på kronan stärks. Det blir därmed billigare för företagen att importera insatsvaror. Samtidigt förväntas arbetskraftskostnaden, som nämnts ovan, inte öka i lika stor utsträckning som i år eftersom produktivitetstillväxten bedöms bli betydligt högre. Det förbättrade konjunkturläget i Sverige nästa år medför dessutom

att företagen höjer sina priser på hemmamarknaden mer än i år. Den väntade apprecieringen gör emellertid att företagen på exportmarknaden måste sänka sina priser för att inte förlora konkurrenskraft. Sammantaget väntas därför företagens marginaler minska även nästkommande år. Industrins bruttoöverskottsandel sjunker då ytterligare till 27 %.

5.2 Byggnadsverksamhet

Den totala byggverksamheten, dvs. bygginvesteringar och -reparationer, har ökat med i genomsnitt 4 % per år under de tre senaste åren. Byggkonjunkturen har varit fortsatt stark inledningsvis i år. Nivån på byggproduktionen är således hög i dagsläget.

KI:s månadsbarometer för augusti visar att byggföretagen är mycket nöjda med orderläget. Av barometern framgår också att närmare hälften av företagen anger brist på arbetskraft som främsta hinder för ett ökat byggande. Samtidigt förutses 9 av 10 byggföretag att volymen på antagna anbud kommer att minska eller vara oförändrad under de närmaste månaderna. Endast en svag produktionsökning väntas enligt barometern. Det förefaller således som om den höga produktionsnivån innebär att byggföretagen i allt större utsträckning inte har tillräckligt med resurser för att kunna acceptera nya anbud. Dessa utbudsrestriktioner torde dämpa tillväxten i byggandet framöver. I vilken utsträckning är dock svårt att bedöma.

Flera faktorer talar för att efterfrågan på bygginvesteringar och -reparationer kommer att vara hög de närmaste åren. En viktig orsak till detta är att bostadsbyggandet bedöms öka. En hög prisnivå på andrahandsmarknaden och hushållens alltjämt starka ekonomiska situation med bl.a. kraftigt stigande reala disponibla inkomster väntas medföra att ny- och ombyggnationer av bostäder fortsätter att öka. Hushållens tilltagande efterfrågan väntas även bidra till en fortsatt tillväxt i tjänstesektorn. Ökningen i såväl produktion som investeringar i kommersiella lokaler i tjänstesektorn beräknas emellertid bli svagare än vad som varit fallet de senaste åren. Den kraftiga nedgången i industrikonjunkturen medför dock att bygginvesteringarna i denna sektor väntas bli svag, framför allt nästa år. Tillväxten i näringslivets byggande väntas i stället till stor del hållas uppe av satsningarna på den tredje generationens

mobiltelefonsystem. Dessa investeringar förklarar i genomsnitt nästan 4 procentenheter av den prognoserade ökningen i näringslivets bygginvesteringar i år och nästa år. Dessutom bedöms ökade infrastrukturinvesteringar bidra till att efterfrågan på byggverksamhet blir förhållandevis stark framöver.

Sammantaget beräknas den totala byggverksamheten öka med ca 4 % i år och med 5 % nästa år. De utbudsproblem som förefaller finnas i byggsektorn kan dock innebära att byggandet blir lägre än prognoserat.

Tabell 5.3 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kronor 2000	Årlig procentuell volymförändring			
		1999	2000	2001	2002
Byggnads- investeringar	127	4,1	4,5	5,7	6,9
Näringslivet	58	-3,2	9,4	5,1	6,8
Myndigheter	28	-1,4	-8,3	2,6	5,6
Bostäder	41	22,3	7,9	8,6	7,7
Reparationer och underhåll	74	5,0	3,7	1,0	1,0
Totalt	201	4,4	4,2	4,0	4,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

5.3 Tjänstesektorer

Produktionen inom tjänstesektorerna ökade förra året med 4,6 % jämfört med 1999. Produktionen har utvecklats starkt inom tjänstesektorerna under flera år, vilket bl.a. förklaras av hushållens höga efterfrågan på tjänster (se även fördjupningsruta efter avsnitt 9), men även av den starka utvecklingen för industrinära tjänstesektorer såsom datakonsult- och uppdragsverksamhet.

Hittills i år har produktionen inom tjänstesektorerna utvecklats något svagare än under tidigare år. Första halvåret har produktionen ökat med mindre än 3 % jämfört med första halvåret förra året, enligt de preliminära nationalräkenskaperna från SCB. Det beror delvis på att hushållens konsumtion inte har utvecklats lika starkt som tidigare. Varuhandelns omsättning har mattats av under inledningen av i år. KI:s barometer visar emellertid att bilden är något splittrad. Dagligvaruhandeln redovisar fortsatt god försäljningstillväxt medan ökningen är måttlig för sällanköpsvaruhandeln, där särskilt handeln med datorer och telekommunikationsutrustning har minskat betydligt. Även handeln med motorfordon har minskat kraftigt den senaste tiden. Aktiviteten

för datakonsulter och inom uppdragsverksamhet har mattats av, vilket visar att försvagningen av industrikonjunkturen har smittat av sig på industrinära tjänstesektorer.

Framöver bedöms utvecklingen inom tjänstesektorerna fortsätta att vara något svagare än under tidigare år. Det beror på att hushållens efterfrågan på tjänster beräknas utvecklas något svagare under prognosperioden än vad som varit fallet de senaste åren. Dessutom bedöms förutsättningarna för industrinära tjänstesektorer vara något sämre framöver än under de närmast föregående åren.

Risken för att kapacitetsrestriktioner i form av brist på arbetskraft kommer att hindra produktionsökningen har minskat för tjänstesektorerna som helhet. Därmed bedöms inte rekryteringsproblem hindra expansion i någon större omfattning.

Sammantaget förutses produktionen i tjänstesektorerna öka med 2,5 % i år och med 2,3 % nästa år.

I likhet med industriföretagen förutses tjänsteföretagens anpassning av personalstyrkan till den försvagade konjunkturen ske med en viss fördröjning. Det medför att produktivitetstillväxten inom tjänstesektorerna beräknas bli lägre i år än nästa år. Produktiviteten inom tjänstesektorerna förutses öka med 0,3 % i år och med 1,8 % nästa år.

6 Arbetsmarknad

Arbetsmarknaden har fortsatt att utvecklas väl i år, trots den svagare konjunkturen. Sysselsättningen har stigit och arbetslösheten har fallit. Under andra halvåret förutses en avmattning i sysselsättningsstillväxten, varefter den åter väntas ta fart till följd av en starkare efterfrågan. Mätt som årsgenomsnitt beräknas sysselsättningen öka med 1,7 % i år och 0,5 % nästa år. Arbetskraftsutbudet bedöms också utvecklas svagare under andra halvåret i år än den snabba ökningen under första halvåret. Nästa år ökar arbetskraftsutbudet snabbare igen. Sammantaget innebär utvecklingen av sysselsättningen och arbetskraftsutbudet att den öppna arbetslösheten faller från 4,7 % år 2000 till 3,8 % år 2002. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år beräknas i prognosen uppgå till 78,2 % år 2002 för att därefter endast öka marginellt.

Tabell 6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet

Procentuell förändring om annat ej anges

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP	3,6	1,7	2,4	2,6	2,3
Produktivitet	2,3	0,9	1,9	2,0	1,8
Arbetade timmar	1,5	0,9	0,4	0,5	0,3
Medelarbetstid	-0,8	-0,8	-0,1	0,0	0,0
Antal sysselsatta	2,2	1,7	0,5	0,4	0,3
Reguljär sysselsättningsgrad ¹	77,2	78,2	78,2	78,3	78,3
Arbetskraft	1,2	0,9	0,3	0,5	0,4
Öppen arbetslöshet ²	4,7	3,9	3,8	3,9	4,0
Program ³	2,6	2,4	2,2	2,0	1,7

¹ Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

² I procent av arbetskraften

³ Antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften. De program som inkluderas i denna beteckning är de program som AMS redovisar som konjunkturberoende samt europastipendier.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet

Arbetsmarknads- och utbildningspolitik

I följande avsnitt beskrivs ett antal satsningar och reformer som bedöms påverka utvecklingen på arbetsmarknaden framöver.

Antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program var i genomsnitt 118 000 första halvåret i år. Mätt som årsgenomsnitt antas antalet deltagare uppgå till 104 000 personer i år vilket innebär en relativt kraftig neddragning under hösten. Mellan år 2001 och 2004 minskar successivt anslagna medel för arbetsmarknadspolitiska program och år 2004 be-

räknas antalet deltagare uppgå till 77 000 personer. Neddragningen är en anpassning till förväntade lägre arbetslöshetsnivåer.

Anslagen för kunskapslyftet minskar såväl i år som nästa år. Kommunerna kommer dock framöver att ha möjlighet att anordna fler platser inom vuxenutbildningen än innan kunskapslyftet startade. Under perioden 2003–2005 kommer kommunerna att erbjudas ett nytt statsbidrag som motsvarar nära 47 000 platser i den kommunala vuxenutbildningen och ca 7 000 platser inom folkhögskolan. Fr.o.m. 2006 förs detta statsbidrag in i det generella statsbidraget till kommunerna respektive folkbildningen. Neddragningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen och kunskapslyftet möjliggör en större reguljär sysselsättningsökning än vad som annars vore möjlig.

Antalet permanenta platser inom högskolor och universitet utökas under perioden 2001–2003, om än inte i samma omfattning som tidigare planerats.

Den 1 juli i år trädde ett nytt studiemedelssystem i kraft för studerande på högskole- och annan eftergymnasial nivå samt vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå. I det nya systemet är fribeloppet, dvs. den inkomst en studerande får ha utan att studiemedlen reduceras, väsentligt högre än i det förra. Därmed blir det mer förmånligt att arbeta parallellt med studierna vilket till viss del bedöms motverka de utbudsbe-gränsande effekterna av universitets- och högskoleutbyggnaden.

Nästa år införs maxtaxan inom förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen. Barn till arbetslösa ges också rätt att få gå i förskola eller familjedaghem från och med ett års ålder. Reformen bedöms påverka medelarbetstiden positivt.

I syfte att minska deltidsarbetslösheten har Arbetsmarknadsstyrelsen från maj i år infört en rutin som innebär att alla deltidsarbetslösa inom vård och omsorg skall visa intyg från sin arbetsgivare om att önskad arbetstid inte kan erbjudas. Om arbetsförmedlingen bedömer att möjligheterna att få önskad arbetstid är begränsade inom det nuvarande yrkesområdet kan anställning inom ett annat yrkesområde erbjudas. Arbetsmarknadsutbildningar inom vård och omsorg skall endast genomföras om aktuella arbetsgivare vidtagit åtgärder för att minska deltidsarbetslösheten. Partssamverkan och kartläggning av del-

tidsarbetslösheten har initierats också inom andra näringsgrenar.

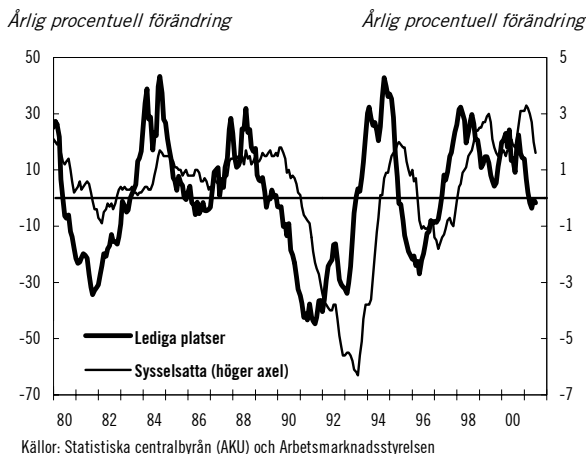
Sysselsättning

Trots det svagare konjunkturläget har antalet sysselsatta ökat kraftigt första halvåret i år. Jämfört med motsvarande period i fjol ökade antalet sysselsatta med i genomsnitt 103 000 personer eller 2,5 % enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Tillväxttakten har dock successivt avtagit under året. Sysselsättningsökningen har skett bland de anställda, främst fast anställda, medan antalet företagare har minskat.

De flesta indikatorer tyder på en svagare sysselsättningsutveckling framöver. Efterfrågan i ekonomin var dämpad under det första halvåret i år och även under andra halvåret väntas efterfrågan växa i långsammare takt än vad den gjort de senaste åren.

Under perioden januari–juli har antalet nyanmälda lediga platser vid landets arbetsförmedlingar varit något mindre än under motsvarande period förra året. Detta förklaras helt av en kraftig minskning av antalet platser med kort varaktighet (mindre än 10 dagar). Antalet platser med längre varaktighet var under perioden marginellt högre än förra året. Åren 1995 och 1996 minskade också antalet nyanmälda lediga platser men då var det tvärtom de med längre varaktighet som minskade medan de med kort varaktighet ökade. Situationen idag kan eventuellt tolkas som att företagen i större utsträckning än under konjunkturavmattningen 1995–1996 tror på en snar vändning av efterfrågeläget. Utvecklingen av de nyanmälda lediga platserna indikerar dock en svag sysselsättningsutveckling den närmsta tiden.

Diagram 6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta

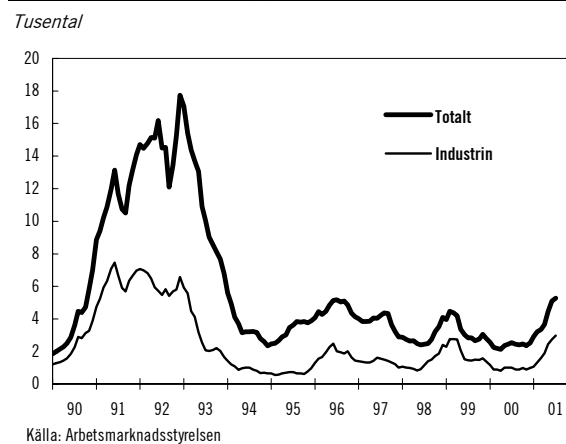


Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Arbetsmarknadsstyrelsen

Enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) konjunkturbarometrar är anställningsplanerna framöver återhållsamma. Industriföretagen väntar sig en fortsatt minskning av antalet anställda. Inom byggnads- och anläggningsverksamhet förväntas sysselsättningen fortsätta öka men i betydligt mindre omfattning än tidigare. Bilden inom tjänstebranscherna är något splittrad. I allmänhet har tjänsteföretagen reviderat ner sina anställningsplaner även om de inte förväntar sig någon kraftig minskning av antalet sysselsatta, dock finns det branscher i vilka anställningsplanerna har reviderats upp.

Antalet varsel om uppsägning uppgick sammanlagt till drygt 30 000 under årets första 7 månader, vilket är nästan dubbelt så många som under samma period i fjol. Nivån är dock fortfarande låg jämfört med början av 1990-talet. Även om tillverkningsindustrin stått för merparten av varslen har ökningen varit störst inom kreditinstitut och försäkringsbolag, och inom byggindustrin har varslen också ökat kraftigt. En ökning av antalet varsel innebär inte en omedelbar ökning av arbetslösheten eftersom det tar tid innan varsel realiserar, och det är heller inte säkert att alla varsel faktiskt verkställs. Däremot tyder det på en långsammare sysselsättningsökning framöver.

Diagram 6.2 Varsel om uppsägning



Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

Det svagare konjunkturläget som rått sedan slutet av förra året väntas leda till att antalet sysselsatta minskar något under hösten. Mätt som årsgenomsnitt beräknas sysselsättningen ändå öka med 1,7 % i år. Det höga årsgenomsnittet förklaras till stor del av att den starka sysselsättningsuppgång som skedde mot slutet av 2000 innebar att antalet sysselsatta redan då var betydligt fler än årsgenomsnittet för år 2000. Nästa år bedöms

konjunkturen förstärkas och sysselsättningen förväntas då öka snabbare igen. Mätt som årsgenomsnitt ökar dock sysselsättningen endast med 0,5 %.

Den demografiska utvecklingen framöver medför att andelen personer i åldrarna 55–64 år respektive 16–19 år, med relativt låga sysselsättningsgrader, ökar som andel av befolkningen i arbetsför ålder. Trots denna negativa påverkan på sysselsättningstillväxten väntas det totala antalet sysselsatta öka med 0,4 % respektive 0,3 % åren 2003 och 2004. Sysselsättningsökningen möjliggörs av nedtrappningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen och kunskapslyftet.

Den reguljära sysselsättningsgraden för personer i åldern 20 till 64 år väntas uppgå till 78,3 % år 2004, vilket är något lägre än målet på 80 %. I förhållande till vårpropositionen har antalet reguljärt sysselsatta i åldern 20–64 år reviderats upp marginellt år 2004, men till följd av att SCB reviderat upp sin befolkningsprognos är andelen reguljärt sysselsatta något lägre än i vårpropositionen. Enligt nuvarande beräkningar saknas det ca 90 000 sysselsatta personer för att målet skall uppfyllas. I ett alternativt scenario i avsnitt 12 beskrivs en utveckling där målet uppnås.

Sysselsättningen i olika branscher⁴

Sysselsättningsuppgången första halvåret kan helt tillskrivas en ökning i näringslivets tjänstesektorer, byggindustrin och statliga myndigheter. Inom övriga branscher har sysselsättningen minskat. Bland enskilda näringar noteras stora uppgångar i postorderhandel, datakonsulter och dataservicebyråer, forsknings- och utvecklingsinstitutioner samt andra företagsservicefirmor. Såväl i år som nästa år förutses tjänstesektorn stå för merparten av den totala sysselsättningstillväxten i ekonomin, men bidraget från andra branscher ökar nästa år.

Den svagare industrikonjunkturen har medfört en tämligen kraftig minskning av antalet sysselsatta inom industrin som väntas fortsätta

under återstoden av året. Nästa år bedöms sysselsättningen inom industrin fortsätta minska något, bl.a. till följd av högre produktivitetstillväxt.

Byggproduktionen har ökat starkt under första halvåret och antalet sysselsatta med den. Enligt KI:s barometer är bristen på arbetskraft inom byggnads- och anläggningsverksamhet fortsatt hög och andra kvartalet i år ökade bristtalen. Den relativt höga byggproduktion som prognoseras för nästa år bygger på en viss sysselsättningsökning men också en kraftig produktivitetstökning.

Enligt AKU har sysselsättningen inom kommunerna minskat med nästan 20 000 personer första halvåret i år jämfört med samma period i fjol. I denna siffra ingår effekten av överföringen av kyrkan från kommunerna till näringslivets tjänstesektorer som AKU genomförde först i år. AKU uppskattar att de kyrkoanställda i genomsnitt var ca 22 000 personer år 2000 vilket tyder på en underliggande ökning av antalet anställda i kommunerna och en svagare underliggande ökning än redovisat i näringslivets tjänstesektorer. Enligt SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik ökade antalet anställda inom den kommunala sektorn med 1,1 % första halvåret i år jämfört med samma period i fjol.

Utöver den verksamhet som kommunerna bedriver i egen regi finns det verksamhet som är finansierad med kommunala medel men som drivs på annat sätt. Det kan vara kooperativ, stiftelser eller privata företag som tillhandahåller exempelvis äldre- och handikappomsorg. Utvecklingen mot att en allt större del av kommunernas verksamhet sköts på detta sätt gör att en del av sysselsättningsökningen i dessa verksamheter registreras i näringslivets tjänstesektorer och inte i kommunerna.

Enligt undersökningar som Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och Svenska kommunförbundet utförde i våras anser en majoritet av kommunerna att det råder brist på grundskollärare, undersköterskor, skötare och vårdare. Rekryteringsläget beskrivs som mycket kärvt. Ökade inkomster, framför allt högre skatteinkomster, bedöms ändå möjliggöra en ökning av antalet anställda i kommunerna framöver.

⁴ Utfall och prognos avseende antalet sysselsatta i olika branscher bygger om annat ej anges på sysselsättningsstatistik från AKU. Denna statistik avviker ibland kraftigt från SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik och nationalräkenskaperna vad gäller utvecklingen såväl i ekonomin som helhet som i olika branscher. Dessutom är AKU:s siffror för åren 1999 och 2000 inte helt jämförbara med siffror för 2001 och framåt till följd av att AKU fr.o.m. i år bytt sektorredovisning. Ändringarna berör främst näringslivets tjänstesektorer och offentliga myndigheter.

Tabell 6.2 Sysselsättning, branschfördelat

Tusental personer

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Näringslivet</i>	2805	2888	2952	2952	2965	2974
Jord- och skogsbruk, fiske	104	98	93	89	–	–
Industri	797	796	776	768	–	–
Byggindustri	225	226	231	232	–	–
Tjänstesektorer	1679	1769	1853	1863	–	–
<i>Offentliga myndigheter</i>	1260	1264	1272	1292	1298	1304
Statliga	186	192	206	206	–	–
Kommunala	1074	1072	1066	1086	–	–
Totalt	4068	4159	4230	4251	4269	4284

Anm: Se fotnot 4 för kommentar till sysselsättningen i de olika branscherna.
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Antal arbetade timmar och medelarbetstid

Antalet arbetade timmar i ekonomin har inte ökat i samma omfattning som antalet sysselsatta. Första halvåret ökade antalet arbetade timmar med i genomsnitt 1,2 % jämfört med samma period förra året. Medelarbetstiden⁵ minskade således med 1,3 %. Den främsta orsaken till minskningen är en kraftigt ökad sjukfrånvaro men frånvaron till följd av andra orsaker har också ökat. Lägre vanligen arbetade tid och minskad övertid har också bidragit negativt till utvecklingen av medelarbetstiden.

Ett flertal av de reformer som omtalats i avsnittet om arbetsmarknadspolitik bedöms få positiva effekter på utvecklingen av medelarbetstiden framöver. Bland dessa kan nämnas det nya studiemedelssystemet och satsningen på att minska deltidsarbetslösheten. Det är dock svårt att uppskatta storleken på och tidsperspektivet av effekterna. Givet att maxtaxan leder till att sysselsatta föräldrar ökar sin arbetstid bidrar också denna reform till en ökning av medelarbetstiden. I flera av de löneavtal som slutits i årets avtalsrörelse ingår uppgörelser om att en del av löneutvecklingen skall användas till en arbetstidsförkortning. I motsats till ovanstående reformer bedöms detta påverka den vanligen arbetade tiden negativt, även om det också i detta fall är mycket svårt att uppskatta effekterna på medelarbetstiden.

Under andra halvåret förväntas antalet arbetade timmar fortsätta utvecklas svagt. Nästa år bedöms framför allt sjukfrånvaron fortsätta bidra negativt till utvecklingen av medelarbetstiden. Sammantaget väntas medelarbetstiden minska med 0,8 % i år och 0,1 % nästa år. Åren därefter antas en oförändrad medelarbetstid.

Produktivitet

Den svagare efterfrågan i ekonomin, i kombination med den fortsatt starka sysselsättningsutvecklingen, medförde en försvagning av produktivitetstillväxten mot slutet av förra året. Denna utveckling har fortsatt under första halvåret i år. Andra halvåret väntas produktivitetstillväxten bli något starkare till följd av att produktionen utvecklas starkare än sysselsättningen. Anledningen till detta är att företagen inte helt anpassat arbetskraftens storlek till den svagare efterfrågan och att de därmed innebär att de heller inte utnyttjat sin personal fullt ut. När efterfrågan tilltar under hösten kan företagen således öka sin produktion utan att de behöver öka antalet anställda i samma omfattning. Mätt som årsgenomsnitt blir dock produktivitetstillväxten låg i år. Nästa år väntas effekten på produktiviteten bli den omvända mot i år då produktionen i ekonomin ökar mer än sysselsättningen.

Under perioden 2003–2004 beräknas produktiviteten stiga med i genomsnitt 1,9 % per år. Detta är en något starkare tillväxttakt än den uppskattade långsiktiga produktivitetstillväxten. En anledning till detta är att industrin inte bedöms ha nått fullt kapacitetsutnyttjandet år 2002, dvs. det finns lediga resurser i företagen.

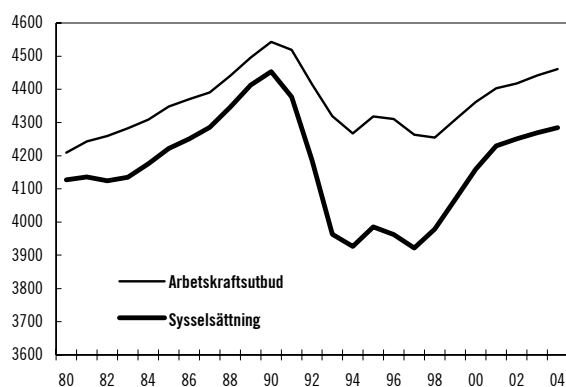
Arbetskraftsutbud och öppen arbetslöshet

Arbetskraftsutbudet har ökat i linje med sysselsättningen under första halvåret i år. Statistiken tyder på att det liksom tidigare främst är personer som förut varit definierade som studerande som nu trätt in på arbetsmarknaden. Antalet hemarbetande har också fortsatt minska liksom antalet värnpliktiga, personer som arbetar utomlands eller som är utanför arbetskraften av ospecificerad anledning.

⁵ Mätt som det totala antalet arbetade timmar enligt nationalräkenskaper, dividerat med genomsnittligt antal sysselsatta enligt AKU.

Diagram 6.3 Sysselsättning och arbetskraftsutbud

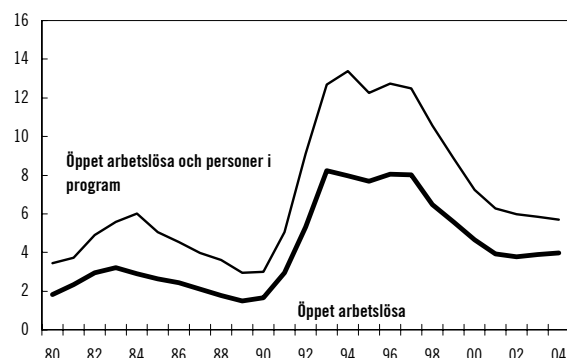
Tusental personer



Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Diagram 6.4 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program

Procent av arbetskraften



Källor: Statistiska centralbyrån (AKU), Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet

Den relativt kraftiga befolkningstillväxten bland personer i åldern 16–19 år bidrar tillsammans med den planerade utbyggnaden av antalet platser vid högskolor och universitet till att antalet studerande ökar framöver, även om det ändrade studiemedelssystemet bedöms mildra effekterna på arbetskraftsutbudet. Samtidigt trappas de arbetsmarknadspolitiska programmen och kunskapslyftet ned vilket minskar antalet vuxenstuderande. Studerande utgör majoriteten av de latent arbetslösa, dvs. personer som kan och vill arbeta men inte aktivt söker arbete. Det goda arbetsmarknadsläget väntas föra med sig att andra latent arbetslösa fortsätter att söka sig in på arbetsmarknaden framöver. Däremot förutses antalet personer som är långvarigt sjuka eller för tidspensionerade öka under perioden i takt med att andelen personer i åldrarna 55–64 år stiger.

Sammantaget väntas arbetskraftsutbudet öka med ca 56 000 personer mellan 2000 och 2002. Arbetskraften ökar mindre än sysselsättningen vilket innebär att den öppna arbetslösheten faller från 4,7 % år 2000 till 3,8 % år 2002, mätt som årsgenomsnitt. Det svaga sysselsättningsförlopp som prognoseras för hösten kan dock innebära en temporär ökning av den öppna arbetslösheten.

Efter år 2002 ökar arbetskraftsutbudet mer än sysselsättningen och den öppna arbetslösheten stiger därmed till 4,0 % år 2004. Nedtrappningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen ger under dessa år ett relativt stort tillskott till arbetskraftsutbudet och alla nya arbetssökande förutses inte kunna bli sysselsatta omgående.

Osäkerheter i prognosen

År 2004 beräknas fortfarande en relativt stor andel av den arbetsföra befolkningen befinna sig utanför arbetskraften. Det är mycket svårt att bedöma hur stor arbetskraftspotentialen är. De senaste årens kraftiga sysselsättningsuppgång har kunnat kombineras med måttliga löneökningar, låg inflation och låga inflationsförväntningar. Möjligheten finns att arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar bättre än vad som antagits i kalkylen. Därmed skulle sysselsättningsnivån år 2004 kunna bli högre än prognoserat. En sådan utveckling beskrivs i avsnitt 12.

Det finns även faktorer som talar för en sämre utveckling framöver. Hittills har det svagare efterfrågeläget i ekonomin i princip endast satt spår i industrisysselsättningen. I prognosen antas fortsatt begränsade spridningseffekter. En mer långdragen konjunkturförsvagning skulle slå hårdare mot sysselsättningsutvecklingen, också i andra branscher än industrin.

Det är också möjligt att bristsituationen och matchningsproblemen på arbetsmarknaden har underskattats. Enligt KI:s barometrar är bristtalen såväl i industrin som i tjänstesektorerna betydligt lägre nu än förra året. Fortfarande anger dock drygt 40 % av företagen inom databehandling- och uppdragsverksamhet att de har brist på personal med branschspecifik kompetens och inom byggverksamheten har bristtalen ökat under året. Enligt undersökningar från AMS och Svenskt Näringsliv från i våras har andelen företag som haft problem att hitta rätt kompetens vid rekryteringar under våren inte minskat i förhållande till motsvarande period år 2000. Trots sänkta rekryteringskrav misslyckades många företag med att tillsätta lediga platser. Även inom kommunerna föreligger besvärande arbets-

kraftsbrist, enligt undersökningar från såväl AMS som Kommunförbundet. Om den relativt höga arbetskraftsbristen inom vissa sektorer leder till högre löneökningar än vad som antagits i prognosen bedöms detta leda till lägre tillväxt och sämre sysselsättningsutveckling.

En lätttrörlig arbetskraft underlättar matchningsprocessen mellan utbud och efterfrågan. Även om situationen på arbetsmarknaden har förbättrats i de flesta län är sysselsättningsgraden fortfarande betydligt lägre, och arbetslösheten betydligt högre, i vissa delar av landet än i andra. Om det uppstår allvarigare matchningsproblem än väntat på arbetsmarknaden eller rena bristsituationer, dvs. restriktioner vad gäller tillgången på arbetskraft med den kompetens som efterfrågas, skulle detta sannolikt få negativa effekter på tillväxt, sysselsättning och lönebildning.

Tabell 6.3 Öppen arbetslöshet och sysselsättningsgrad i olika regioner

	Öppen arbetslöshet, procent av arbetskraften		Sysselsättningsgrad, procent av den arbets- föra befolkningen	
	00 kv. 2	01 kv. 2	00 kv. 2	01 kv. 2
Stockholm	3,3	2,8	79,5	80,5
Östra Mellansverige	4,8	3,9	73,1	74,4
Småland och öarna	3,8	3,3	77,5	77,3
Sydsverige	5,9	4,7	71,3	72,6
Västsverige	4,4	3,3	74,7	76,3
Norra Mellansverige	6,1	5,4	71,8	72,5
Mellersta Norrland	6,6	4,9	72,0	71,5
Övre Norrland	5,7	4,8	71,2	72,1
Hela riket	4,7	3,8	74,6	75,6

Källa: Statistiska centralbyrån (AKU)

7 Löner

Förra året ökade timlönerna med 3,8 %, enligt utfall från SCB och beräkningar från KI. Löneglidningen uppskattades till ca 1 %. Trots de senaste årens snabba sysselsättningsuppgång har löneglidningstakten inte ökat nämnvärt utan har varit relativt konstant för ekonomin som helhet, även om det förekommit variationer mellan olika sektorer. Hittills i år har lönerna totalt sett ökat med drygt 3 %, enligt preliminär statistik. Utfallet kommer dock sannolikt att korrigeras för retroaktiva utbetalningar när löneförhandlingarna på lokal nivå är klara.

Tabell 7.1 Timlöner

Genomsnittlig årlig procentuell förändring

	1995–1997	1998–2000	2001–2004
Industri	5,5	3,6	
Avtal	3,3	2,3	
Löneglidning	2,2	1,3	
Byggnadsindustri	3,8	4,2	
Avtal	2,9	2,6	
Löneglidning	0,9	1,6	
Övrigt näringsliv	4,5	3,8	
Avtal	3,5	2,8	
Löneglidning	1,0	1,0	
Statliga myndigheter	4,7	3,5	
Avtal	3,2	2,3	
Löneglidning	1,6	1,3	
Kommunala myndigheter	4,0	3,5	
Avtal	3,6	2,8	
Löneglidning	0,4	0,7	
Totalt	4,6	3,7	3,5
Avtal	3,4	2,6	
Löneglidning	1,2	1,1	

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

De flesta löneavtal löpte ut i början av innevarande år och har därmed omförhandlats. Större delen av arbetsmarknaden har nu nya löneavtal för den närmaste treårsperioden. Löneökningarna i de nya avtalen är måttliga. I genomsnitt beräknas de avtalsmässiga löneökningarna i hittills slutna avtal uppgå till drygt 2,5 % per år 2001–2003. Konstruktionen på avtalen och det centralt fastställda löneökningstrycket varierar dock relativt mycket mellan olika avtalsområden. Hur löneglidningen kommer att utvecklas framöver är svårt att förutsäga men de totala löneökningarna, inklusive löneglidning, antas i prognosen begränsas till 3,5 % per år perioden 2001–2004.

Givet den produktivitetsutveckling som förutses framöver är nominella löneökningar på 3,5 % per år förenliga med Riksbankens inflationsmål på 2 %.

Inom industrin är de flesta avtalen likartade och löper över drygt tre år. Många av avtalen ger högre genomsnittliga årliga löneökningar än under förra avtalsperioden. Även de individuella lönegarantierna är i de flesta fall något högre än under den föregående avtalsperioden. Dessutom är låglönesatsningarna mer utbredda. I flertalet löneavtal avsätts en del av löneökningstrycket till en möjlig förkortning av arbetstiden, något som i de flesta fall kommer att korrigeras vid eventuell lagstiftad arbetstidsförkortning. De avtalsmässiga löneökningarna inom byggsektorn är ungefär lika höga som inom industrin medan de inom övrigt näringsliv är något högre, sett över hela perioden.

Inom statlig sektor är en stor del av avtalen ettåriga och inriktade mot att all lönesättning skall ske på lokal nivå. För några statligt anställda finns det inga centralt fastställda löneökningar. I vissa av avtalen har det dock fastställts ett visst löneutrymme som parterna har att fördela om de inte kommer överens i de lokala förhandlingarna.

De flesta avtalen i kommunsektorn löper över en längre period än tre år och en del har inga centralt fastställda löneökningar, bortsett från första avtalsåret. Avtalet mellan Kommunalarbetarförbundet och Kommun- och Landstingsförbunden, som omfattar flest medlemmar inom kommunsektorn, ger dock garanterade löneökningar på ca 11 % under en treårsperiod. Kommunalarbetarförbundets medlemmar har därmed bland de högst centralt fastställda löneökningarna av alla för de närmaste åren. Avtalet innehåller också individgarantier och en låglönesatsning.

Löneglidningen för ekonomin som helhet har legat relativt stilla de senaste åren, trots en stark tillväxt och en snabb sysselsättningsökning. Utvecklingen de senaste månaderna är svår att tolka eftersom det fortfarande saknas en del löneutbetalningar, som kommer att betalas ut retroaktivt. I flera fall är de lokala löneförhandlingarna inte klara ännu, vilket innebär att avtalsrevisionerna som skulle ha skett i början av året inte har realiserats. Det kan dock noteras att löneglidningen för byggnadsarbetare och för tjänstemän inom handel, hotell och restaurang har ökat den senaste tiden medan löneglidningen inom andra sektorer fortfarande är låg.

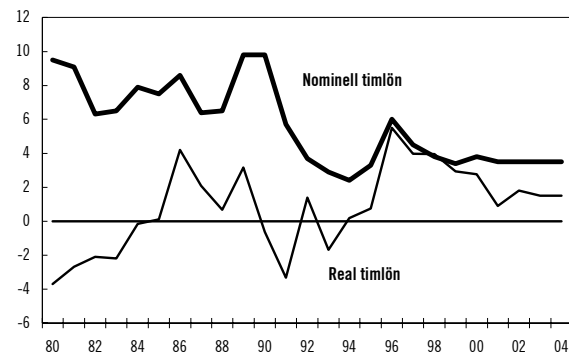
De relativt sett högre löneökningarna för lågavlönade som årets avtalsrörelse resulterade i kan leda till en ökad löneglidning om de mer högavlönade kräver kompensation för försämrade relativlöner. De individuella garantierna i slutna avtal kan också leda till att löneglidningen stiger framöver, om arbetsgivarna i större utsträckning än tidigare justerar relativlöneförändringar via löneglidning. Avtalens konstruktion, med inriktning mot lokal lönesättning och i vissa fall avsaknad av centralt fastställda löneökningar, gör att löneutvecklingen för de närmaste åren är svårbedömd. I de fall där det saknas centralt fastställda löneökningar kommer hela löneökningen att räknas som löneglidning. Resulterar de lokala förhandlingarna inom dessa områden till höga löneökningar driver det upp löneglidningstakten.

Avmattningen i ekonomin kan komma att bromsa löneglidningstakten. Enligt KI:s barometrar har bristen på arbetskraft minskat något. Fortfarande råder det dock fortfarande relativt hög arbetskraftsbrist inom vissa sektorer, vilket kan pressa lönerna uppåt. Det gäller framför allt inom byggsektorn och kommunsektorn. Enligt AMS senaste enkätundersökning har kommuner och landsting fortfarande stora rekryteringssvårigheter. Ett tecken på att rekryteringssvårigheterna redan har påverkat löneutvecklingen är sjuksköterskornas förhållandevis höga löneökningar den senaste tiden. Trots ett relativt lågt avtal förra året ökade sjuksköterskornas löner, enligt statistik från Landstingsförbundet, med ca 5,5 %, vilket är i linje med genomsnittet för perioden 1996–1999.

Den senaste tidens uppgång i inflationen kan leda till ett ökat lönetryck framöver. Eftersom uppgången bedöms vara tillfällig väntas emellertid inte inflationsförväntningarna och lönebildningen påverkas nämnvärt av dagens höga nivå. Med löneökningar på 3,5 % per år kommer, givet den prisutveckling som förutses i kalkylen, reallönerna fortfarande att öka i relativt god takt även om utvecklingen blir svagare än de senaste fem åren. Jämfört med under 1980-talet och början av 1990-talet kommer dock reallöneutvecklingen att vara starkare.

Diagram 7.1 Nominell och real timlön

Procentuell förändring



Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

8 Inflation

Inflationen, mätt som förändringen av konsumentprisindex (KPI) över 12 månader, uppgick till 1,3 % förra året, mätt som årsgenomsnitt. Under perioden april till juli i år uppgick inflationen till i genomsnitt 2,9 %. Motsvarande siffra enligt Riksbankens mått på underliggande inflation, UND1X, är 3,0 %. Den kraftiga ökningen av inflationen var oväntad. Omkring en procentenhet av den senaste tidens höga inflationstal förklaras dock av prisökningar på villaolja, el och kött som bedöms ha en tillfällig effekt på inflationen.

Inflationen, mätt som årsgenomsnitt, beräknas bli 2,6 % enligt KPI i år och enligt UND1X 2,7 %. Motsvarande siffror för nästa år är 1,7 % respektive 1,8 %. Penningpolitiken antas anpassas så att inflationen år 2003 och 2004 utvecklas i linje med Riksbankens inflationsmål, dvs. 2 %. Det bör dock påpekas att prognosen innehåller betydande osäkerhetsmoment, såsom den fortsatta utvecklingen av den svenska kronan och effekterna på konsumentpriserna av den hittills svaga växelkursen.

Inflationsprognosen bygger på antagandet att den inhemska löneutvecklingen blir 3,5 % per år.

Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling

Procentuell förändring

	2000	2001	2002	2003	2004
KPI, årsgenomsnitt	1,3	2,6	1,7	2,0	2,0
KPI, dec-dec	1,4	2,7	1,8	2,0	2,0
UND1X, årsgenomsnitt	1,4	2,6	1,8	–	–
UND1X, dec-dec	1,3	3,0	1,7	–	–
HIKP, årsgenomsnitt	1,3	2,6	2,0	–	–
HIKP, dec-dec	1,3	2,9	1,9	–	–
NPI, årsgenomsnitt	2,5	2,7	1,5	–	–
NPI, dec-dec	2,8	3,1	1,3	–	–
Prisbasbelopp, tkr	36,6	36,9	37,9	38,4	39,1
HIKP, EU, årsgenomsnitt	2,1	2,5	1,8	1,9	1,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Importpriser

En stor del av inflationen i Sverige bestäms av prisutvecklingen på importerade varor. Under våren och sommaren har kronans växelkurs försvagats och i augusti i år nådde kronan mycket svaga nivåer historiskt sett. Kronförsvagningen har bidragit till att priserna i importledet ökat kraftigt. Under de senaste månaderna har emellertid nedgången i oljepriser delvis dämpat uppgången i de totala importpriserna.

Avmattningen i den internationella tillväxten har minskat det globala inflationstrycket. I takt med att den internationella konjunkturen återhämtar sig väntas pristrycket på världsmarknaden stiga något. Den antagna förstärkningen av kronan motverkar dock världsmarknadsprisernas genomslag på importpriserna i Sverige vilket, tillsammans med ett oljepris på ca USD 25-26 per fat framöver, medför att importpriserna beräknas falla fr.o.m. andra halvåret i år. Den kraftiga uppgången inledningsvis i år innebär ändå att importpriserna i slutet av innevarande år väntas ligga på en högre nivå än ett år tidigare, vilket bidrar till att höja KPI-inflationen i december med 0,1 procentenhet. Under loppet av nästa år väntas fallande importpriser reducera KPI med 0,7 procentenheter.

Prognosen för importprisernas utveckling innehåller betydande osäkerhetsmoment. Till exempel är osäkerheten avseende kronans och oljeprisets utveckling mycket stor. Därtill är de höjda importprisernas genomslag på de svenska konsumentpriserna svårbedömda. Erfarenheterna från de senaste åren tyder på ett relativt litet genomslag, vilket till viss del torde kunna förklaras av att företagen sett förändringarna i kronkursen och importpriserna som tillfälliga. Då kronan nu varit svag under en längre tid finns det risk att prissättare förväntar sig en fortsatt svag krona och anpassar sina priser därefter.

Resursläge/kapacitetsutnyttjande

Priserna på inhemska producerade tjänster har ökat under våren. Ökningen har skett på förhållandevis bred front, vilket kan ses som en indikation på ett ökat inflationstryck inom tjänstesektorn. De höjda priserna kan vara ett resultat av det höga resursutnyttjande som var synligt före konjunkturavmattningen. Detta skulle i så fall medföra att priserna i tjänstesektorn kan väntas falla tillbaka något efterhand som det lägre resursutnyttjandet slår igenom. Enligt Konjunkturinstitutets barometer har även kapacitetsutnyttjandet i industrin fallit, i takt med att industrikonjunkturen försvagats. Barometern visar bl.a. att bristen på arbetskraft i industrin minskat under det senaste året. Det fallande kapacitetsutnyttjandet torde vara gynnsamt för inflationsutvecklingen framöver.

Vinstmarginaler

Utöver utvecklingen i arbetskraftskostnaderna (se avsnitt 7), bestäms den inhemskt genererade inflationen i huvudsak av hur vinstmarginalerna utvecklas i näringslivet. På kort sikt slår kostnadsökningar i producentledet, t.ex. höjda importpriser, normalt inte igenom fullt ut i konsumentpriserna, på grund av att konkurrensen i såväl producent- som detaljistledet inte medger fullständig övervältring. I normalfallet bör dock kostnadsökningar på längre sikt leda till motsvarande höjningar av konsumentpriserna. Nästa års förväntade fall i importpriserna väntas under prognosperioden ge utrymme för företagen och handeln att höja vinstmarginalerna bl.a. för att kompensera för förra och innevarande års höga importpriser. Avregleringarna på el och telemarknaderna ledde till att priserna på dessa varor sjönk kraftigt förra året. Priserna inom dessa sektorer har det senaste året slutat att falla och elpriserna har de senaste månaderna ökat med 18 %, i jämförelse med motsvarande period för ett år sen.

Bostadskostnader

Av juli månads inflationstal på 2,9 % förklaras närmare en procentenhet av ökande kostnader för boende, exklusive uppvärmningskostnader. En stor del av uppgången kan hänföras till höjda hyror och stigande räntekostnader för egnahemsägare. Att hyrorna har haft en så stor effekt på KPI hittills i år förklaras till viss del av att årets hyresförhandlingar blivit klara tidigare än vad som vanligtvis är fallet och således är hyreshöjningarna mer koncentrerade till första halvan av året.

Den ränteutveckling som ligger till grund för prognosen innebär endast små förändringar av räntekostnaderna för såväl hyresvärdar som egnahemsägare. Stigande bostadskostnader väntas i prognosen ge ett bidrag till inflationen enligt KPI på 0,6 procentenheter i år och 0,4 procentenheter nästa år. Ökningen i bostadskostnader förklaras huvudsakligen av höjda hyror, vilka väntas stiga med 1,5 % i år och 0,7 % nästa år. Prognosen innebär en nedrevidering av hyresutvecklingen för nästa år, jämfört med prognosen i vårpropositionen, med en procentenhet. Detta är en följd av förslaget om sänkt fastighetsskatt för flerfamiljshus (se nedan) som väntas bidra till lägre hyresökningar.

Skatte- och subventionsförändringar

Vinskatten sänks fr.o.m. den 1 december i år, vilket kommer att reducera inflationen, enligt KPI, med knappt 0,1 procentenhet.

Sänkningen av fastighetsskatten för egnahem, från 1,2 % till 1,0 % av taxeringsvärdet, väntas bidra till att sänka KPI med cirka 0,2 procentenheter. Trots att sänkningen, som är retroaktiv, gäller för hela år 2001, kommer inte effekterna att slå igenom i beräkningen av KPI förrän under slutet av året, enligt SCB:s gällande beräkningsnorm.

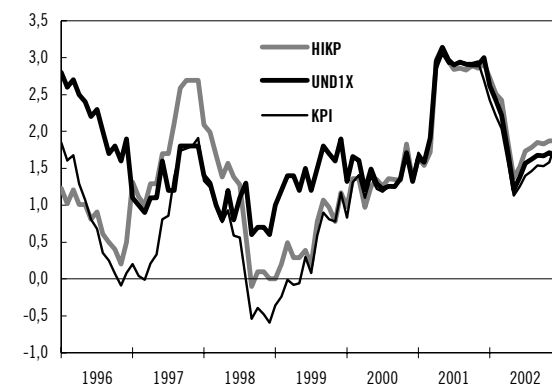
Regeringen har även beslutat att sänka fastighetsskatten för flerfamiljshus, från 0,7 % till 0,5 % i år, vilket väntas bidra till att sänka KPI med drygt 0,1 procentenheter.

I april i år undantogs vissa läkemedel från subventionssystemet. Totalt bidrog detta till att öka KPI med knappt 0,1 procentenhet.

Den höjda energiskatten på el och den höjda koldioxidskatten väntas bidra till att öka KPI med 0,1 procentenheter vardera. Sänkt bokmoms väntas bidra till att sänka KPI med 0,1 procentenhet.

Diagram 8.1 Konsumentprisutveckling

Årlig procentuell förändring



Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Sänkningen av fastighetsskatten för egnahem och vinskatten, samt vissa delar av de höjda energi- och koldioxidskatterna ingår inte i UND1X, vilket förklarar skillnaden i utvecklingen av inflationen vid årsskiftet. I januari 2002 väntas införandet av maxtaxan i barnomsorgen sänka inflationen enligt HIKP med 0,3 procentenheter. Barnomsorgsavgifter ingår i HIKP, men inte i KPI eller UND1X. En annan viktig skillnad mellan inflationsmåten är att räntekostnader för egnahemsägare ingår i KPI, men inte i vare sig HIKP eller UND1X.

9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter

Hushållens disponibla inkomster väntas öka kraftigt under prognosperioden. Ökningen väntas bli särskilt kraftig i år och nästa år då sysselsättningsutvecklingen, föreslagna och beslutade skattesänkningar samt utgiftsreformer ger stora bidrag till ökningen.

Tillväxten av hushållens konsumtion har dämpats. Lägre sysselsättningstillväxt, mättnad i kapitalvaruinköp och ökad osäkerhet bland hushållen om den ekonomiska utvecklingen väntas bidra till att hushållen väljer att spara en större andel av inkomsten under prognosperioden. Den väntade disponibelinkomstutvecklingen och hushållens i grunden goda förmögenhetsställning talar för att konsumtionen ändå blir relativt stor.

9.1 Hushållens inkomster

En gynnsam sysselsättningsutveckling, skattesänkningar och förbättrade sociala förmåner bidrar till en kraftig ökning av hushållens inkomster 2001 och 2002. Ökningen väntas bli speciellt kraftig 2002 då realinkomsterna bedöms öka med 5,4 %, vilket historiskt sett är mycket högt. För att hitta en realinkomstökning på över 5 % måste man gå tillbaka till mitten av 1960-talet.

Den väntade starka utvecklingen 2001 och 2002 av disponibelinkomsten är, förutom vad som nämns ovan, en följd av variationer i skatter på reavinsten och periodiseringar av hushållens skatter. Åren 2003–2004 bedöms hushållens inkomster växa i en betydligt långsammare takt.

Disponibel inkomst 2000–2004

År 2000 steg hushållens reala disponibla inkomster med 2,6 %, exklusive effekten av att Svenska kyrkan fr.o.m. 2000 ingår i hushållssektorn. Löneinkomsterna ökade mycket starkt, realt med 5,6 %. Samtidigt ökade skattebetalningarna kraftigt till följd av 1999 års höga reavinsten.

Innevarande år bedöms realinkomsterna öka med 4,3 %. Sysselsättningen väntas stiga samtidigt som skattesänkningar och andra reformer påverkar hushållens inkomster positivt. Löneinkomsterna stiger realt med 3,5 % och bidrar med 3 procentenheter till disponibelinkomstökningen, se tabell 9.2. Transfereringar från offentlig sektor beräknas ge ett bidrag till den reala disponibelinkomstutvecklingen på 0,4 procentenheter. Barnbidraget höjdes från och med den 1 januari och ett nytt studiemedelssystem infördes den 1 juli i år. Totalt beräknas reformer inom de offentliga transfereringarna bidra med nära 0,5 procentenheter till ökningen i real disponibel inkomst. Utbetalningar från sjukförsäkring och pensioner väntas stiga, samtidigt som det förbättrade läget på arbetsmarknaden leder till minskade offentliga utgifter för arbetslöshetsförsäkring samt för arbetsmarknadspolitiska program. Inkomstskatterna har 2001 sänkts med drygt 17 miljarder kronor. Sänkningen består av det andra steget i kompensationen för den allmänna pensionsavgiften, en höjning av den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt samt en höjning av grundavdraget.

År 2002 bedöms de reala disponibla inkomsterna öka med hela 5,4 %. Reallön och sysselsättning utvecklas även detta år väl, om än med lägre tillväxttal än 2001. Reformen inom arbetskadeförsäkringen, höjt garantibelopp inom föräldraförsäkringen, höjda nivåer i arbetslöshetsförsäkringen och det nya studiemedelssystemet

Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter

	Miljarder kronor		Procentuell volymförändring			
	2000	2000	2001	2002	2003	2004
Löner	907	5,6	3,5	2,7	–	–
Transfereringar från offentlig sektor	397	0,3	1,1	2,3	–	–
Övriga privata inkomster	204	3,4	3,2	1,8	–	–
Skatter och avgifter	474	4,5	–0,4	–4,2	–	–
Disponibel inkomst	1 035	3,6	(2,6)	4,3	5,4	2,4
Hushållens konsumtionsutgifter	1 051	4,1	(3,0)	1,6	2,7	2,1

Anm: Från och med 2000 ingår Svenska kyrkan i hushållssektorn enligt nationalräkenskapernas redovisning. Förändringstalen exklusive denna effekt redovisas inom parentes. Samtliga variabler är deflaterade med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter (IPI).

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Tabell 9.2 Bidrag till ökningen av hushållens reala disponibla inkomster 2000–2004

Procentenheter					
	2000	2001	2002	2003	2004
Löner	4,9	3,0	2,3	–	–
Transfereringar från offentlig sektor	0,1	0,4	0,9	–	–
Övriga inkomster	0,6	0,7	0,4	–	–
Skatter och avgifter	–2,0	0,2	1,8	–	–
Real disponibel inkomst, procent	3,6¹	4,3	5,4	2,4	1,7
IPI, procent²	0,9	1,9	1,2	1,9	1,9
Nominell disponibel inkomst, procent	4,5	6,2	6,7	4,3	3,5

¹ Utvecklingen exklusive effekten av överföringen av Svenska kyrkan till hushållssektorn är 2,6 %.

² Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

påverkar disponibelinkomsten positivt.⁶ Offentliga transfereringar stiger med 2,3 % realt vilket bidrar med 0,9 procentenheter till disponibelinkomstökningen. Maxtaxan inom barnomsorgen påverkar den reala disponibla inkomsten genom sänkta avgifter för barnomsorgen. För 2002 föreslås dessutom direkta skattesänkningar för hushållen omfattande drygt 20 miljarder kronor. Skattesänkningarna består bl.a. av tredje steget i kompensationen för den allmänna pensionsavgiften, skattelättnad för pensionärer, skattereduktion för fackföreningsavgifter, höjt grundavdrag och höjda fribelopp i förmögenhetsbeskattningen. År 2002 ger skatterna ett betydligt större positivt bidrag till disponibelinkomsttillväxten än 2001, trots att skattesänkningarna är nästan lika stora 2001. Detta förklaras av att skatterna i redovisningen av disponibelinkomsten inte är fullständigt periodiserade till rätt inkomstår. Utvecklingen exklusive bland annat periodiseringseffekter redovisas nedan.

Under 2003 och 2004 väntas de reala disponibla inkomsterna växa i en långsammare takt än 2000–2002. Hushållens löneinkomster stiger långsammare och bidraget från reformer är mindre. Sammantaget ökar real disponibel inkomst med 2,4 respektive 1,7 % 2003 och 2004.

Underliggande tillväxt 2000–2002

Den redovisade starka inkomstutvecklingen 2001–2002 är, förutom ökade löneinkomster,

skattesänkningar och andra reformer, en följd av variationer i reavinstbeskattning och periodiseringar av hushållens skatter. En justering av den redovisade inkomstutvecklingen för nämnda faktorer ger en bild av den underliggande utvecklingen, se tabell 9.3 och diagram 9.2.

I nationalräkenskaperna är inte skatterna fullständigt periodiserade till rätt inkomstår. Periodisering av skatter i tabell 9.3 innebär att nationalräkenskapernas skatter byts ut mot fullständigt periodiserade skatter. Skillnader mellan skatter enligt nationalräkenskaperna och fullständigt periodiserade skatter beror främst på variationer i skatter på reavinster mellan åren. Skatten på reavinster bokförs i nationalräkenskaperna först året efter det att skattskyldigheten uppkommer. År 2000 och 2001 dämpas den redovisade utvecklingen av skatteperiodiseringar, 2002 gäller det motsatta.

Tabell 9.3 Underliggande realinkomstökning 2000–2002

Procentuell förändring			
	2000 ¹	2001	2002
Real disponibel inkomst	2,6	4,3	5,4
Bidrag till förändringen,² procentenheter	–1,4	2,0	3,4
<i>därav</i>			
Periodisering av skatter	–2,2	–1,3	0,8
Skatt på reavinster	–0,6	1,0	0,0
Reformer	0,4	0,7	0,7
Skattesänkningar	1,0	1,6	1,9
Underliggande ökning	4,0	2,3	2,0
Sysselsättning, arbetade timmar	1,5	0,9	0,4

¹ Utvecklingen år 2000 redovisas exklusive effekten av Svenska kyrkans överföring till hushållssektorn.

² Minus innebär att posten ger ett negativt bidrag till förändringen av hushållens disponibla inkomster och tvärtom.

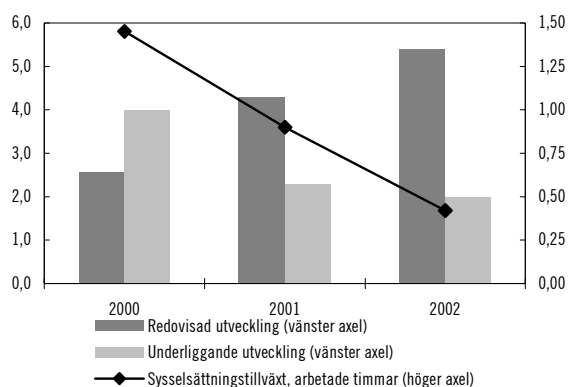
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Reavinster ingår inte i hushållens inkomster i nationalräkenskapernas redovisning. Försäljning av t.ex. aktier redovisas med hela försäljningsbeloppet som ett minskat sparande. Skatter på reavinster minskar däremot de redovisade hushållsinkomsterna. Skatterna på reavinster steg med ca 6 miljarder kronor mellan 1999 och 2000 och väntas sjunka med ca 11 miljarder kronor mellan 2000 och 2001, vilket påverkar den redovisade inkomstutvecklingen negativt 2000 och positivt 2001.

⁶ Det nya studiemedelssystemet samt höjda nivåer i a-kassan infördes båda fr.o.m. den 1 juli 2001 vilket gör att de påverkar disponibelinkomstutvecklingen positivt även 2002 med ett halvårs effekt.

Diagram 9.1 Real disponibel inkomst 2000–2002

Procentuell förändring



Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Utgiftsreformer och skattesänkningar bidrar under perioden starkt till tillväxten av den disponibla inkomsten. Diagram 9.1 visar de redovisade och justerade utvecklingstalen samt sysselsättningsutvecklingen mätt som antal arbetade timmar. Som framgår av diagrammet finns det ett tydligt samband mellan den underliggande, justerade utvecklingen av real disponibel inkomst och sysselsättningsutvecklingen.

Sparkvot⁷

Den kraftiga ökningen av hushållens inkomster medför att sparkvoten, exklusive sparande i avtalspensioner, under innevarande år väntas bli positiv för första gången sedan 1997. Sparkvoten, exkl. sparande i avtalspensioner, prognoseras uppgå till 1,1 % i år och bedöms nästa år stiga till 3,6 %.

Tabell 9.4 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst

	2000	2001	2002	2003	2004
Nettosparande:					
Exklusive sparande i avtalspensioner	-1,6	1,1	3,6	3,9	3,4
Inklusive sparande i avtalspensioner	2,0	4,4	6,8	7,2	7,0
Hushållens finansiella sparande ¹	2,4	4,8	6,8	6,8	6,1

¹ Inklusive sparande i avtalspensioner

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

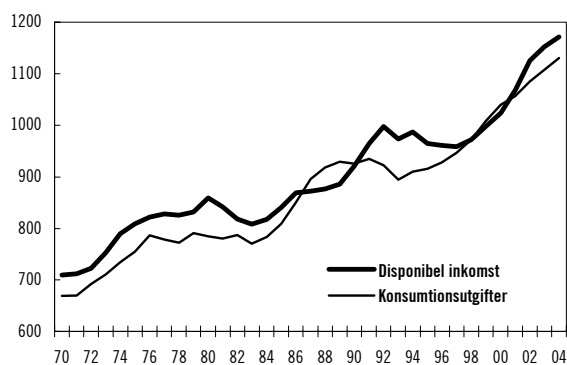
⁷ I nationalräkenskaperna enligt ENS 1995 redovisas sparandet inklusive sparande i avtalspensioner. I den tidigare definitionen ingick inte sparande i avtalspensioner. Eftersom sparande i avtalspensioner är låst och består av ett kapital som hushållen ej direkt förfogar över används i första hand sparande exklusive avtalspensioner i analysen av hushållens sparande.

9.2 Hushållens konsumtionsutgifter

De senaste årens höga tillväxt i hushållens konsumtion har dämpats. Det är för närvarande svårt att bedöma hur varaktig och kraftig avmattningen är. Hushållens förmögenhetsställning är god och den disponibla inkomsten väntas växa i hög takt både i år och nästa år. Den svagare sysselsättningsutvecklingen och den ökade osäkerheten bland hushållen om den ekonomiska utvecklingen talar dock för att hushållen, framför allt i år, kommer att använda en större del av den disponibla inkomsten till sparande än vad som varit fallet under de senaste åren. Sammantaget bedöms konsumtionen växa med drygt 1,5 % i år och drygt 2,5 % nästa år. Osäkerheten i bedömningen är stor.

Diagram 9.2 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser referensår 2000



Anm: Uppgifterna avser hushållssektorn exklusive Svenska kyrkan.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Under de senaste åren har hushållens konsumtion ökat kraftigt (se diagram 9.2) och bidragit starkt till den höga tillväxten i svensk ekonomi. Konsumtionen uppvisade särskilt höga tillväxttakter från och med andra halvåret 1998 till och med första halvåret 2000. Sedan dess har ökningstakten dämpats betydligt. Sista kvartalet förra året var konsumtionstillväxten på årsbasis nära noll. Av nationalräkenskaperna för första kvartalet i år framgår att konsumtionen ökade med drygt 1 % jämfört med första kvartalet 2000. Konsumtionen av varaktiga varor ökade inte alls, något som till stor del kan hänföras till att nybilsförsäljningen minskade med hela 23 %. Tillväxten för andra varaktiga varor än bilar, som förra året successivt avtog från 20 % på årsbasis första kvartalet till 11 % sista kvartalet, fortsatte att minska till 7 %. När det gäller konsumtionen av tjänster var bilden sammansatt. För flera slag av tjänster växte konsumtionen i relativt god

takt. Ett undantag var dock konsumtionen av finansiella tjänster som minskade kraftigt.

För andra kvartalet 2001 finns än så länge bara mycket preliminära beräkningar från nationalräkenskaperna. Enligt dessa växte den totala konsumtionen alltjämt i en betydligt lägre takt, 1 % på årsbasis, än den gjorde motsvarande period förra året. Bilinköpen fortsatte att minska mycket kraftigt, medan konsumtionen av tjänster och detaljhandelsvaror föreföll uppvisa något högre ökningstakter än i vintras. Enligt SCB:s säsongrensade tidsserie ökade den totala konsumtionen knappast alls från första till andra kvartalet. Av de preliminära nationalräkenskaperna för andra kvartalet framgår inte hur konsumtionen av detaljhandelsvaror fördelade sig på varaktiga och mindre varaktiga varor, men enligt SCB:s statistik över detaljhandels omsättning har dämpningen varit tydlig i sällanköpsvaruhandeln.

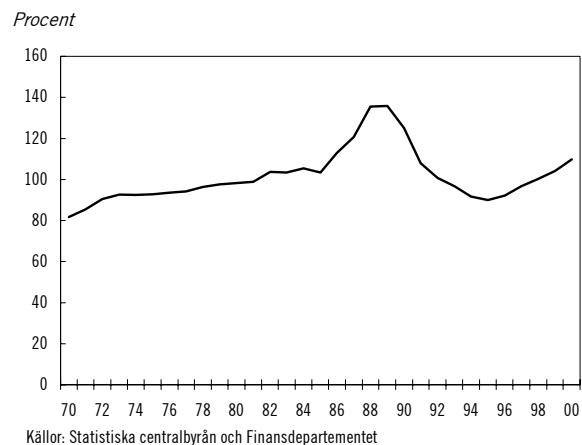
En avmattning i konsumtionen av bilar och andra varaktiga varor har varit väntad. De mycket omfattande inköpen av sådana varor under de senaste åren kan delvis ha haft att göra med ett behov av att ersätta förslitna kapitalvaror efter en relativt lång period tidigare under 1990-talet med låg konsumtion. När detta behov minskar i betydelse är det rimligt att dessa investeringsliknande inköp till viss del ersätts av sparande. Fallet i bilkonsumtionen och avmattningen i konsumtionen av andra varaktiga varor är dock större än vad som har förutsetts i de senaste prognoserna. Konsumtionen av dessa varor har historiskt följt ett cykliskt förlopp. En fråga av betydelse för konjunkturbedömningen är därför huruvida förloppet för konsumtionen av kapitalvaror under senare tid innebär en tillfällig avmattning eller är början på en mer varaktig cyklisk konsumtionsnedgång. Det kan dock vara värt att påpeka att en stor – och med tiden växande – andel av konsumtionen avser tjänster. Tjänstekonsumtionen är mindre cyklisk (även då bostäder exkluderas), men även för denna komponent förefaller tillväxten dämpas för närvarande. (Se även fördjupningsrutan på sid. 52.) Kapitalvarornas cykliska utveckling kan således ha en viss betydelse för konsumtionstillväxten framöver, men hushållens grundläggande ekonomiska villkor och deras bedömning av framtidsutsikterna är avgörande.

De senaste årens ekonomiska utveckling har varit gynnsam för hushållen. En mycket hög sysselsättningstillväxt, en stark utveckling av den reala disponibla inkomsten och en stor real och

finansiell förmögenhet har, tillsammans med bl.a. starka offentliga finanser, bidragit till att hushållens förtroende för den ekonomiska utvecklingen varit god och till att konsumtionen vuxit i snabb takt.

Utvecklingen av de finansiella tillgångarnas värde har varit dramatisk under de senaste åren, främst till följd av variationerna på aktiemarknaden. Hushållens finansiella nettoförmögenhet ökade med 330 miljarder kronor (22 %) från slutet av tredje kvartalet 1999 till slutet av första kvartalet 2000. Ett år senare, vid utgången av första kvartalet 2001, hade förmögenheten minskat med ca 420 miljarder kronor och låg därmed på ungefär samma nivå som två år tidigare. Samtidigt som de finansiella tillgångarnas värde har minskat har den reala förmögenheten fortsatt att växa tack vare stigande småhuspriser. Småhuspriserna låg under våren och sommaren 2001 ca 7 % högre än under motsvarande period förra året, vilket innebär att prisökningstakten har dämpats något. Antalet överlåtelser har minskat något. Under såväl uppgången som nedgången på börsen har hushållens skulder fortsatt att växa. Enligt Finansinspektionens Sparbarometer var hushållens samlade bruttoskuld vid utgången av andra kvartalet i år 9 % högre än ett år tidigare (se diagram 9.3). I fördjupningsrutan på sid. 53 återfinns en mer detaljerad genomgång av hushållens förmögenhetsutveckling under de senaste åren.

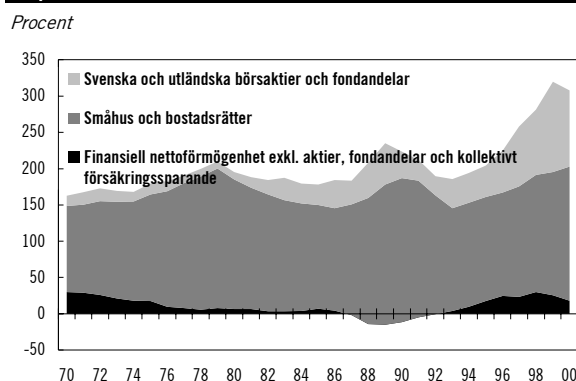
Diagram 9.3 Hushållens bruttoskuld i förhållande till disponibel inkomst



Sannolikt bidrog den snabba förmögenhetsökningen under 1999 och början av 2000 till den starka konsumtionstillväxten under samma period. Det är också troligt att den kraftigt försämrade finansiella förmögenhetsställningen därefter har bidragit till att konsumtionsdämpningen har

blivit kraftigare än vad som kunde förväntas mot bakgrund av bl.a. inkomstutvecklingen. I diagram 9.4 illustreras en uppskattning av hushållens förmögenhet i förhållande till den disponibla inkomsten. Som framgår av diagrammet måste hushållens samlade förmögenhetsställning betecknas som mycket god även efter den senaste tidens försvagning, vilket ger stöd för fortsatt konsumtionstillväxt. Prognosen bygger inte på antaganden om några kraftiga svängningar i tillgångspriserna under prognosperioden.

Diagram 9.4 Hushållens förmögenhet i förhållande till disponibel inkomst



Anm: Finansiella tillgångar redovisas här exkl. finansräkenskapernas post "övriga finansiella tillgångar".

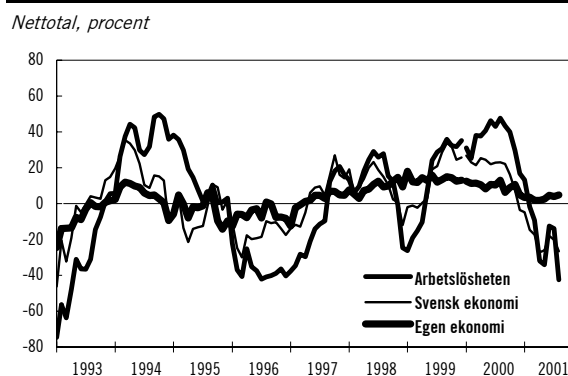
Källor: Statistiska centralbyrån (finansräkenskaperna) och Finansdepartementet

Den kraftiga sysselsättningsökningen under de två senaste åren har sannolikt varit en viktig anledning till hushållens goda tillförsikt och höga konsumtion. Hushållens reala disponibla inkomster har ökat kraftigt tack vare bl.a. löneökningar, skattesänkningar och låg inflation. Den ökade inflationen i år kan dock ha bidragit till dämpningen av konsumtionen. Som nämnts i avsnitt 6 bedöms sysselsättningen, mätt som årsgenomsnitt, fortsätta växa i år och nästa år. Sysselsättningsutvecklingen beräknas dock bli betydligt svagare under loppet av 2001 än under förra året. Hushållens reala disponibla inkomster väntas öka kraftigt både i år och nästa år (se tabell 9.1). Sammantaget ger inkomstutvecklingen stöd för en fortsatt god konsumtionsökning.

Hushållens avvägning mellan konsumtion och sparande styrs delvis av deras förväntningar om den framtida ekonomiska utvecklingen. I diagram 9.5 illustreras hushållens förväntningar enligt SCB:s månatliga undersökningar av hushållens inköpsplaner (HIP). Som framgår av diagrammet försämrades hushållens förtroende för svensk ekonomi och arbetsmarknad snabbt under fjärde kvartalet förra året och under våren i år. Tilltron till det egna hushållets ekonomiska

utveckling började försvagas i början av förra året, men nedgången i denna indikator har gått betydligt långsammare. Försvagningen av indikatorerna har sannolikt haft att göra bl.a. med den kraftiga börsnedgången under slutet av 2000 och med tecknen på en internationell konjunkturavmattning. För närvarande är bilden något splittad. Under sommaren föreföll försämringen i tillförsikt stanna av, men i augusti blev hushållen enligt HIP åter mer pessimistiska beträffande svensk ekonomi och, framför allt, beträffande arbetslöshetens utveckling. Nivån för dessa två indikatorer är avsevärt lägre än för ett år sedan, och sedan årsskiftet överväger pessimismen bland de svarande. Den indikator som bör vara mest relevant för att bedöma hushållens sparande- och konsumtionsbeslut, nämligen förtroendet för den egna hushållsekonomin utveckling, har å andra sidan förstärkts något sedan april.

Diagram 9.5 Hushållens förväntningar om ekonomin tolv månader framåt



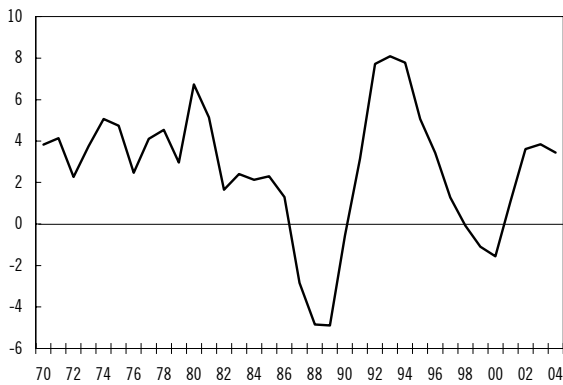
Anm: Serierna är brutna 1 jan. 2000 p.g.a. en metodomläggning. I diagrammet har värdena för 2000–2001 anpassats till tidigare nivåer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Hushållens nettosparkvot, exklusive sparande i avtalspensioner, har sedan 1998 varit negativ (se diagram 9.6). Detta förhållande bör ses mot bakgrund av hushållens positiva förmögenhetsutveckling, deras optimistiska förväntningar och den starka ökningen av kapitalvarukonsumtionen under perioden. De senaste kvartalets dämpade konsumtion, den svagare sysselsättnings-tillväxten och den osäkerhet om den ekonomiska utvecklingen som kommer till uttryck i HIP-enkäterna talar för att hushållen under prognosperioden kommer att vilja använda en större andel av inkomsten till sparande. Den mycket starka förväntade inkomstutvecklingen gör att hushållens konsumtion ändå kan växa i god takt nästa år, efter en något svagare utveckling i år.

Diagram 9.6 Hushållens nettosparkvot. Sparande (exkl. avtalspensioner) i förhållande till disponibel inkomst

Procent



Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Sammanfattningsvis bedöms konsumtionen öka i lägre takt i år än förra året. Den svagare sysselsättningsutvecklingen och hushållens ökade osäkerhet om den ekonomiska utvecklingen talar för en stigande sparkvot. Den kraftiga väntade disponibelinkomstökningen och hushållssektorns i grunden goda förmögenhetsställning talar för att konsumtionen ändå blir relativt hög. Den väntade konjunkturåterhämtningen, den starkare sysselsättningsutvecklingen under loppet av 2002 och en kraftigt ökande real disponibel inkomst förutses bidra till att konsumtionen åter växer i högre takt nästa år. Hushållens konsumtionsutgifter väntas stiga med drygt 1,5 % i år och med drygt 2,5 % nästa år, men osäkerheten i prognosen bör betonas. Hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen bedöms ha stor betydelse för konsumtionsutvecklingen under prognosperioden. En försenad konjunkturåterhämtning och en sämre utveckling än väntat av sysselsättningen och de offentliga finanserna är faktorer som skulle kunna påverka tillförsikten och konsumtionen negativt.

Under kalkylperioden 2003–2004 väntas en något svagare sysselsättningstillväxt. Den reala disponibla inkomsten väntas också öka i lägre takt. Konsumtionstillväxten beräknas därför avta till drygt 2 % per år.

Sammansättningen av hushållens konsumtionsutgifter

Sammanställningen av hushållens konsumtion varierar över tiden. I följande avsnitt beskrivs såväl den trendmässiga som den cykliska utvecklingen för olika komponenter.

Totalt sett har den genomsnittliga årliga tillväxttakten för hushållens konsumtionsutgifter varit drygt 1,5 %, mätt i fasta priser, under perioden 1980–2000. Utvecklingen har gått från en relativt stor andel varukonsumtion till en allt mer tjänsteintensiv konsumtion. Vid en uppdelning av konsumtionen efter varaktighet utkristalleras stora skillnader mellan de olika varaktighetsgrupperna. Bland varor är det framför allt *varaktiga varor* som ökat mycket. Till *varaktiga varor* räknas bl.a. *bilar*, av vilka konsumtionen ökat med i genomsnitt 5 % per år. I *delvis varaktiga varor* ingår bl.a. kläder, skor, böcker och skivor. Under perioden har denna grupp haft en genomsnittlig årlig tillväxt på måttliga 0,2 %, och dess andel av total konsumtion har minskat betydligt. Nära en tredjedel av hushållens totala konsumtion utgörs av *icke-varaktiga varor*, som i genomsnitt ökat med 0,7 % per år. Varusammansättningen har således ändrats i riktning mot en relativt större andel *varaktiga varor*. Konsumtionen av *varaktiga varor* kan ur teoretisk synvinkel snarare betraktas som investeringar än konsumtion. Utvecklingen av konsumtionen de senaste decennierna visar således att hushållens investeringsandel ökar i den totala varukorgen. Slutsatsen bör dock tolkas försiktigt, eftersom konsumtionen av *varaktiga varor* var stark även av konjunkturella skäl i slutet av perioden (se även nedan).

Ungefär hälften av hushållens totala konsumtionsutgifter utgörs av tjänster, vilka i sin tur kan delas upp i *bostad* och *övriga tjänster*. Boende utgör närmare en fjärdedel av hushållens totala konsumtionsutgifter, och har årligen vuxit med i genomsnitt 1 %. *Övriga tjänster* utgör ungefär en lika stor del som bostäder men har vuxit betydligt mer, närmare 4 % per år. Till följd av den starka tillväxten, och den stora andelen, har *övriga tjänster* bidragit starkt till den totala konsumtionstillväxten under perioden. Om *övriga tjänster* även framöver kommer att växa som andel av konsumtionen kan detta få konsekvenser för bl.a. produktivitetstillväxten och kapitalbildningen.

Hushållens konsumtionsutgifter efter varaktighetsgrupp

	Andel av total konsumtion		Årlig procentuell volymförändring				
	1980	2000	1980 –2000	1981 –85	1986 –90	1991 –95	1996 –00
<i>Varor</i>							
Bilar	2,7	3,8	4,9	3,3	5,1	-3,3	14,7
Övriga varaktiga	7,3	5,9	3,6	-1,3	4,8	-0,6	11,4
Delvis varaktiga	17,1	9,4	0,2	-1,9	2,9	-3,4	3,4
Icke-varaktiga	38,7	30,6	0,7	0,5	1,2	0,8	0,3
<i>Tjänster</i>							
Bostad	18,9	24,2	1,0	1,4	1,2	0,8	0,4
Övriga tjänster	15,3	26,1	3,9	4,3	5,7	1,5	4,1
Totalt ¹	100,0	100,0	1,6	1,2	2,5	0,3	2,4

Anm: Andelarna är beräknade i löpande priser, vilket innebär att förändringen i andelar beror både av volymförändring och av förändringar i relativpriser.

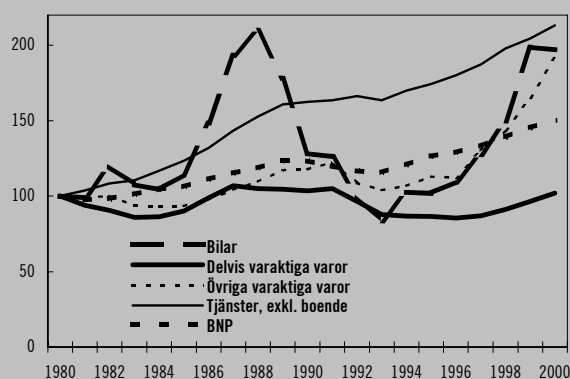
¹ Total konsumtion exklusive turistnetto (hushållens konsumtion i utlandet minus utländsk konsumtion i Sverige) och hushållens ideella organisationer (HIO).

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

För bl.a. prognosmakare kan det även vara av intresse att studera hur konsumtionen kortsiktigt varierar kring den långsiktiga tillväxttrenden. Under perioden 1980–2000 har konsumtionen av *varaktiga varor*, i synnerhet bilar, och *delvis varaktiga varor* uppvisat ett tydligt cykliskt mönster (se diagram). Konsumtionen av *varaktiga varor* har under perioden 1995–2000 – en period karaktäriserad av en god ekonomisk utveckling – ökat med i genomsnitt drygt 12 % per år. Även tjänstekonsumtionen samvarierar med konjunkturen, om än inte i lika stor utsträckning som *varaktiga varor*.

Konsumtionsutveckling, olika varaktighetsgrupper, och BNP

Index (1980=100), fasta priser



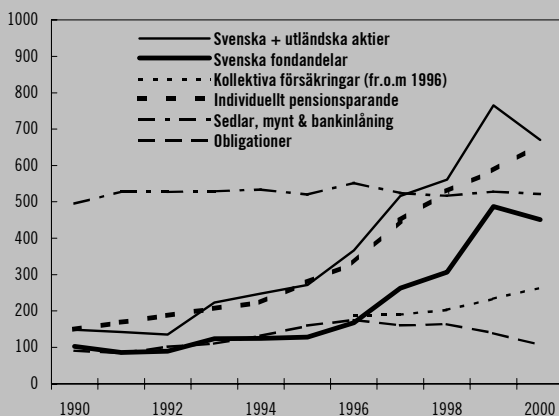
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Hushållens förmögenhetsutveckling

Hushållens totala nettoförmögenhet kulminerade i mars föregående år. Sedan dess har nettoförmögenheten successivt minskat, framför allt beroende på minskade tillgångar i aktier. Den finansiella nettoförmögenheten, inkl. kollektiva försäkringar, var drygt 400 mdkr (ca 22 %) lägre vid utgången av första kvartalet 2001 än vid samma tidpunkt föregående år. Trots en kraftig nedgång i aktiepriserna, och en inbromsning i ökningstakten för småhuspriserna, är hushållens totala nettoförmögenhet historiskt sett fortfarande mycket hög. Detta beror främst på den tämligen dramatiska utvecklingen under den senare delen av 1990-talet. Under perioden 1993–2000 fördubblades hushållens finansiella tillgångar i nominella termer och uppgick vid utgången av 2000 till ca 2 450 mdkr.⁸ Det bör nämnas att den finansiella nettoställningen både bestäms av det finansiella sparandet och av värdeförändringen. Främst härrör förmögenhetsupbyggnaden från den gynnsamma utvecklingen av aktiepriserna (se diagram). Hushållens värde av aktieinnehav i nominella termer, inklusive svenska fondandelar, ökade under perioden med ca 740 mdkr. Även hushållens tillgångar i försäkringar har ökat i snabb takt. I slutet av det första kvartalet i år var den största andelen, närmare 40 %, av hushållens tillgångar placerade i försäkringstillgångar, inkl. kollektiva försäkringar. Tillgångarna i individuellt pensionssparande, inkl. fondförsäkringssparande, har tredubblats och uppgick år 2000 till ca 700 mdkr.

Hushållens finansiella förmögenhetsställning

Värde vid respektive års slut, miljarder kronor, löpande priser



Källa: Statistiska centralbyrån

Kollektiva försäkringar utgjorde år 2000 ca 10 % av hushållens totala finansiella tillgångar. Utöver ökningen av den finansiella förmögenheten 1993–2000 har den reala förmögenheten, mätt som marknadsvärdet av beståndet småhus- och bostadsrättsinnehav, under samma period ökat markant. Hushållens totala nettoförmögenhet, inkl. reala tillgångar, fördubblades under perioden (se tabell). En tillbakablick över tre decennier visar att utvecklingen under 1990-talet varit extraordinär. Inte under någon period har hushållens reala och finansiella förmögenhet samtidigt ökat på ett motsvarande sätt, och den samlade förmögenhetsställningen är därför, trots det senaste årets svaga utveckling, mycket god.

Hushållens förmögenhet

Värde vid respektive års slut, miljarder kronor, löpande priser

	1993	1997	1998	1999	2000
Finansiell nettoförmögenhet	383	993	1 121	1 495	1 315
Fin. tillgångar ¹	1 222	1 895	2 087	2 542	2 449
Fin. skulder	839	902	966	1 047	1 134
Real förmögenhet ²	1 228	1 424	1 554	1 708	1 907
Total nettoförmögenhet	1 611	2 417	2 675	3 203	3 222

¹ Exklusive kollektiva försäkringar och posten "Övriga finansiella tillgångar" som ingår i finansräkenskaperna.

² Årsgenomsnitt av marknadsvärden för småhus och bostadsrätter.

Källor: Statistiska centralbyrån (finansräkenskaperna) och Finansdepartementet

Förutom att få en bild av hushållens aggregerade förmögenhetsbild är det av intresse att studera hur förmögenheten är fördelad i befolkningen. I en specialstudie från SCB⁹ över förmögenhetsfördelningen 1997 framkom att 10 % av hushållen ägde 96 % av hushållens totala aktieinnehav (exkl. fonder). Aktieägandet är även demografiskt sett ojämnt fördelat. Enligt en senare publikation från SCB¹⁰ stod kvinnor endast för en tredjedel av hushållens totala aktieinnehav i slutet av juni 2001. Aktieägandet är dessutom mer koncentrerat till äldre personer: drygt hälften av hushållens aktieförmögenhet ägdes av personer äldre än 55 år och närmare 80 % av aktieförmögenheten ägdes av personer äldre än 45 år. Om det är så att olika demografiska och sociala grupper har olika konsumtionsbenägenheter kan den skeva förmögenhetsfördelningen påverka den aggregerade effekten av förmögenhet på konsumtion.

⁹ SCB, 2000; Statistiska meddelanden, IF 55 SM 0001

¹⁰ SCB, 2001; Statistiska meddelanden, FM 20 SM 0103

⁸ I diagram 9.3 visas förmögenhetsutv. som andel av disponibel inkomst.

10 Investeringar

Investeringarna ökade förra året med 4,5 % mätt som årsgenomsnitt. Uppgången fortsatte under första halvåret i år då investeringarna växte med 3,4 % i jämförelse med motsvarande period 2000. Näringslivets investeringar steg inledningsvis i år medan offentliga myndigheters föll.

De totala investeringarna bedöms fortsätta att öka både i år och nästa år. Industriföretagen har planer på att utöka produktionskapaciteten i år men det kraftigt försvagade konjunkturläget i industrin torde medföra att behovet av att bygga ut kapaciteten under nästa år kommer att vara mycket begränsat. En fortsatt tillväxt i tjänsektorn och utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefonnät är viktiga förklaringar till att investeringarna i näringslivet som helhet ändå beräknas öka med ca 4 % både i år och nästa år.

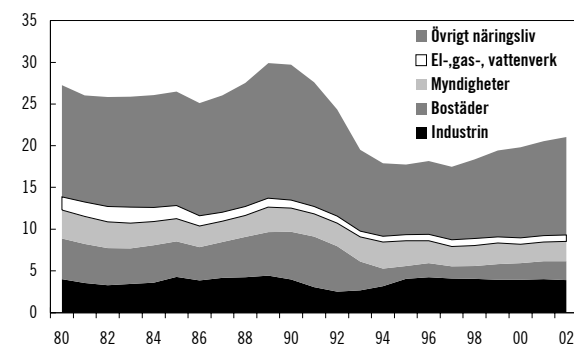
Enligt nationalräkenskaperna föll investeringarna inom offentliga myndigheter kraftigt förra året och var alltså fortsatt låga inledningsvis i år. I den kommunala sektorn finns planer på ökade investeringar vilket, tillsammans med ökade statliga satsningar på vägar och järnvägar, medför att offentliga myndigheters investeringar åter stiger från och med andra halvåret i år.

Det starka läget på arbetsmarknaden och kraftigt stigande disponibla inkomster för hushållen talar för en fortsatt ökning av bostadsbyggandet. Uppgången dämpas dock av utbudsrestriktioner. Såväl i år som nästa år beräknas bostadsinvesteringarna stiga med ca 8 %.

Sammantaget väntas investeringarna växa med 4,3 % i år och med 4,9 % nästa år, vilket innebär att investeringarnas andel av BNP beräknas fortsätta att öka, se diagram 10.1.

Diagram 10.1 Investeringar, andel av BNP

Procent



Anm: Löpande priser. El-, gas-, och vattenverk 1980–1992 är enligt de gamla nationalräkenskaperna.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Det råder stor osäkerhet om utvecklingen av konjunkturen och därmed också av investeringarna. Om efterfrågan på svensk produktion blir svagare än vad som antas i denna prognos får det negativa konsekvenser för investeringsutvecklingen. Det är också osäkert i vilken utsträckning näringslivet har överraskats av konjunkturedgången och huruvida det senaste årets investeringsbeslut grundades på alltför optimistiska förväntningar om efterfrågeutvecklingen. Om så är fallet kan näringslivet ha en större produktionskapacitet än nödvändigt, vilket drastiskt minskar behovet av nyinvesteringar framför allt nästa år.

I den medelfristiga kalkylen, dvs. för åren 2003 och 2004, antas en viss återhämtning ske och BNP-tillväxten antas överstiga den långsiktigt hållbara. Därmed beräknas även investeringarna öka i relativt hög takt. Bostadsinvesteringarna antas nå en långsiktigt hållbar nivå i det medelfristiga perspektivet, vilket innebär en kraftig uppgång från dagens låga nivå.

Tabell 10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kronor		Procentuell volymförändring			
	2000	2001	2002	2003	2004	
<i>Näringslivet</i>	267	6,4	4,0	4,5	4,1	3,3
Industri	82	3,1	3,5	0,4	5,5	5,0
Övrigt näringsliv	185	8,0	4,3	6,3	3,6	2,6
<i>Bostäder</i>	41	7,9	8,6	7,7	15,0	15,0
Nybyggnad	19	19,3	13,7	12,5	–	–
Ombyggnad	22	–0,7	4,0	3,0	–	–
<i>Offentliga myndigheter</i>	48	–7,4	2,4	4,4	2,4	2,0
Totalt	356	4,5	4,3	4,9	5,3	4,7
Därav						
Maskiner	172	4,0	3,4	3,5	4,5	3,4
Byggnader	127	4,5	5,7	6,9	6,8	6,8
Övrigt	57	6,5	4,4	4,3	4,0	3,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

10.1 Näringslivet

Industrin

Under förra året steg industriproduktionen med drygt 6%. Uppgången var bred och berörde flertalet branscher. Industrins kapitalkvot, dvs. värdet av maskiner, byggnader och dataprogram i förhållande till produktionsnivån, föll kraftigt förra året (se diagram 10.2). Nedgången i kvoten indikerar att resursutnyttjandet steg. Bilden av

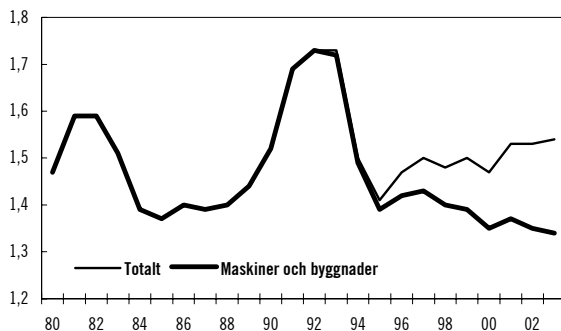
ett mer ansträngt resursläge i industrin under förra året överensstämmer i stora drag med KI:s barometer. Barometern visar emellertid också att kapacitetsutnyttjandet föll kraftigt mot slutet av året och inledningsvis i år i samband med den allmänna försvagningen av industrikonjunkturen.

Enligt SCB:s investeringsenkät från i maj uppger industriföretagen att man för i år har investeringsplaner som innebär en volymökning på ca 6 % i jämförelse med 2000. Mot bakgrund av det svaga konjunkturläget förefaller planerna vara expansiva, men dessa planer är troligen delvis ett resultat av det höga kapacitetsutnyttjandet förra året. Vid enkät tillfället i maj har företagen under 1990-talet i regel överskattat investeringsutvecklingen. Investeringsstillväxten förefaller således bli svagare än vad företagen har uppgivit i SCB:s enkät. I år bedöms industrins investeringar stiga med 3,5 %.

Under senare delen av innevarande år väntas industriproduktionen åter stiga i takt med att den internationella tillväxten återhämtar sig. Det kraftigt försvagade konjunkturläget för industrin i år bedöms dock medföra att det i början av nästa år finns ledig produktionskapacitet som kan tas i anspråk för att möta den stigande efterfrågan. Behovet av nyinvesteringar bör således vara litet. Därmed väntas investeringsutvecklingen i industrin bli svag nästa år.

Föreliggande prognos medför att kapitalkvoten avseende maskiner och byggnader faller fr.o.m. nästa år. Nedgången i kvoten skulle kunna ses som ett argument för att utbyggnaden av produktionskapaciteten kan bli något högre än prognoserat givet den antagna produktionsutvecklingen. Svårigheterna med att bedöma såväl den kortsiktiga som den långsiktiga utvecklingen av kapitalkvoterna bör dock understrykas.

Diagram 10.2 Kapitalkvoten i industrin



Anm: Kapitalkvoten definieras som kvoten mellan kapitalstocken och förädlingsvärdet i industrin, uttryckt i 2000 års priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Övrigt näringsliv

Investeringarna i näringslivet exklusive industrin har under de tre senaste åren ökat med i genomsnitt 10 % per år. Utvecklingen har varit särskilt stark i flertalet tjänstebranscher. Även byggindustrin har byggt ut produktionskapaciteten i betydande utsträckning medan det för andra varuproducerande branscher såsom jord- och skogsbruk har noterats fallande investeringar. Mönstret har i stort sett varit detsamma under första halvåret i år då investeringstillväxten i övrigt näringsliv uppgick till 5,2 % enligt de preliminära nationalräkenskaperna.

Tabell 10.2 Övriga näringslivets investeringar

	Miljarder kronor		Procentuell förändring		
	2000	1999	2000	2001	2002
Varuproducenter					
Jord- och skogsbruk	9	-5,2	-0,8	2,8	2,3
Energi- och vattenverk	16	-9,0	6,2	3,5	2,2
Byggindustri	9	17,4	1,9	5,7	5,4
Tjänsteproducenter					
Handel	25	-1,0	6,1	3,5	1,1
Finansiell verksamhet	8	15,3	-4,9	1,4	3,0
Företagstjänsteverksamhet	29	10,7	3,0	5,4	1,7
Hushållsverksamhet	11	9,3	14,6	4,4	3,3
Fastighetsverksamhet	19	3,6	13,5	5,6	1,6
Övrig tjänsteverksamhet					
Övrig tjänsteverksamhet	59	27,7	13,8	4,2	15,1
därav transport	36	42,3	6,1	-2,3	3,2
post och tele	16	8,1	36,9	18,8	41,7
övrigt	7	6,7	9,8	4,5	3,0
Summa	185	10,0	8,0	4,3	6,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Aktiviteten och investeringarna i tjänstebranscherna väntas generellt sett fortsätta att öka både i år och nästa år. SCB:s investeringsenkät ger stöd för en sådan prognos. Investeringsstillväxten väntas dock dämpas i jämförelse med de senaste åren, framför allt på grund av att hushållens efterfrågan går in i en långsammare tillväxtfas. Även investeringsutvecklingen i tjänsteverksamheter relaterade till industrin bedöms bli lägre än tidigare. Avmattningen i hushålls- och industrisektorn drabbar särskilt branscher såsom detalj- och partihandel samt företagstjänster men också fastighetsföretag som investerar i och hyr ut kommersiella lokaler.

Under de närmaste åren väntas utvecklingen i branschen för post- och telekommunikationer

bli särskilt stark tack vare utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefonnät. Huvuddelen av investeringarna skall göras t.o.m. 2003 då näten skall nå i stort sett hela Sveriges befolkning. Tidpunkten för och storleken på dessa investeringar är dock mycket svåra att bedöma. I denna prognos antas de uppgå till 3 miljarder kronor i år och till 11 miljarder kronor nästa år. Den direkta effekten på den totala investerings-tillväxten beräknas därmed sammantaget uppgå till ca 1,5 procentenheter per år och på BNP-tillväxten till drygt 0,2 procentenheter per år. De samlade effekterna är dock mindre på grund av undanträngning av bl.a. andra investeringar och, vad gäller BNP, genom att delar av investeringarna torde leda till ökad import snarare än ökad produktion.

Även inom andra delar av övrigt näringsliv väntas investeringarna växa de närmaste åren. Till exempel är det troligt att byggindustrin utökar sin produktionskapacitet till följd av utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefonnät, ökade infrastrukturinvesteringar och ett ökat bostadsbyggande. I transportsektorn förväntas dock investeringsutvecklingen bli negativ i år. Det beror på ett mycket svagt utfall inledningsvis i år. Under första halvåret i år bidrog fallande fartygs- och flygplansinvesteringar till att sänka den totala investeringsutvecklingen med hela 2 procentenheter.

Sammantaget beräknas investeringarna i övrigt näringsliv öka med 4,3 % i år och med 6,3 % nästa år.

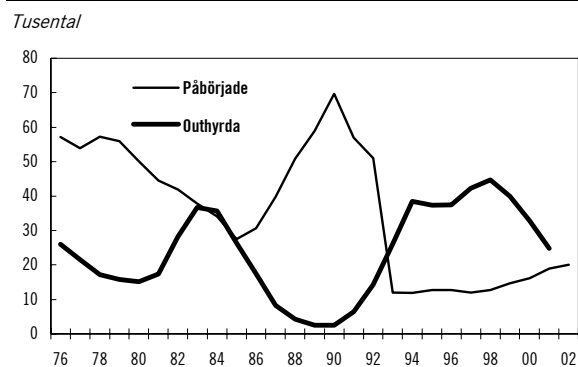
10.2 Bostäder

Som framgår av diagram 10.1 föll investeringarnas andel av BNP kraftigt under inledningen av 1990-talet. En viktig förklaring till nedgången är fallet i bostadsinvesteringar. Under 1980-talet påbörjades i genomsnitt 41 600 nybyggnationer av lägenheter per år. Från toppåret 1990 då 69 600 nybyggnationer av lägenheter påbörjades föll antalet snabbt och låg i genomsnitt på 13 000 lägenheter under senare delen av 1990-talet, se diagram 10.3. Förra året påbörjades ca 16 200 lägenheter enligt SCB. Detta är visserligen 10 % fler än året före men samtidigt innebär det att endast 1,8 lägenheter per 1 000 invånare påbörjades. Boverket räknar med att det historiska genomsnittet i Sverige och jämförbara länder är 5 lägenheter per 1 000 invånare, vilket i Sveriges

fall i dag skulle motsvara drygt 40 000 lägenheter. Boverkets kommunenkät visar att närmare hälften av Sveriges befolkning numera bor i kommuner med bostadsbrist. Av enkäten framgår också att enligt kommunernas egna bedömningar kommer bostadsbyggandet att öka i år.

En möjlig orsak till att bostadsbyggandet har varit förhållandevis begränsat de senaste åren trots många i grunden gynnsamma omständigheter är bl.a. brist på planerad tomtmark i de expansiva storstadsområdena där det också råder brist på byggnadsarbetare. Arbetslösheten för byggnadsarbetare var i juli i år 7,5 % i landet som helhet men endast 2,4 % i Stockholmsområdet enligt byggnadsarbetarnas fackliga organisation.

Diagram 10.3 Antalet outhyrda lägenheter respektive påbörjade nybyggnationer av lägenheter



Anm: Antalet outhyrda lägenheter i allmännyttan per 1 mars. Antalet påbörjade nybyggnationer av lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

De senaste utfallen och indikatorerna ger en något splittrad bild av bostadsbyggandet. Enligt preliminär statistik från SCB har byggandet ökat inledningsvis i år. Under första halvåret i år påbörjades ca 9 000 nybyggnationer av lägenheter. Det motsvarar en ökning med 12 % i jämförelse med motsvarande period 2000. Byggandet av flerfamiljshus stod för den största ökningen. De regionala skillnaderna är alltjämt stora. Huspriserna har legat stilla de senaste månaderna men var i juli i år fortfarande 7 % högre än för ett år sedan samtidigt som antalet outhyrda lägenheter minskade. KI:s barometer visar att förväntningarna om bostadsbyggandet är och har varit mycket positiva under de senaste två åren. Samtidigt kan en besvikelse noteras såtillvida att de positiva förväntningarna sällan har infriats. Under första halvåret i år steg antalet beviljade bygglov med en giltighetstid på 5 år med 3 % i jämförelse med samma period förra året medan orderingången till småhusfabrikanterna minskade under samma period.

Flera fundamentala faktorer talar för att bostadsbyggandet kommer att öka de närmaste åren. Som visas i avsnitt 9 är hushållens ekonomiska situation fortfarande stark i ett historiskt perspektiv trots nedgången på Stockholmsbörsen. Hushållens reala disponibla inkomster beräknas öka med drygt 4 % i år och med drygt 5 % nästa år vilket, tillsammans med en fortsatt stabil utveckling på arbetsmarknaden, är de främsta orsakerna till att efterfrågan på bostäder bedöms stiga. Bidraget till byggandet av hyresrätter samt stöden till studentbostäder och ekologiskt byggande väntas också bidra till ökade bostadsinvesteringar de närmaste åren.

Sammantaget beräknas bostadsbyggandet tillta framöver. Ovan nämnda utbudsrestriktioner väntas emellertid bidra till att dämpa bostadsinvesteringarna också i prognosen. I år beräknas antalet påbörjade nybyggnationer av lägenheter uppgå till 19 000 för att sedan stiga till 20 000 nästa år. Av samma orsaker bedöms även antalet påbörjade ombyggnationer öka, från 18 000 lägenheter förra året till 22 000 i år och till 23 000 nästa år.

10.3 Lager

Under förra året gav lagerinvesteringarna ett bidrag till BNP-tillväxten på 0,6 % av BNP. Lageruppbyggnaden, som skedde i både handeln och industrin, förefaller till största delen ha varit ofrivillig. Därmed bedöms dessa lager successivt justeras till produktionsnivån i år och nästa år, vilket antas dämpa produktionstillväxten med motsvarande 0,3 % av BNP i år och med 0,2 % av BNP nästa år. Eftersom den förväntade lageranpassningen även bedöms dämpa importtillväxten är lagerförändringarnas totala negativa effekt på BNP-utvecklingen mindre än så. Under 2003 och 2004 antas förändringarna av lagren vara tillväxtneutrala.

Den kraftiga dämpningen av industrikonjunkturen syns tydligt i lagerutvecklingen. I takt med den överraskande snabba nedgången i order från såväl de globala som de inhemska marknaderna mot slutet av förra året växte industrins lager enligt nationalräkenskaperna. Samtidigt föll leveranstiderna och industriföretagens missnöje med lagersituationen ökade enligt KI:s barometer. Missnöjet har ökat ytterligare inledningsvis i år. Nettotalen, dvs. andelen företag som anger att lagren är för stora minus andelen som uppger att

de är för små, låg under andra kvartalet i år på den högsta nivån sedan början av 1990-talet. Även beräkningar över lagerkvoten, dvs. lagren i förhållande till produktionsnivån, indikerar att det finns ett behov av att justera lagernivåerna. Lageranpassningen inleddes troligen redan under andra kvartalet i år och den väntas fortgå in på nästa år. Justeringen underlättas av att efterfrågan på svenska industrivaror väntas ta fart fr.o.m. andra halvåret i år. Det bör understrykas att det råder stor osäkerhet om hur utdragen konjunkturavmattningen blir i industrisektorn och det finns en risk att lagerproblemen, och därmed behoven av att justera lagren, är större än vad som antas i denna prognos.

Även inom handeln bedöms det finnas ett behov av att justera lagernivåerna till den lägre efterfrågan. Lagerproblemen uppstod under andra halvåret i fjol då företagen troligen köpte in för mycket varor inför andra halvåret och den inhemska efterfrågan steg mindre än väntat. Detta stämmer även överens med KI:s barometer som visar att missnöjet med lagren steg kraftigt under senare delen av förra året. Liksom för industrin väntas handelns anpassning av lagren fortgå även under första halvåret nästa år.

11 Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas uppgå till 4,6 % av BNP i år. År 2002 väntas sparandet sjunka till 2,1 % av BNP. Det positiva sparandet bidrar till att den offentliga nettoskulden vänds till en positiv finansiell nettoställning redan i år. Även för 2003 och 2004 överstiger prognosen för det finansiella sparandet målet om ett överskott på 2 % av BNP.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Finansiellt sparande

År 2000 uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande till nära 85 miljarder kronor eller 4,1 % av BNP. I år beräknas sparandet stiga till nära 100 miljarder kronor eller 4,6 % av BNP, trots konjunkturedgången. Det höga sparandet i år beror delvis på periodiseringar av skatter och tillfälligt höga skatteinkomster, vilket förklaras närmare nedan.

Nästa år beräknas det finansiella sparandet sjunka till 47 miljarder kronor eller 2,1 % av BNP, dvs. något högre än målet på 2 % av BNP. Den relativt kraftiga nedgången i sparandet mellan 2001 och 2002 är en följd av de nu föreslagna skattesänkningarna samt bortfall av den stora periodiseringseffekten och de tillfälligt höga skatteinkomsterna 2001. Inkomsterna minskar kraftigt som andel av BNP och även i nominella tal. Utgifterna som andel av BNP minskar marginellt, se tabell 11.1.

År 2003 och 2004 minskar de offentliga inkomsterna och utgifterna som andel av BNP något. Den underliggande minskningen är emellertid större eftersom en omläggning till beskattad garantipension höjer både inkomster och utgifter med 0,6 % av BNP 2003. Det finansiella sparandet beräknas som andel av BNP uppgå till 2,2 % år 2003 och 2,3 % år 2004. Det överstiger målet om ett överskott på 2 % av BNP med 4 miljarder kronor 2003 och med 8 miljarder kronor 2004.

Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor

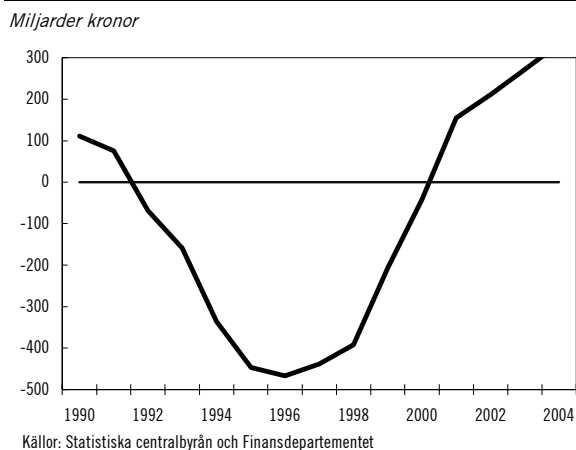
	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	1 239	1 271	1 266	1 324	1 382
<i>procent av BNP</i>	<i>59,5</i>	<i>59,1</i>	<i>56,3</i>	<i>56,2</i>	<i>56,1</i>
Skatter och avgifter	1 100	1 142	1 133	1 183	1 234
<i>procent av BNP</i>	<i>52,8</i>	<i>53,1</i>	<i>50,4</i>	<i>50,2</i>	<i>50,1</i>
Kapitalinkomster	68	57	59	64	68
Övriga inkomster	70	71	74	78	81
Utgifter	1 154	1 172	1 219	1 273	1 325
<i>procent av BNP</i>	<i>55,4</i>	<i>54,5</i>	<i>54,2</i>	<i>54,0</i>	<i>53,8</i>
Utgifter exkl. räntor	1 065	1 100	1 146	1 204	1 254
<i>procent av BNP</i>	<i>51,1</i>	<i>51,1</i>	<i>51,0</i>	<i>51,1</i>	<i>50,9</i>
Ränteutgifter	89	73	73	69	71
<i>procent av BNP</i>	<i>4,3</i>	<i>3,4</i>	<i>3,2</i>	<i>2,9</i>	<i>2,9</i>
Finansiellt sparande	85	99	47	52	57
<i>procent av BNP</i>	<i>4,1</i>	<i>4,6</i>	<i>2,1</i>	<i>2,2</i>	<i>2,3</i>
Finansiellt sparande enligt mål	42	54	45	47	49
<i>procent av BNP</i>	<i>2,0</i>	<i>2,5</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>
<i>Överskjutande överskott</i>				4	8
Finansiell ställning					
Nettoskuld	42	-154	-211	-272	-333
<i>procent av BNP</i>	<i>2,0</i>	<i>-7,2</i>	<i>-9,4</i>	<i>-11,5</i>	<i>-13,5</i>
Konsoliderad bruttoskuld	1 159	1 125	1 118	1 114	1 115
<i>procent av BNP</i>	<i>55,6</i>	<i>52,3</i>	<i>49,7</i>	<i>47,3</i>	<i>45,2</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den finansiella ställningen

Den offentliga sektorns finansiella tillgångar och skulder redovisas i Statistiska centralbyråns finansräkenskaper. Enligt de regler som gäller inom EU (ENS 1995) värderas tillgångar och skulder till marknadspris. Det innebär att förändringen av den finansiella nettoställningen inte bara bestäms av det finansiella sparandet utan också påverkas av värdeförändringar på finansiella tillgångar och skulder. Det gäller såväl orealiserade som realiserade värdeförändringar.

Diagram 11.1 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning



Den offentliga sektorns finansiella förmögenhet uppgick 1990 till över 100 miljarder kronor eller 8 % av BNP. Under den djupa krisen de första åren av 1990-talet försämrades den finansiella ställningen snabbt. Förmögenheten vändes till en nettoskuld som 1996 var 467 miljarder kronor eller nära 27 % av BNP, se diagram 11.1. Sedan 1996 har den finansiella ställningen förbättrats och 2000 beräknas nettoskulden ha uppgått till 42 miljarder kronor eller 2 % av BNP. Vid utgången av 2000 beräknas den offentliga sektorns finansiella tillgångar till 1 434 miljarder kronor och skulderna till 1 476 miljarder kronor, varav statsskulden uppgick till 1 278 miljarder kronor. Tillgångarna finns främst i pensionssystemet, men även staten har stora tillgångar, varav en del består av lågt värderade aktier i icke börsnoterade bolag som t.ex. Vin och Sprit AB och Vattenfall AB.

Överskotten i den offentliga sektorns finansiella sparande medför en fortsatt förbättring av den finansiella ställningen. Nettoskulden vänds i år till en positiv förmögenhet på drygt 7 % av BNP. Förmögenheten växer därefter i takt med det finansiella sparandet. I prognosen tas hänsyn till de effekter den förutsatta apprecieringen av

kronan har på värderingen av statsskulden. I övrigt görs inga prognoser på värdeförändringar. Genom att överskotten från och med 2002 ligger i ålderspensionssystemet kommer förmögenheten att växa genom ackumulering av finansiella tillgångar både i fördelningssystemet (1-4 AP-fonderna) och i premiepensionssystemet.

Den konsoliderade bruttoskulden, som förra året understeg referensvärdet inom EU på 60 % av BNP, fortsätter att minska.

Jämförelse med den ekonomiska vårpropositionen för 2001

Jämfört med den ekonomiska vårpropositionen har prognosen för den offentliga sektorns finansiella sparande höjts med 20 miljarder kronor 2001. Det beror på att skatteinkomsterna bedöms bli högre än väntat, trots att den ekonomiska tillväxten reviderats ned. Den kraftiga uppjusteringen av skatteinkomsterna beror till stor del på att realisationsvinster på aktier och bolagens vinster för år 2000 blev högre än vad som beräknades i vårpropositionen. Eftersom skatter på realisationsvinster inte är föremål för preliminär beskattning och vinster beskattas med eftersläpning tillgodoräknas dessa skatter den offentliga sektorn med ett års fördröjning (se fördjupningsruta efter avsnitt 11). Dessutom har sysselsättningen och i viss mån den privata konsumtionen i löpande priser inte reviderats i samma utsträckning som BNP, vilket medför att skatteinkomsterna hålls uppe. Däremot väntas, liksom i vårpropositionen, reavinsterna falla tillbaka i år till följd av börsnedgången och bolagsvinsterna beräknas sjunka, vilket har effekter på skatteinkomsterna 2002. De offentliga utgifterna väntas bli högre från och med 2002 jämfört med vårpropositionen, delvis till följd av högre basbelopp genom den oväntat höga inflationen i år. Sammantaget beräknas den offentliga sektorns finansiella sparande, exkluderat nu föreslagna skattesänkningar, vara i stort sett oförändrat 2002 jämfört med bedömningen i vårpropositionen.

Utvecklingen av den offentliga sektorns finansiella sparande

Det finansiella sparandet steg kraftigt mellan 1999 och 2000 enligt nationalräkenskapernas redovisning. Förbättringen fortsätter i år trots konjunkturnedgången. Uppgången i sparandet har skett samtidigt som skattesänkningar och andra reformer har kostat motsvarande ca 1,5 %

av BNP per år 2000 och 2001. Den redovisade utvecklingen beror emellertid till stor del på hur skatteinkomsterna periodiseras i nationalräkenskaper (se fördjupningsruta i slutet av detta avsnitt). Om skatterna i stället periodiseras till det år då skattskyldigheten uppstår framkommer en mer rättvisande bild av utvecklingen, se tabell 11.2. Det finansiella sparandet efter omperiodiseringen av skatterna ökar betydligt mindre mellan 1999 och 2000 än det redovisade sparandet. Med periodiserade skatter minskar sparandet 2001, vilket ligger mer i linje med effekten på de offentliga finanserna av konjunkturedgången och de genomförda reformerna. Den periodiserade skattekvoten (skatter som procentuell andel av BNP) faller, vilket avspeglar skattesänkningarna under 2000 och 2001. Den redovisade skattekvoten stiger däremot. Periodiseringseffekter på skatteinkomsterna är av mindre betydelse under de följande åren. Med periodiserade skatter blir inte minskningen av sparandet från 2001 till 2002 lika kraftig som nedgången i det redovisade sparandet.

Tabell 11.2 Den offentliga sektorns finansiella sparande*Korrigerad för skatteperiodisering, miljarder kronor*

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande enligt prognos	34	85	99	47	52	57
<i>Procent av BNP</i>	1,7	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
Omperiodisering av skatter	27	8	-34	-4	4	-1
Sparande med periodiserade skatter	61	93	65	43	56	56
<i>Procent av BNP</i>	3,0	4,4	3,0	1,9	2,4	2,3
Procent av BNP:						
Redovisade skatter	52,3	52,8	53,1	50,4	50,2	50,1
Periodiserade skatter	53,6	53,2	51,5	50,2	50,4	50,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Skatter och avgifter

I nationalräkenskaper redovisas den del av mervärdesskatten och tullinkomsterna som ingår som en del av EU-avgiften inte som transaktioner i den offentliga sektorn, utan som en skatt till utlandet. De totala skatterna är således större än de skatter som redovisas i den offentliga sektorn.

De totala skatteinkomsterna har stigit kraftigt de senaste åren och uppgick 2000 till 1 100 miljarder kronor eller 53,4 % av BNP (skattekvoten), se tabell 11.3. I år har skatterna sänkts med 20 miljarder kronor eller 1 % av BNP. Därav

svarar sänkt direkt skatt för hushåll för 15 miljarder kronor. Trots dessa skatteförändringar stiger den redovisade skattekvoten till 53,7 % i år. En bidragande orsak är att skatt på utdelade medel från försäkringsbolaget Alecta (f.d. SPP) tillfälligt höjer skatteinkomsterna i år.

Tabell 11.3 Skatter och avgifter*Procent av BNP*

	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens skatter och avgifter	22,4	21,9	20,3	20,5	20,4
Företagens direkta skatter	3,3	3,8	2,7	2,6	2,8
Arbetsgivar- och egenföretagaravgifter	15,1	15,1	15,0	14,9	14,8
Mervärdesskatt	7,1	7,4	7,5	7,4	7,4
Fastighetsskatt	1,1	0,9	1,0	1,0	0,9
Övriga indirekta skatter	4,4	4,6	4,4	4,2	4,0
Summa	53,4	53,7	50,8	50,6	50,3
<i>varav till EU</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,2</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

I budgetpropositionen och i andra propositioner föreslås skattesänkningar, som när alla trätt i kraft 2004 uppgår till 30 miljarder kronor eller drygt 1 % av BNP. De direkta skatterna för hushåll sänks nästa år med 22,5 miljarder kronor genom sänkt inkomst- och förmögenhetsskatt. Fastighetsskatten sänks retroaktivt från 2001 för både småhus och för hyreshus, vilket ger ett skattebortfall 2002 på drygt 3,5 miljarder kronor. Den årliga omräkningen av taxeringsvärdena slopas och ersätts med ett nytt taxeringsförfarande, från 2003 på småhus och från 2004 på hyreshus. År 2002 sätts arbetsgivaravgifterna ned till 15 % för lönesummor upp till 850 000 kronor i vissa stödområden. Mervärdesskatten på böcker sänks nästa år till 6 %, vilket motsvarar ett skattebortfall på ca 1,3 miljarder kronor. Energibeskattningen höjs med 2 miljarder kronor 2002 som en del i en skatteväxling. År 2003 sänks skatten på miljövänliga drivmedel till en kostnad av 1 miljard kronor. Tidigare har beslutats om sänkt skatt på vin från och med den 1 december 2001.

Sammantaget uppgår skattesänkningarna för 2002 till 29 miljarder kronor, inklusive den retroaktiva sänkningen av fastighetsskatten. Effekten på den offentliga sektorns inkomster 2002 är lägre eftersom skatteförändringarna slår igenom successivt. Den redovisade skattekvoten sjunker med nära 3 procentenheter till 50,8 %, bl.a. till följd av de ovan beskrivna periodiseringseffek-

terna och bortfall av tillfälliga skatteinkomster 2001.

År 2003 avskaffas det särskilda grundavdraget för pensionärer och ersätts med en beskattad garantipension. Det medför att skatteinkomsterna från hushållen (och pensionerna) ökar med 13 miljarder kronor eller 0,6 % av BNP. Trots detta minskar skattekvoten och nedgången fortsätter 2004, bl.a. till följd av ytterligare skattesänkningar och successiva genomslag av 2002 års skattesänkningar.

Utgifter

Den offentliga sektorns utgifter uppgick förra året till 1 154 miljarder kronor eller 55,4 % av BNP. Utgiftskvoten har minskat sedan 1993, då den, inklusive utgifter för bankstödet, uppgick till 70 %. Redovisningen av utgifterna är konsoliderade för interna transaktioner mellan delsektorerna inom den offentliga sektorn. Det innebär bl.a. att statsbidragen till kommuner och lands-ting, vilka ingår i de statliga takbegränsade utgifterna, inte ingår i den offentliga sektorns utgifter. Däremot ingår den kommunala konsumtionen som delvis finansieras med statsbidrag.

I år minskar utgiftskvoten med nära 1 procentenhet till följd av kraftigt sänkta ränteutgifter på statsskulden. Exklusive ränteutgifter är utgifterna oförändrade som andel av BNP. Tillväxten i BNP och fortsatt sänkta ränteutgifter bidrar till en fortsatt minskning av utgiftskvoten 2002–2004. Utgifterna, liksom skatteinkomsterna, stiger med 13 miljarder kronor 2003 till följd av att det särskilda grundavdraget för pensionärer ersätts med en beskattad garantipension. Detta höjer utgiftskvoten, liksom skattekvoten, med 0,6 procentenheter. Exklusive denna förändring skulle utgiftskvoten exkl. räntor sjunka även 2003.

Transfereringarna väntas som andel av BNP ligga kvar på i stort sett samma nivå som 2000, dvs. ungefär 22 % av BNP. Ett antal reformer genomförs under perioden, som t.ex. höjda barnbidrag, höjda ersättningsnivåer i socialförsäkringarna och nytt studiemedelssystem. Samtidigt beräknas kostnaderna för arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska program minska.

Den offentliga konsumtionen stiger som andel av BNP i år. I volym beräknas den offentliga konsumtionen öka med 1,2 %, vilket är långsammare än BNP-tillväxten. Att konsumtionens andel av BNP ändå ökar beror på att prisutvecklingen som regel är högre för den offentliga kon-

sumtionen än för de varor och tjänster som produceras av näringslivet. Den statliga konsumtionen förutses öka med 0,5 % och den kommunala konsumtionen med 1,5 %. För 2002 väntas en fortsatt uppgång av samma storlek. Fördelningen mellan stat och kommun påverkas av att staten tar över kostnaderna för vårdhögskolorna. Den underliggande ökningen är således starkare för den kommunala konsumtionen nästa år, 1,7 %, och svagare för staten. En relativt hög prisutveckling för den kommunala konsumtionen till följd av införandet av maxtaxa i barnomsorgen medför att den offentliga konsumtionens andel av BNP är oförändrad 2002. Maxtaxan innebär att en större del av kostnaderna för barnomsorgen finansieras med skattemedel, vilket höjer priset för den offentliga konsumtionen och sänker priset på hushållskonsumtionen. För 2003 och 2004 förutses en ökning av den offentliga konsumtionen med knappt 1 % per år. Det finansiella utrymmet för en fortsatt tillväxt i den kommunala sektorns konsumtion uppgår till 1 % per år, medan den statliga konsumtionen bedöms vara oförändrad.

Tabell 11.4 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållstransfereringar	19,1	19,1	18,9	19,3	19,1
Övriga transfereringar	3,3	3,0	3,0	3,0	3,1
Konsumtion	26,3	26,6	26,6	26,4	26,2
Staten och AP-systemet	7,6	7,6	7,5	7,4	7,3
Den kommunala sektorn	18,7	18,9	19,1	19,0	18,9
Investeringar	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5
Ränteutgifter	4,3	3,4	3,2	2,9	2,9
Summa utgifter	55,4	54,5	54,2	54,0	53,8
exklusive räntor	51,1	51,1	51,0	51,1	50,9

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Ökade satsningar på infrastruktur bidrar till att de offentliga investeringarna ökar i volym under hela prognosperioden och därmed väntas vara oförändrade som andel av BNP.

Ränteutgifterna minskar särskilt kraftigt i år då statsskulden reducerats genom den stora överföringen av medel från AP-fonden. I år beräknas ränteutgifterna till 3,4 % av BNP. Det kan jämföras med 1995 och 1996, då ränteutgifterna uppgick till över 7 % av BNP. En del av minskningen av statsskulden beror på att den offentliga sektorns finansiella tillgångar dragits ned, t.ex. genom försäljningar av aktier, överföringar från AP-fonden och extra utdelningar från

Riksbanken. Därmed sjunker även inkomsterna av räntor och utdelningar. Underskottet i nettot av kapitalinkomster och ränteutgifter var som högst 1997, då det uppgick till drygt 2 % av BNP. I år beräknas detta underskott ha reducerats till drygt 0,5 % av BNP. Nettot av den offentliga sektorns kapitalinkomster och ränteutgifter har således också förbättrats, men betydligt mindre än vad de minskade ränteutgifterna visar.

11.2 Den statliga sektorn

Statens finansiella sparande uppgick till 27 miljarder kronor förra året samtidigt som budgetsaldot visade ett överskott på 102 miljarder kronor. Skillnaden mellan det finansiella sparandet och budgetsaldot beror huvudsakligen på att inkomsterna från försäljningen av aktier i Telia AB inte inräknas i det finansiella sparandet. Statsskulden minskade med 95 miljarder kronor till 61,4 % av BNP.

Statens finansiella sparande påverkas av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. Reformen medför en påtaglig och permanent belastning på statens finanser. De statliga ålderspensionsavgifterna, över-

föringen av medel till premiepensionssystemet, reglering av avgiftsuttaget m.m. medför en årlig nettoförsvagning av statsfinanserna med 60 miljarder kronor. Därtill kommer att pensionsutgifter på 7,5 miljarder kronor från och med 2003 överförs till staten från ålderspensionssystemet. Som kompensation för dessa försvagningar har under åren 1999 och 2000 överförts medel till staten från AP-fonden motsvarande 45 miljarder kronor vardera året för amortering av statsskulden. I början av 2001 har ytterligare en överföring på 155 miljarder kronor ägt rum. Denna överföring leder till att ett finansiellt sparande på 192 miljarder kronor redovisas för staten i år. Statsskulden minskar med 156 miljarder kronor medan budgetsaldot beräknas visa ett överskott på 58 miljarder kronor. Den ovanligt stora skillnaden mellan förändringen av statsskulden och budgetsaldot beror till större delen på att den del av överföringen från AP-fonden som består av statsobligationer inte påverkar det redovisade budgetsaldot utan skrivs av direkt mot statsskulden. Därtill reduceras statsskulden av en överföring av statsobligationer om 20 miljarder kronor från Riksbanken.

År 2002 och framåt, när effekten av infasningen av pensionsreformen är avslutad, beräknas statens sparande visa ett underskott. Överskot-

Tabell 11.5 Statens finanser (exklusive statliga affärsverk och aktiebolag)

Miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	738	865	677	707	738
Skatter och avgifter	628	648	614	641	670
Överföring från AP-fonden	45	155			
Övriga inkomster	65	62	63	66	68
Utgifter	711	673	689	722	749
Transfereringar till hushåll, näringsliv och utlandet	292	297	305	335	348
Bidrag till kommuner	83	84	86	81	82
Ålderspensionsavgifter till pensionssystemet	20	22	20	23	24
Premiepensionsmedel	56	19	21	23	24
Konsumtion och investeringar	179	186	193	199	207
Ränteutgifter	82	65	65	62	63
Finansiellt sparande	27	192	-12	-15	-11
<i>procent av BNP</i>	<i>1,3</i>	<i>8,9</i>	<i>-0,6</i>	<i>-0,7</i>	<i>-0,4</i>
Budgetsaldo	102	58	15	-9	-9
<i>procent av BNP</i>	<i>4,9</i>	<i>2,7</i>	<i>0,7</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,4</i>
Statsskuld¹	1 278	1 122	1 096	1 095	1 098
<i>procent av BNP</i>	<i>61,4</i>	<i>52,2</i>	<i>48,8</i>	<i>46,5</i>	<i>44,6</i>

¹ I redovisningen av statsskulden används konsoliderad statsskuld (i enlighet med årsredovisningen för staten) vilket innebär att statliga myndigheters innehav av statspapper konsolideras.

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

tet i de offentliga finanserna kommer de närmaste åren att ligga i ålderspensionssystemet. Det är en följd av att pensionsreformen innebär en omfördelning av det offentliga finansiella sparandet från staten till ålderspensionssystemet.

Budgetsaldot är, i motsats till det finansiella sparandet, positivt även 2002. Det beror huvudsakligen på att ytterligare en överföring från Riksbanken på 20 miljarder kronor nästa år inräknas i budgetsaldot men inte i det finansiella sparandet. För åren 2003 och 2004 väntas underskottet i budgetsaldot bli något mindre än i det finansiella sparandet. Det beror dels på att den del av årets överföring från AP-fonden som består av bostadsobligationer påverkar budgetsaldot först när obligationerna förfaller till betalning, dels på antagna försäljningar av aktier. Det positiva budgetsaldot bidrar till att statskulden fortsätter att minska nästa år. Den förutsatta apprecieringen av kronan medför att statskulden är i stort sett oförändrad 2003 och 2004 trots budgetunderskotten.

11.3 Ålderspensionssystemet

Ålderspensionssystemet består av en fördelningsdel och en premiereservsdelen. Fördelningsdelen finansieras genom AP-fonden, som för ändamålet bygger upp buffertfonder. Vid sidan av AP-fonden sker en förmögenhetsuppbyggnad inom premiepensionssystemet. De medel som avsätts sedan 1995 motsvarar intjänad premiepensionsrätt och placeras först i Riksgäldskontoret (RGK) och därefter hos den fondförvaltare som den enskilde själv väljer. Genom att den statliga myndigheten Premiepensionsmyndigheten (PPM) formellt är ägare av fondandelarna inräknas sparandet i premiepensionssystemet i den offentliga sektorn. Under den tillfälliga förvaltningen i RGK ingår avsättningarna till premiepensionssystemet i statens sparande och reducerar därmed statskulden. Förra året överfördes retroaktiva premiepensionsmedel avseende inkomståren 1995–1998 från RGK till PPM. Därefter överförs medel motsvarande premiepensionsrätten till PPM andra året efter inkomståret. Det sparande som sker inom premiepensionssystemet motsvaras således av ett minskat sparande i staten.

Den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet reducerar AP-fondens finansiella sparande under perioden 1999–2001

till följd av överföringar till staten. Överföringar har skett med 45 miljarder kronor per år under 1999 och 2000 samt med 155 miljarder kronor i början av 2001. Enligt pensionsöverenskommelsen kommer ett slutligt överföringsbelopp att bestämmas 2004.

År 2000 uppgick det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet till drygt 55 miljarder kronor eller 2,7 % av BNP. Sparandet skedde helt i PPM medan AP-fondens sparande reducerades med 45 miljarder kronor av överföringen till staten. I år medför den stora överföringen på 155 miljarder kronor till staten att AP-fonden får ett underskott i det finansiella sparandet på 120 miljarder kronor. PPM:s sparande sjunker till normal nivå när överföringen från Riksgäldskontoret består av ett års intjänade premiepensionsrätter.

Tabell 11.6 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	243	201	207	221	232
Avgifter	154	158	160	169	175
Premiepensionsmedel	56	19	21	23	24
Räntor, utdelningar m.m.	33	24	26	29	33
Utgifter	188	300	154	154	163
Pensioner	139	143	152	152	161
Överföring till staten	45	155			
Övriga utgifter	4	2	2	2	2
Finansiellt sparande	55	-99	54	67	69
<i>procent av BNP</i>	<i>2,7</i>	<i>-4,6</i>	<i>2,4</i>	<i>2,8</i>	<i>2,8</i>
därav					
AP-fonden ¹	0	-120	30	39	39
Premiepensionsmyndigheten	56	21	24	27	30

¹ Med AP-fonden avses fördelningsdelen av ålderspensionssystemet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

När överföringarna till staten upphör år 2002 beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till 2,4 % av BNP. År 2003 stiger sparandet till nära 3 % av BNP till följd av att staten övertar pensionsutgifter på 7,5 miljarder kronor. Det innebär att mer än hela överskottsmålet på 2 % av BNP för den offentliga sektorn ligger i pensionssystemet och används för att bygga upp pensionsfonderna. Överskottet i ålderspensionssystemet fördelas med ca 60 % på AP-fonden och 40 % på PPM.

11.4 Kommunsektorn

Statsbidrag och skatteinkomster utvecklas positivt under prognosperioden vilket skapar utrymme för en fortsatt ökning av de kommunala konsumtionsutgifterna. Från och med år 2000 är kommuner och landsting enligt kommunallagen skyldiga att ha en ekonomi i balans. Överstiger utgifterna intäkterna ett år skall detta underskott täckas inom två år. Bedömningen av den kommunala konsumtionsutvecklingen är gjord med beaktande av balanskravet. Kommunsektorn som helhet bedöms uppfylla balanskravet samtliga år under prognosperioden.

Kommunsektorns konsumtionsutgifter ökade i volym med 1,5 % år 2000 enligt nationalräkenskaperna.¹¹ Det finansiella sparandet uppgick till drygt 2 miljarder kronor vilket för år 2000 bedöms som tillräckligt för att uppfylla balanskravet. Enskilda kommuner och landsting har fortfarande problem att balansera sin ekonomi och ett antal av dessa kommer sannolikt att redovisa negativa resultat även innevarande år.

Sysselsättningen i ekonomin som helhet fortsätter att stiga framöver vilket påverkar kommunernas skattebas positivt. Inkomsterna väntas öka starkt, framför allt under innevarande och nästa år. Den särskilt starka ökningen 2001 och 2002 beror till viss del på stora slutavräkningar från tidigare år.¹² Den genomsnittliga skattesatsen för kommuner och landsting 2001 uppgick till 30,53 % och antas i prognosen ligga kvar på samma nivå till och med 2004.

Skatteinkomsterna bedöms öka med 75 miljarder mellan 2000 och 2004. Ökningen av skatteinkomsterna påverkas av regeländringar som förändrar den kommunala skattebasen, t.ex. kompensationen för de allmänna pensionsavgifterna och avskaffandet av det särskilda grundavdraget för pensionärer, vilka båda höjer skatteunderlaget. I dessa fall regleras det generella statsbidraget i motsvarande grad, dvs. kommunernas finanser påverkas inte.

Statsbidragen till kommunerna har höjts i flera steg under slutet av 1990-talet och ytterligare höjningar av statsbidraget genomförs under pro-

gnosåren. I år uppgår statsbidraget, enligt nationalräkenskapernas definition, till 84 miljarder kronor, vilket är drygt 30 miljarder kronor högre än 1996. Justeringar för förändringar i den kommunala skattebasen är ej beaktade. Minskningen av statsbidraget 2003 beror på att det särskilda grundavdraget för pensionärer tas bort och ersätts av en beskattad garantipension. Statsbidraget reduceras med ett belopp som motsvarar ökningen av kommunernas skatteintäkter.

Nationalräkenskaperna redovisar statsbidragen netto efter avdrag för avgiften till kommunkontosystemet. Kommunkontosystemet har visat sig innebära vissa problem och regeringen avser därför föreslå att staten från 2003 övertar systemet. Övergången skall vara kostnadsneutral både för staten och kommunsektorn.

Tabell 11.7 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	466	489	512	527	546
Skatter	338	359	378	396	413
Statsbidrag ¹	83	84	86	81	82
<i>Skatter och statsbidrag, % av BNP</i>	<i>20,2</i>	<i>20,6</i>	<i>20,7</i>	<i>20,3</i>	<i>20,1</i>
Övrigt	46	46	48	50	51
Utgifter	464	483	507	527	547
Konsumtion	389	407	429	448	466
<i>Volymförändring</i>	<i>1,5</i>	<i>1,5</i>	<i>1,4²</i>	<i>1,1</i>	<i>1,2</i>
Övrigt	74	76	77	80	81
Finansiellt sparande	2	6	5	0	-1

¹ Statsbidrag redovisas netto efter avdrag för avgiften till kommunkontosystemet och skatteutjämningsbidraget.

² 2002 flyttas huvudmannaskapet för vårdhögskolorna från landstingen till staten vilket påverkar den kommunala konsumtionen negativt med ca 0,3 procentenheter. Den underliggande kommunala konsumtionen är 0,3 procentenheter högre än den som redovisas i tabellen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Ett antal reformer påverkar skatteunderlaget med justeringar av statsbidraget som följd. Utvecklingen av skatter och statsbidrag bör därför även studeras sammantaget. Skatter och statsbidrag stiger sammanlagt med 74 miljarder kronor mellan 2000 och 2004.

Den kommunala skattekvoten, det vill säga skatter och statsbidrag i förhållande till BNP, är relativt oförändrad under perioden. Höga slutavräkningar höjer tillfälligt skattekvoten 2001 och 2002. År 2003 faller den åter tillbaka och väntas 2004 ligga på ungefär samma nivå som år 2000.

¹¹ Utvecklingstalet anges exklusive effekten av överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer. Inklusiv denna effekt blir konsumtionsutvecklingen -1,2 %.

¹² I nationalräkenskaperna förs skillnaden mellan preliminärt fastställda och slutliga kommunskatter till året efter inkomståret. Faktisk utbetalning respektive återbetalning av dessa medel sker först året därpå.

Kommunala delsektorer

Primärkommunernas konsumtion ökade förra året med 0,5 % i volym enligt nationalräkenskaper. Det finansiella utrymmet i den primärkommunala sektorn bedöms vara förenlig med en konsumtionstillväxt på drygt 1 % per år under perioden. Innevarande år väntas ökningen bli drygt 1 %, 2002 stiger den något till ca 1,5 % för att 2003 och 2004 åter falla tillbaka till drygt 1 % per år.

Landstingens finansiella situation är inte lika god som primärkommunernas. Trots det upp gick konsumtionsökningen år 2000 till hela 3,4 %. För innevarande år väntas ökningstakten falla till 2,1 %. För 2002–2004 väntas konsumtionen öka med ca 1 % per år vilket bedöms vara förenligt med balanskravet. Konsumtionsökningen 2002 påverkas av att vårdhögskolorna byter huvudman till staten. Denna överflyttning motsvarar ett konsumtionsbortfall i landstingssektorn motsvarande nära 1 %, vilket gör att den underliggande konsumtionsökningen 2002 är nära 1 procentenhet högre än den redovisade.

Finansiellt sparande och resultat

Det finansiella sparandet i kommunsektorn som helhet prognoseras för innevarande år till 6 miljarder kronor och nästa år till 5 miljarder kronor. Överskottet motsvarar i storlek de tillfälligt höga skattinkomsterna till följd av slutavräkningar på skatter avseende 2000 och 2001. I år och nästa år erhåller kommunerna den s.k. "200-kronan" vilket innebär en tillfällig inkomstförstärkning på drygt 1 miljard kronor.

Kommuner och landsting väntas inte öka sina utgifter fullt ut till följd av dessa temporärt höga inkomster utan anpassar sina utgifter till en långsiktigt hållbar nivå. Det prognoserade finansiella sparandet bedöms vara förenligt med ett resultat som innebär att sektorn som helhet uppfyller balanskravet under samtliga prognosår.

Den kommunala sektorns konsumtion och sysselsättning 1990–2004¹³

Den kommunala sektorn expanderade kraftigt under 1970- och 1980-talet. Under krisåren i början av 1990-talet förändrades utvecklingen. Sysselsättningen inom kommuner och landsting minskade mellan 1990 och 1997 med ca 180 000

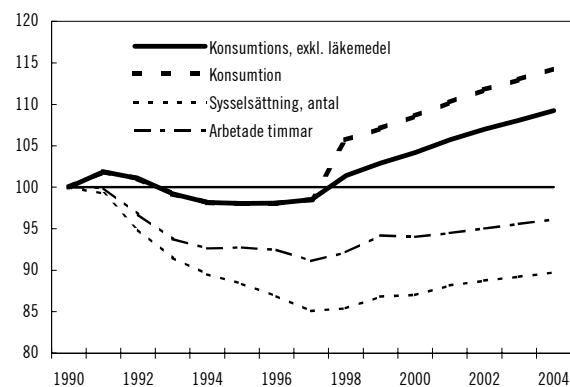
personer eller ca 15 %. Antalet arbetade timmar föll dock endast ungefär hälften så mycket.

Nedgången i antal anställda och arbetade timmar beror bl.a. på bolagiseringar och att verksamhet som tidigare bedrevs i egen regi nu läggs ut på entreprenad. Skillnaden i nedgång mellan antalet anställda och antalet arbetade timmar förklaras av att deltidsarbetande ökade sin arbetstid samtidigt som sjukfrånvaron sjönk under denna period. Samtidigt som antalet arbetade timmar sjönk var den kommunala konsumtionen i stort sett oförändrad. Att antalet arbetade timmar sjönk vid oförändrad konsumtion beror på att kommuner i allt större utsträckning köper tjänster som de tidigare producerade i egen regi.

Under de sista åren av 1990-talet förbättrades de kommunala finanserna och den kommunala konsumtionen började återigen stiga.

Diagram 11.2 Den kommunala sektorns konsumtion och sysselsättning 1990–2004

Index 1990=100, konsumtion i fasta priser



Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Anm: Fr.o.m. 1998 är utgifterna för läkemedel en del av landstingens s.k. direktkonsumtion. För att inte överdriva den underliggande konsumtionsökningen redovisas en serie rensad från läkemedelskonsumtionen.

År 2000 var den kommunala konsumtionsvolymen, exkl. läkemedel, nästan 5 % högre än 1990 års nivå och prognoseras öka ytterligare med nära 5 % fram till 2004.

Ökningen av konsumtionsvolymen mellan 1997 och 2000 återspeglas inte i en motsvarande ökning av antalet anställda eller antal arbetade timmar. Detta beror på fortsatta bolagiseringar samt att hela eller delar av verksamheter läggs ut på entreprenad. Antalet anställda steg mellan 1997 och 2000 i långsammare takt än antal arbetade timmar, trots att sjukfrånvaron åter ökade, vilket avspeglar en fortsatt förskjutning mot heltidsarbete.

¹³ Kommunal sektor består i denna genomgång av primärkommuner och landsting.

11.5 Finanspolitiska mål och indikatorer

Finanspolitikens centrala mål är att upprätthålla ett överskott i den offentliga sektorns finansiella sparande motsvarande 2 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Syftet är att stärka den offentliga förmögenhetsställningen inför de demografiska förändringar som är förestående. Dessutom krävs en tillräckligt stor marginal så att gränsen för underskotten i EU:s Stabilitets- och tillväxtpakt inte skall hotas i en lågkonjunktur. Överskottsmålet kan ses som finanspolitikens ankare.

Målet uppnåddes år 2000 med god marginal. Efter krisen för de offentliga finanserna i början av 1990-talet följde en nödvändig konsolideringsperiod. När nu konsolideringen är avklarad är det centrala målet att bibehålla långsiktigt stabila offentliga finanser, även i svaga konjunkturlägen. För att bedöma de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet, samt effekterna på ekonomins aggregerade efterfrågan av förändringar i de offentliga finanserna används olika indikatorer.

Indikatorer som på olika sätt beskriver finanspolitiken och den offentliga ekonomin är i första hand nödvändiga som underlag för de finanspolitiska besluten. Därutöver förbättras möjligheterna för extern analys av finanspolitiken. En hög grad av transparens i finanspolitiken ger även stöd för de penningpolitiska besluten och bidrar till en väl avvägd sammansättning av stabiliseringspolitiken.

En indikator för överskottsmålet

Överskottet i de offentliga finanserna påverkas av skatteintäkternas och vissa utgifters automatiska variationer över konjunkturcykeln. För enskilda år kan därför överskottet avvika från 2 % av BNP utan att det medelfristiga målet äventyras. I en högkonjunktur bör det redovisade saldodot vara större än 2 % av BNP och i en lågkonjunktur kan det tillåtas bli lägre än 2 %.

För att bedöma huruvida överskottsmålet uppfylls enskilda år används en indikator för det underliggande överskottet, justerat för tillfälliga effekter, som avspeglar överskottets strukturella nivå. I huvudsak utgörs de tillfälliga effekterna av konjunkturberoende variationer i skatter och utgifter men även engångseffekter av annan typ kan förekomma. Tillfälliga skatteintäkter och periodiseringseffekter i skatteuppbörden är exempel på sådana engångseffekter.

Finanspolitiken befinner sig i balans i förhållande till det medelfristiga överskottsmålet när det strukturella överskottet i de offentliga finanserna ligger nära 2 % av BNP. Det centrala riktmärket för politiken enskilda år är således inte det faktiska överskottet utan det strukturella. Ett högre eller lägre strukturellt överskott kan dock vara nödvändigt om överskottet i utgångsläget starkt avviker från målet. I budgetpropositionen för 2001 bedömdes så vara fallet för 2001. En snabb anpassning till målet ansågs medföra risker för en alltför stark stimulans av efterfrågan.

Beräkningen av det cykliska justerade överskottet bygger på en bedömning av konjunkturläget, t.ex. genom det s.k. produktionsgapet samt på konjunkturlägets effekter på de offentliga finanserna. Produktionsgapet, som utgör skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, uppskattas utifrån en sammantagen bedömning av en rad indikatorer för produktion, arbetsmarknad samt pris- och lönebildning. Olika beräkningar av de offentliga finansernas konjunkturkänslighet visar att 1 procentenhets förändring av produktionsgapet påverkar det offentliga saldodot med 0,7 till 0,9 % av BNP. Finansdepartementets bedömning är att känsligheten i genomsnitt är 0,75 % av BNP. Budgetkänsligheten varierar dock mellan åren beroende på hur BNP:s komponenter utvecklas i förhållande till varandra. De offentliga finanserna är exempelvis mer känsliga för en förändring i hushållens konsumtion, som utgör en viktig skattebas, än om konjunkturen drivs av den internationella efterfrågan genom en förändring av nettoexporten. Variationer i sysselsättningen har starkt genomslag på de offentliga finanserna.

Strukturellt överskott i offentlig sektor 2001–2004

År 2001 förväntas överskottet uppgå till 4,6 % av BNP, se tabell 11.8. Produktionsgapet uppskattas till -1,2 % av BNP, vilket innebär att den faktiska produktionen bedöms vara lägre än den potentiella produktionsnivån. Det förhållandevis stora gapet beror på den relativt svaga utvecklingen av BNP år 2001. Justerat för produktionsgapet uppgår överskottet till hela 5,5 % av BNP. Därav utgör emellertid periodiserings- och engångseffekter 1,6 procentenheter. Det strukturella saldodot bedöms därför uppgå till 3,9 % av BNP.

Efter de föreslagna skattesänkningarna för år 2002 beräknas överskottet i de offentliga finanserna uppgå till på 2,1 % av BNP. Även nästa år

bedöms ett betydande produktionsgap återstå. Det cykliskt justerade överskottet kan beräknas till knappt 3 % av BNP. Den ofullständiga periodiseringen av skatteinkomsterna leder till att det strukturella överskottet blir marginellt svagare än det cykliskt justerade överskottet. Det strukturella saldot uppgår till 2,7 % av BNP, vilket innebär att det återstår en god marginal till det medelfristiga målet även efter de föreslagna skattesänkningarna.

2003 prognoseras överskottet till 2,2 % av BNP och 2004 till 2,3 % av BNP. Produktionsgapet sluts gradvis, men det strukturella saldot beräknas även dessa år överstiga det medelfristiga målet.

Uppskattningen av den potentiella produktionens nivå är osäker. Om den potentiella produktionsnivån antas vara 1 % lägre skulle det innebära att den faktiska produktionen når den potentiella nivån redan under 2003. Med detta antagande, men med samma förutsättningar i övrigt, skulle det strukturella överskottet beräknas till ca 2,0 % åren 2002 och 2003. Det strukturella saldot skulle således ligga i linje med målen för båda åren även med en mer pessimistisk bedömning av den potentiella produktionsnivån. År 2004 bedöms det strukturella överskottet till ca 1,5 %. Det långsiktiga målet skulle således underskridas trots att det redovisade saldot överskrider 2 % av BNP.

Tabell 11.8 Strukturellt överskott i offentlig sektor

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
Justering för BNP-gap	0,6	0,9	0,8	0,3	0,1
Cykliskt justerat saldo	4,7	5,5	2,9	2,5	2,4
Periodisering av skatter	0,4	-1,2	-0,2	0,2	-0,1
Engångseffekter m.m.	-0,1	-0,4	0,0	0,0	0,0
Strukturellt saldo	5,0	3,9	2,7	2,7	2,3
<i>BNP-gap</i>	<i>-0,8</i>	<i>-1,2</i>	<i>-1,0</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,1</i>

Källa: Finansdepartementet

En indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan

Efterfrågan i den privata sektorn påverkas av förändringar i de offentliga finanserna. Ett minskande överskott innebär att skatter och avgifter ökar långsammare än de offentliga utgifterna. Därmed ökar inkomsttillväxten i hushåll och företag. Av flera skäl är dock effekterna på efterfrågan svårbedömda. Hushåll med olika konsumtionsbenägenhet reagerar olika på finans-

politiska stimulanser. En viktig fråga är om efterfrågan påverkas när regeländringar beslutas eller när de träder i kraft. Merparten av de beslut som påverkar statliga inkomster och utgifter offentliggörs i budgetpropositionerna för respektive år, dvs. flera månader före ikraftträdandet. Ofta aviseras reformer ännu längre i förväg. Effekterna kan också variera med konjunkturläget och med graden av trovärdighet för de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Hushållen blir mer försiktiga med sina utgiftsbeslut om de offentliga underskotten är stora eftersom dessa förr eller senare måste finansieras med skattehöjningar eller besparingar. Omvänt kan konsumentförtroendet påverkas positivt när de offentliga finanserna uppvisar stora överskott. Den årsvisa förändringen av det offentliga sparandet utgör av dessa skäl endast en grov indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan.

Det offentliga sparandets förändring mellan åren kan fördelas på tre komponenter:

1. Diskretionär finanspolitik

Den diskretionära komponenten i finanspolitiken består av aktiva beslut om skatter och utgifter i den statliga budgeten. En sammanställning av tidigare beslutade och nu föreslagna eller aviserade förändringar av de statliga inkomsterna och utgifterna under perioden 2002–2004 redovisas i kapitel 4 i budgetpropositionen. Budgeteffekten avser året när besluten träder i kraft oavsett när de fattas.

2. Automatiska stabilisatorer

Om tillväxten i ekonomin överstiger den trendmässiga tillväxten förstärks de offentliga finanserna. Därmed dämpas inkomsttillväxten i den privata sektorn, vilket bidrar till att begränsa ökningen av den inhemska efterfrågan och minskar risken för överhettning i ekonomin. Omvänt stimuleras ekonomin när tillväxten är lägre än den trendmässiga. De offentliga finansernas s.k. automatiska stabilisatorer ger ett viktigt bidrag till stabiliseringspolitiken. Höga skatte- och utgiftskvoter i Sverige medför att de automatiska stabilisatorerna är höga jämfört med flertalet andra länder, vilket innebär att de offentliga finanserna har en jämförelsevis starkt dämpande effekt på konjunktursvängningarna. Det gäller i såväl hög- som lågkonjunktur. Den föreliggande makroekonomiska prognosen innebär att BNP växer snabbare än den potentiella tillväxten under åren 2002–2004. De automatiska stabilisato-

rerna ger därför positiva bidrag till det offentliga sparandets förändring under dessa år. I beräkningarna antas att en förändring av produktionsgapet med 1 procentenhet påverkar det offentliga sparandet med 0,75 % av BNP.

3. Övriga saldpåverkande faktorer

Utöver den diskretionära finanspolitiken och de automatiska stabilisatorerna påverkas de offentliga finanserna av ett antal andra faktorer. Tillväxtens sammansättning och nationalräkenskaperas ofullständiga periodisering av skatterna kan få betydande effekter på det redovisade offentliga sparandet enskilda år, se avsnitt 11.1. Kapitalinkomster och ränteutgifter påverkas av förändringar av den offentliga sektorns tillgångar och skulder samt av ränteläget. Transfereringsutgifterna påverkas av volymförändringar utan direkt samband med den ekonomiska konjunkturen, t.ex. den demografiska utvecklingen.

Finanspolitikens inriktning

I tabell 11.9 redovisas det offentliga sparandets förändring åren 2000–2004. Av tabellen framgår att den diskretionära finanspolitiken hade en expansiv effekt på ekonomin under år 2000. De skattesänkningar och utgiftsreformer som genomfördes motsvarade 1,4 % av BNP. Den expansiva effekten motverkades emellertid av de automatiska stabilisatorerna, vilka gav upphov till en åtstramande effekt. Övriga faktorer bidrog till att den sammantagna effekten på ekonomin från de offentliga finanserna blev relativt kraftigt åtstramande. De offentliga kapitalinkomsterna, netto, förstärktes genom minskade ränteutgifter. Därtill innebar en ökad löneandel och kraftigt ökande reavinsterna under 1999 en mycket stark ökning av skattebetalningarna från hushållen. Enbart periodiseringseffekten motsvarar en förstärkning av de offentliga finanserna mellan 1999 och 2000 med 1,0 % av BNP.

År 2001 är den diskretionära finanspolitiken fortfarande expansiv och en viss stimulans uppkommer även genom de automatiska stabilisatorerna till följd av den svaga tillväxten. Liksom förra året ger emellertid övriga saldpåverkande faktorer en åtstramande effekt. Periodiseringseffekter i skatteuppbörden förstärker de offentliga finanserna kraftigt mellan 2000 och 2001. De offentliga kapitalinkomsterna netto förstärks även i år genom minskade ränteutgifter. Företagens tillfälliga inbetalning av skatt till följd av utdelade medel från försäkringsbolaget Alecta (f.d. SPP)

är ytterligare en faktor. Den sammantagna effekten på ekonomin av den offentliga sektorns sparandet blir i det närmaste neutral trots den diskretionära politikens expansiva inriktning.

Tabell 11.9 Indikator för effekter på efterfrågan

Förändring i procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande i offentlig sektor	2,4	0,5	-2,5	0,1	0,1
<i>Bidrag från</i>					
Diskretionär politik	-1,4	-1,7	-1,7	-0,5	-0,4
<i>därav</i>					
Direkt effekt på hushållens disp.inkomst	-0,7	-1,2	-1,4	-0,2	0,0
Automatiska stabilisatorer	1,1	-0,3	0,2	0,5	0,2
Övriga faktorer	2,7	2,5	-1,0	0,1	0,3
<i>därav</i>					
Periodisering av skatter inkl. Alecta	1,0	2,0	-1,4	-0,4	0,2

Källa: Finansdepartementet

År 2002 bedöms de offentliga finanserna ge en stark stimulans till efterfrågan. Den diskretionära finanspolitiken bidrar med 1,7 % av BNP. Övriga faktorer beräknas ge en stimulans. I huvudsak är det nedgången i reavinsterna 2001 som med fördröjning försvagar skatteintäkterna 2002 och dessutom gav inbetalningarna från företagen till följd av utdelade medel från Alecta under 2001 en tillfällig uppgång i skatteintäkterna som inte upprepas 2002.

Som understrukits ovan skall förändringen i det finansiella sparandet endast ses som en grov indikator på effekten på efterfrågan. Skattesänkningar och transfereringar riktade mot hushållen påverkar direkt de disponibla inkomsterna. Därmed stimuleras konsumtionen. År 2002 beräknas skattesänkningar och utgiftsreformer sammantaget öka de disponibla inkomsterna med 1,4 % av BNP.

Som framgick av föregående avsnitt bedöms det strukturella överskottet överstiga saldomålet såväl 2001 som 2002. Den finanspolitiska stimulansen 2002 sker således inom ramen för långsiktigt hållbara offentliga finanser. Mot denna bakgrund bedöms finanspolitiken vara väl avvägd i det konjunkturläget som förutses. Den svaga utvecklingen under 2001 innebär att det inför 2002 bedöms finnas lediga resurser i ekonomin. Efter några år med historiskt låga nivåer för hushållens sparkvot, med hög grad av lånefinansiering av investeringar i bilar och andra sällanköpsvaror, förutses sparkvoten återgå till en högre nivå, vil-

ket har en åtstramande effekt på efterfrågan i ekonomin. Ökningen av hushållssparandet riskerar att förstärkas av ökad osäkerhet om framtida sysselsättning och inkomster och av minskande förmögenhetsvärden till följd av nedgången på aktiebörsen under 2001. Den finanspolitiska stimulansen dämpar hushållens osäkerhet om inkomstutvecklingen.

Hittills föreslagna reformer med ikraftträdande 2003 och 2004 uppgår till 0,5 respektive 0,4 % av BNP.

Redovisningen av skatter i nationalräkenskaperna

I nationalräkenskaperna redovisas skatterna i princip till samma period som de debiteras. Det innebär att skatteinkomsterna i nationalräkenskaperna i de flesta fall periodiseras till det år då inkomsten och skattskyldigheten uppstår. Beträffande hushållens och bolagens skatter sker en preliminär debitering under inkomståret medan den slutliga skatten debiteras (fastställs) vid taxeringen året efter inkomståret. I nationalräkenskaperna redovisas för inkomståret de preliminärt debiterade skatterna plus/minus skillnaden mellan de slutligt fastställda skatterna avseende föregående års inkomster och preliminärskatterna föregående år. Denna skillnad (över- eller underuttag av skatt) redovisas på det år taxeringen sker och skatten fastställs, oberoende av när betalningen av den kvarstående eller den överskjutande skatten sker.

Skillnaden mellan slutliga och preliminära skatter uppstår främst till följd av skatter på inkomster som inte preliminärbeskattas. För hushållens del gäller det främst realisationsvinster samt skatt på fastigheter och förmögenheter.

Bolagens preliminärskatt för inkomståret baseras på den fastställda skatten två år tidigare. Stora förändringar av bolagens vinster påverkar därför skatteinkomsterna med ett års fördröjning.

Skillnaden mellan den slutliga skatten och preliminärskatten för ett inkomstår kan variera kraftigt. En ökning av reavinster och bolagsvinster leder till att de därav följande skatteintäkterna redovisas i nationalräkenskaperna året efter inkomståret. Dessa periodiseringseffekter har stor betydelse för de redovisade skatterna och därmed det finansiella sparandet för perioden 1999–2001. Den uppgång i reavinster och bolagsvinster som skedde 1999 och 2000 leder till ökade skatteinkomster 2000 och 2001 i nationalräkenskapernas redovisning. Den nedgång i reavinster och bolagsvinster som väntas ske i år medför på motsvarande sätt att skatteinkomsterna faller 2002. Av tabell 11.2 framgår att de höga redovisade skatteinkomsterna 2001 motsvaras av relativt låga skatteinkomster i förhållande till de periodiserade skatterna under de närmaste föregående åren och då särskilt för 1999.

12 Alternativa scenarier

Osäkerheten i bedömningen av den framtida konjunkturutvecklingen är stor. Det är svårt att avgöra hur djup och långvarig konjunkturavmattningen i omvärlden, liksom i Sverige, kommer att bli. Den snabba avmattningen i Förenta staterna, i vissa av EU-länderna och den svaga utvecklingen i bland annat Japan, är oroväckande. Utvecklingen inom IKT-sektorn, som är betydelsefull för tillväxten i Sverige, har varit särskilt svag och bedömningen av den framtida utvecklingen inom denna sektor utgör ett stort osäkerhetsmoment i prognosen. Förutsättningarna för en återhämtning i konjunkturen mot slutet av året är dock goda, vilket beskrivs i kapitel 1–11. Osäkerheten är emellertid betydande och det finns ännu inga tydliga tecken på en vändning vare sig i Sveriges viktigaste handelsländer eller i Sverige.

Försvagningen av konjunkturen har ännu inte satt några tydliga spår i utvecklingen på arbetsmarknaden. Sysselsättningen, mätt i antal personer, har fortsatt att utvecklas förhållandevis starkt hittills i år. Antalet lediga platser har heller inte minskat nämnvärt den senaste tiden även om de inte fortsatt att öka lika starkt som förra året. Enligt KI:s barometrar planerar företagen att anställa färre personer framöver men de redovisar inte några planer på drastiska neddragningar av personalstyrkan. Kan sysselsättningen upprätthållas på en hög nivå blir sannolikt konjunkturförsvagningen inte så djup.

Bedömningarna av den långsiktigt hållbara tillväxttakten och av var i förhållande till ett normalt resursutnyttjande ekonomin befinner sig i dagsläget, är också behäftade med stor osäkerhet.

För att ge en bild av osäkerheten i bedömningarna och illustrera effekterna på de offentliga finanserna om ekonomin utvecklas annorlunda än i det s.k. basalternativet, som presenteras i avsnitt 1–11, redovisas i detta avsnitt två alternativa scenarier. I det ena scenariot, lågtillväxtalternativet, antas den nuvarande konjunkturavmattningen bli mer utdragen än i basalternativet. I det andra, högtillväxtalternativet, fortsätter den starka expansionsfas som svensk ekonomi varit inne i de senaste åren. Den nuvarande avmattningen antas i detta scenario vara högst tillfällig. I sina huvuddrag liknar dessa scenarier de låg- och högtillväxtalternativ som presenterades i 2001 års ekonomiska vårproposition. Hänsyn

har dock bl.a. tagits till de åtgärder som presenteras i denna proposition.

Tabell 12.1 Nyckeltal, basalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	1,7	2,4	2,6	2,3
BNP-gap ¹	-0,8	-1,2	-1,0	-0,4	-0,1
Reguljär sysselsättningsgrad, 20–64 år ²	77,2	78,2	78,2	78,3	78,3
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	3,9	3,8	3,9	4,0
Marknadstillväxt för svensk export	12,1	3,8	5,9	7,6	7,7
Reporänta, slutkurs	4,00	4,25	4,25	4,50	4,50
Timplön, proc. förändring	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Kommunal konsumtion, proc. förändring	1,4 ³	1,5	1,4	1,1	1,2
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	4,6	2,1	2,2	2,3
Budgeteringsmarginal, mdr kr	5	3	2	2	7

¹Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

²Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstalet för år 2000 -1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

I basalternativet faller tillväxttakten från 3,6 % år 2000 till 1,7 % i år. Nästa år förutses konjunkturen vända uppåt igen och tillväxten blir starkare. Avmattningen av konjunkturen innebär att resursutnyttjandet minskar och det s.k. BNP-gapet, som utgör skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP, ökar i år. Resursutnyttjandet bedöms även vara lägre än normalt år 2002, dvs. BNP-gapet är negativt.

År 2003 och 2004 frigörs resurser i ekonomin i samband med att antalet personer i olika utbildningssatsningar successivt minskar. Det negativa BNP-gapet år 2002 och de frigjorda resurserna gör att BNP åren 2003 och 2004 antas kunna växa med 2,6 % respektive 2,3 %, vilket totalt sett är ca 1 procentenhet mer än vad som bedöms vara en långsiktigt hållbar tillväxttakt. BNP-gapet antas därmed slutas under år 2004. Den öppna arbetslösheten beräknas ligga på 4 % år 2004 och den reguljära sysselsättningsgraden bland personer i åldrarna 20–64 år, är 78,3 % år 2004, vilket är 1,7 procentenheter lägre än regeringens sysselsättningsmål. Säkerhetsmarginalerna till såväl saldomålet som utgiftstaket är små.

I lågtillväxtalternativet antas BNP-tillväxten bli svagare än i basalternativet åren 2001 och 2002, vilket innebär att resursutnyttjandet är lägre

re och BNP-gapet större än i basalternativet år 2002. Under år 2003 inleds en återhämtning som fortsätter under år 2004. Djupet i konjunktur- nedgången åren 2001 och 2002 innebär dock att återhämtningsfasen inte är avslutad år 2004 utan BNP kan stiga snabbare än den trendmässiga tillväxttakten även efter år 2004, utan att över- hettningsproblem uppstår.

I högtillväxtalternativet beräknas BNP- tillväxten vara högre än i basalternativet åren 2002–2004. Arbetsmarknaden antas fungera bättre än vad som förutses i basalternativet och regeringens sysselsättningsmål uppnås år 2004, utan att ekonomin överhettas.

12.1 Lågtillväxtalternativet

I lågtillväxtalternativet antas den internationella lågkonjunkturen bli mer utdragen. BNP- tillväxten blir i år och nästa år svagare än i bas- alternativet i ett flertal länder. Den starka produk- tivitetsstillväxten i framför allt Förenta staterna de senaste åren antas också vara av mer tillfällig art i detta alternativ och innebär endast delvis en varaktigt högre produktivitetstillväxt. Hittills gjorda bedömningar om ”ny ekonomi” och av den potentiella tillväxttakten i Förenta staterna och andra regioner, antas således ha varit alltför optimistiska.

Den svagare konjunkturen innebär bland an- nat att börskurserna världen över utvecklas säm- re än i basalternativet. De negativa effekterna av konjunkturförsvagningen motverkas dock delvis av att såväl den amerikanska som den europeiska centralbanken antas sänka styrräntan till som lägst 2,75 % respektive 3,50 %. År 2003 och 2004 vänder konjunkturen uppåt igen och cen- tralbankerna antas därmed höja styrräntorna successivt under dessa år, för att i slutet av år 2004 ligga på samma nivå som i basalternativet.

Den svenska ekonomin antas i detta scenario drabbas hårt av den internationella konjunktur- försvagningen. Världsmarknadstillväxten för svensk export, dvs. efterfrågan på importerade varor från Sveriges exportmarknader, faller från ca 12 % år 2000 till 2,5 % i år, för att nästa år öka till drygt 3 %. Historiskt sett är det mycket låga tillväxttal och en sammanlagd nedjustering av världsmarknadstillväxten med drygt 3 procent- enheter jämfört med basalternativet. Exporten fortsätter därmed att utvecklas svagt i år och be- räknas falla med ca 2,5 %, mätt som årsgenom-

snitt. Nästa år antas dock exporten öka något. Exporten utvecklas ännu svagare i förhållande till marknadstillväxten än i basalternativet. Det be- ror dels på att den svenska exporten innehåller en stor andel konjunktur känsliga produkter, dels på att avmattningen i IKT-sektorn blir mer ut- dragen och att teleproduktexporten därmed fortsätter att utvecklas svagt. Även importen ut- vecklas visserligen svagare i lågtillväxtalternativet men nettobidraget från utrikeshandeln blir nega- tivt både i år och nästa år, jämfört med ett visst positivt bidrag båda åren i basalternativet. Den försvagade industrikonjunkturen innebär också att investeringstillväxten bromsas upp kraftigare än i basalternativet och att investeringarna i in- dustrin minskar nästa år.

Även hushållens konsumtion antas växa i långsammare takt än i basalternativet. En sämre utvecklingen på arbetsmarknaden leder till en svagare inkomstutveckling och lägre börskurser försämrar hushållens förmögenhetssituation yt- terligare, vilket dämpar hushållens tillförsikt in- för framtiden och föranleder ett högre sparande. De skattesänkningar som föreslås i budgetpro- positionen håller dock till viss del uppe konsum- tionen nästa år.

Eftersom finanspolitiken antas vara oföränd- rad i förhållande till basalternativet har utgångs- punkten för lågtillväxtalternativet varit att den statliga konsumtionen utvecklas i linje med bas- alternativet. Den kommunala konsumtionen ju- steras dock ner, med hänsyn till balanskravet, till följd av den svagare utvecklingen av skattebaser- na.

Den utdragna konjunkturavmattningen med- för att de senaste årens sysselsättningsuppgång bryts. Under andra halvåret i år faller sysselsät- ningen kraftigare än i basalternativet och nästa år antas antalet sysselsatta minska med drygt 1 %, mätt som årsgenomsnitt. Sysselsättningen revi- deras dock inte ner lika kraftigt som BNP- tillväxten, vilket innebär att produktivitetstillväx- ten blir svagare än i basalternativet både i år och nästa år. Medelarbetsutvecklingen förutsätts dock vara densamma i båda alternativen. Till följd av den svaga sysselsättningsutvecklingen ökar den öppna arbetslösheten till 4,7 % år 2002. Resursutnyttjandet faller mer än i basalternativet och BNP-gapet vidgas ytterligare.

Tabell 12.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	1,2	0,6	2,3	2,9
BNP-gap ¹	-0,8	-1,5	-2,8	-2,4	-1,5
Reguljär sysselsättningsgrad, 20-64 år ²	77,2	77,9	76,7	76,8	77,4
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	4,1	4,7	4,8	4,6
Marknadstillväxt för svensk export	12,1	2,5	3,2	7,5	8,5
Reporänta, slutkurs	4,00	3,00	3,00	3,50	4,50
Timlön, proc. förändring	3,8	3,2	3,0	3,3	3,5
Kommunal konsumtion, proc. förändring	1,4 ³	1,5	0,9	0,6	0,7
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	4,3	0,8	0,7	1,3
Budgeteringsmarginal, mdr kr	5	3	-3	2	10

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

² Antalet sysselsatta i åldern 20-64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³ Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstaket för år 2000 -1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

Konjunkturavmattningen resulterar i något lägre pris- och löneökningar än i basalternativet. Riksbanken kan därmed sänka reporäntan till som lägst 3,0 %. Även en lägre långränta än i basalternativet ger en positiv effekt som motverkar nedgången i ekonomin. Förtroendet för den svenska ekonomin och de offentliga finanserna antas därmed vara tillräckligt stort för att inga negativa effekter av konjunkturavmattningen skall uppstå i form av högre långränta. Konjunkturavmattningen antas inte påverka växelkursen och kronan apprecierar därmed i samma takt som i basalternativet.

BNP-nivån ligger år 2002 drygt 2 % lägre än i basalternativet. Försvagningen av konjunkturen i lågtillväxtalternativet antas till största delen vara cyklisk i den meningen att arbetsmarknaden fungerar lika väl som i basalternativet, vilket illustreras av att BNP-gapet år 2002 är större i lågtillväxtalternativet. Avmattningen inom IKT-sektorn, där utvecklingen de senaste åren varit exceptionell, med bland annat en mycket snabb produktivitetstillväxt, antas dock innebära en lägre långsiktig produktionsnivå i jämförelse med basalternativet.

Under år 2003 inleds en återhämtning som fortsätter under år 2004, då tillväxten är 0,6 procentenheter högre än i basalternativet. Löne- och prisökningstakten tilltar och Riksbanken höjer räntan. I slutet av 2004 antas repo-

räntan ligga på samma nivå som i basalternativet. Djupet i konjunkturedgången innebär dock att återhämtningsfasen inte antas vara avslutad år 2004. KPI ligger därför fortfarande något under Riksbankens inflationsmål. BNP-nivån, liksom sysselsättningsgraden, är fortfarande lägre än i basalternativet och den öppna arbetslösheten är högre. Även efter 2004 kommer därför BNP att fortsätta att stiga mer än den trendmässiga tillväxttakten tills ett normalt resursutnyttjande nås. Sysselsättningsgraden och den öppna arbetslösheten kommer då att ligga på samma nivåer som i en förlängning av basalternativet. Lågkonjunkturen antas med andra ord inte leda till att arbetslösheten permanentas på en högre nivå än i basalternativet, eller till att fler personer slås ut från arbetsmarknaden och hamnar utanför arbetskraften. BNP-nivån kommer dock fortfarande att vara lägre än i basalternativet när BNP-gapet sluts eftersom den strukturella produktivetsnivån antas vara lägre i lågtillväxtalternativet.

Effekter på de offentliga finanserna

En fortsatt svag tillväxt i ekonomin medför en försämring av de offentliga finanserna jämfört med basalternativet. Lägre sysselsättning och hushållskonsumtion innebär att skattebaserna och därmed offentliga inkomster utvecklas svagare. Högre arbetslöshet innebär också högre offentliga utgifter. Sammantaget minskar överskottet i den offentliga sektorn med drygt 1 % av BNP 2002 jämfört med basalternativet. De starka finanserna i utgångsläget medför emellertid att ett överskott kan upprätthållas trots den mer utdragna lågkonjunkturen. Utrymmet för ytterligare ofinansierade åtgärder, utöver vad som beslutats tidigare eller som föreslås i denna proposition, är emellertid begränsat.

De offentliga transfereringssystemen innebär en kraftfull automatisk stabilisering av hushållens disponibla inkomster. Endast ca 2/3 av hushållens inkomster före skatt består av arbetsinkomster. Resterande del utgörs av transfereringar från offentlig och privat sektor. Merparten av transfereringsinkomsterna berörs i mycket liten grad av den lägre aktiviteten i ekonomin, t.ex. olika slag av pensioner, barnbidrag etc. Andra transfereringsinkomster, som arbetslöshetsunderstöd, socialbidrag och bostadsbidrag, ökar emellertid och ersätter delvis bortfallet av arbetsinkomster. Trots att sysselsättningen 2002 är nära 2 % lägre än i basalternativet, blir hushållens reala disponibla inkomster endast 1 % lägre.

Därmed begränsas fallet i den privata konsumtionen, trots att hushållen förutsätts öka sitt sparande.

Balanskravet innebär att kommunerna är skyldiga att upprätthålla balans i sina budgetar. Underskott ett visst år skall kompenseras med överskott under följande år så att det egna kapitalet inte minskar. En sämre ekonomisk tillväxt påverkar kommunernas finanser på flera sätt. Minskad sysselsättning reducerar skatteinkomsterna och utgifterna påverkas genom högre utbetalningar av bl.a. socialbidrag. För att möta en sådan utveckling kan kommunerna reducera övriga utgifter eller höja skatten. Hur stor anpassning som krävs beror bl.a. av vilka buffertar som finns i de kommunala finanserna i utgångsläget. I basalternativet bedöms det ekonomiska resultatet i kommunsektorn som helhet vara relativt gott under kalkylperioden. En fullständig anpassning av utgifterna till de lägre skatteintäkterna förefaller därför inte trolig i lågtillväxtalternativet. I kalkylen antas att verksamhetsvolymens tillväxt reduceras med 0,5 procentenheter åren 2002–2004. Resultatet kommer trots det att utvecklas sämre än i basalternativet och fler kommuner och landsting kommer att uppvisa underskott. Mot slutet av perioden accelererar BNP-tillväxten och sysselsättningen, vilket möjliggör en återuppbyggnad av det egna kapitalet.

En dämpad verksamhetsvolym i kommunsektorn förstärker konjunkturnedgången, men mildrar samtidigt de negativa effekterna på de offentliga finanserna. Ett särskilt problem är att det är svårt att i förväg avgöra om den lägre tillväxten i ekonomin är tillfällig eller mer permanent. I den mån kommunledningarna befarar att nedgången är bestående kan anpassningen nedåt av utgiftsnivåerna bli starkare och därmed ytterligare förstärka försvagningen av arbetsmarknaden.

Statens utgifter för arbetslöshetsförsäkring och bostadsbidrag ökar automatiskt när sysselsättningen viker. För att klara utgiftstaket krävs smärre utgiftsbegränsningar. Lågtillväxtalternativet illustrerar att osäkerheten i utgiftsprognoserna förstärks av osäkerheten i den makroekonomiska bedömningen.

Det överskott som de senaste åren byggts upp i de offentliga finanserna skapar en god buffert mot en lågkonjunktur. De automatiska stabilisatorerna kan tillåtas verka fullt ut utan att ohållbara underskott uppkommer. Den stimulerande

effekten av de automatiska stabilisatorerna tenderar emellertid att begränsas av kommunsektorns utgiftsanpassning och de besparingar som blir nödvändiga för att klara utgiftstaket. Utrymmet för ytterligare stimulansåtgärder är emellertid begränsat om förtroendet för överskottsmålet skall kunna upprätthållas.

12.2 Högtillväxtalternativet

Sysselsättningen har fortsatt att öka i år trots den vikande konjunkturen. Det finns heller inga tecken på en betydande sysselsättningsminskning framöver. De senaste årens kraftiga sysselsättningsuppgång, i kombination med måttliga löneökningar och ett lågt inflationstryck kan också betyda att arbetsmarknaden fungerar bättre än vad som förutses i basalternativet. I högtillväxtalternativet antas den starka expansionsfas som Sverige varit inne i de senaste åren fortsätta. Sysselsättningen antas också kunna stiga betydligt snabbare än i basalternativet utan att det uppstår inflationsdrivande pris- och löneökningar, dvs. BNP-gapet antas i detta fall vara större än i basalternativet i utgångsläget. Regeringens sysselsättningsmål uppnås därmed år 2004.

BNP stiger i högtillväxtalternativet med i genomsnitt drygt 3 % per år åren 2002–2004 och med sammantaget 2 procentenheter mer än i basalternativet. Sveriges goda konkurrenskraft antas leda till att exporten utvecklas starkare i än i basalternativet. Marknadstillväxten antas dock vara oförändrad. Den starka sysselsättningsuppgången bidrar till att hushållens disponibla inkomster ökar kraftigt och att deras tillförsikt inför framtiden stärks. Därmed beräknas hushållens konsumtion öka betydligt mer än i basalternativet. En starkare export- och konsumtionstillväxt leder också till högre investeringar. Till följd av den gynnsamma utvecklingen i ekonomin växer skattebaserna snabbare än i basalternativet och den kommunala konsumtionen kan därmed öka mer utan att balanskravet äventyras. Liksom i lågtillväxtalternativet utvecklas dock statlig konsumtion i linje med basalternativet.

Produktivitetstillväxten samt löne- och prisutvecklingen antas vara desamma som i basalternativet. Eftersom arbetsmarknaden antas fungera bättre i högtillväxtalternativet antas inte den snabbare sysselsättningsökningen leda till högre inflation eller stramare penningpolitik.

Tabell 12.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	1,7	2,8	3,6	3,0
BNP-gap ¹	-2,7	-3,1	-2,6	-1,1	0,0
Reguljär sysselsättningsgrad, 20-64 år ²	77,2	78,2	78,5	79,4	80,0
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	3,9	3,7	3,4	3,2
Marknadstillv. för svensk export	12,1	3,8	5,9	7,6	7,7
Reporänta, slutkurs	4,00	4,25	4,25	4,50	4,50
Timlön, proc. förändring	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Kommunal konsumtion, proc. förändring	1,4 ³	1,5	1,6	1,6	1,5
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	4,6	2,3	2,9	3,3
Budgeteringsmarg., mdr kr	5	3	4	6	12

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

² Antalet sysselsatta i åldern 20-64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³ Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusiv denna effekt är utvecklingstalet för år 2000 -1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

Jämfört med basalternativet behöver sysselsättningen, givet samma medelarbetstidsutveckling, öka med ytterligare ca 90 000 personer för att den reguljära sysselsättningen bland personer i åldrarna 20-64 år skall uppgå till 80 % år 2004. För att det skall vara möjligt att varaktigt uppnå sysselsättningsmålet krävs sannolikt att arbetskraftsutbudet blir betydligt större än i basalternativet. Arbetskraftsutbudet och sysselsättningen påverkas de närmaste åren negativt av att andelen personer i åldrarna 55-64 år ökar kraftigt. Sysselsättningsgraden i dessa åldersgrupper är betydligt lägre än genomsnittet eftersom personer i dessa åldrar i större utsträckning än andra är långvarigt sjuka eller förtidspensionerade. I högtillväxtalternativet förutsätts andelen långtidssjuka och förtidspensionerade minska framöver i dessa åldersgrupper. Den starka sysselsättningsuppgången antas också leda till att personer utanför arbetskraften som kan och vill arbeta, i större utsträckning än i basalternativet stimuleras att söka arbete. Antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program och i kunskapslyftet antas dessutom vara färre i högtillväxtalternativet.

Den öppna arbetslösheten antas i högtillväxtalternativet varaktigt kunna ligga på en lägre nivå än i basalternativet utan att arbetsmarknaden ris-

kerar att bli överhettad. Därmed faller den öppna arbetslösheten successivt till 3,2 % år 2004.

Effekter på de offentliga finanserna

Högtillväxtalternativet innebär en varaktigt högre nivå på BNP och därmed på skattebaserna. De offentliga inkomsterna blir starkare. Samtidigt minskar utgifterna för arbetslöshetsförsäkring, bostadsbidrag och socialbidrag. Den bestående förstärkningen av de offentliga finanserna jämfört med basalternativet bedöms uppgå till ca 1 % av BNP, vilket skapar ett vidgat utrymme för varaktiga reformer. Även om budgeteringsmarginalen ökar något är den fortfarande liten i förhållande till osäkerheten i utgiftsprognoserna. Något utrymme för utgiftsreformer uppkommer därför inte i den statliga budgeten. Reformutrymmet kan bara utnyttjas på inkomstsidan. Först 2004 finns ett viss reformutrymme även på utgiftssidan.

Den positiva effekten på det offentliga överskottet begränsas av kommunsektorns utgiftsbe- teende. I beräkningen antas att kommuner och landsting utnyttjar de ökade skatteintäkterna till varaktigt högre utgifter, vilket innebär att reformutrymmet vad gäller kommunsektorn i kalkylen helt och hållet tillförs utgiftssidan. Sannolikt skulle några kommuner och landsting välja att sänka skatten istället om den starka utvecklingen i högtillväxtalternativet realiserades.